อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

ร.ต.นายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์

ณ เมรุวัดหัวลำโพง

๙ กันยายน ๒๕๑๖



อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

ร.ต. นายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์

ณ เมรุวัดหัวลำโพง

๙ กันยายน ๒๕๑๖



เจ้าภาพขอขอบพระคุณอย่างสูง แด่ท่าน ที่เคารพทุกท่านที่ได้กรุณามาเป็นเกียรติในพิธีบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม และพระราชทานเพลิงศพ ร.ต. น.พ. ทรวง อินทุลักษณ์ ไว้ ณ โอกาสนี้ หากมีสิ่งใดบกพร่องขอได้โปรดประทานอภัยด้วย.



น.พ. ทรวง อินทุลักษณ์

ชาตะ ๒๐ พฤษภาคม ๒๔๖๑

มรณะ ๗ มิถุนายน ๒๕๑๖



ตั้งศพบำเพ็ญกุศล น.พ. ทรวง อินทุลักษณ์ ณ วัดหัวลำโพง



ญาติๆ ร่วมบำเพ็ญกุศล วันตั้งศพสวดพระอภิธรรม



ภรรยา และ บุตร-ธิดา



ญาติผู้ใหญ่ คุณหญิงสมจิตต์ กุลละวณิชย์ ถ่ายภาพร่วมกับภรรยาและบุตร-ธิดา

จดหมายถึงหมอทรวง

หมอทรวง น้องชายที่รัก

พี่ได้รับข่าวเธอเสียชีวิตเมื่อเวลา ๔ ทุ่มเศษ ของวันที่เธอประสบอุบัติเหตุสิ้นชีวิตที่สถานีรถไฟหัวลำโพง โดยคุณจวนได้โทรศัพท์ไปหาพี่สาวเธอที่บ้าน พี่กำลังนอนหลับสนิท ตกใจตื่นเพราะได้ยินเสียงพี่สาวเธอร้องลั่นว่า จริงรึ ที่ไหน เมื่อไร และได้ยินแต่เสียง โธ่ โธ่ ไม่น่าเลย พี่สอบถามได้ความว่าเธอได้ถึงแก่กรรมเสียแล้วเมื่อ ๕ โมงเศษ โดยตกรถไฟที่สถานีรถไฟหัวลำโพง ซึ่งเป็นเวลาที่เธอได้เดินทางกลับจากจังหวัดอยุธยามากรุงเทพ ฯ เป็นประจำทุกวัน พี่ตกใจมากและคิดไม่ออกว่าเธอตกลงไปท่าไหน ทำไมครอบครัวเธอจึงไม่บอกเล่ามาให้พี่ทราบเสียก่อนเวลานั้น ดึกแล้วจะโทรศัพท์ไปถามทางครอบครัวเธอก็คงจะกำลังเศร้าโศกเสียใจ ไม่มีกะใจจะมาอธิบายให้ทราบได้ ความอึดอัดใจที่ไม่ทราบต้นสายปลายเหตุ บอกกับความตกใจ เสียใจ และเสียดายที่เธอมาด่วนถึงแก่กรรมโดยกะทันหันเช่นนี้ ทำให้พี่นอนไม่หลับตลอดคืน และคิดว่าคงจะได้ความกระจ่างในเวลารดน้ำศพเธอในวันรุ่งขึ้นเป็นแน่ เพราะจะได้สอบถามจากครอบครัวของเธอ หรือไม่เช่นนั้นก็คงจะพบกับเจ้าหน้าที่ของสถานีรถไฟซึ่งคงจะมาแสดงความเสียใจมารดน้ำศพ แต่เมื่อถึงเวลานั้นสอบถามใครก็ไม่รู้เรื่อง ภรรยาเธอก็กำลังเศร้าโศก ร้องไห้ ไม่พูดไม่จาและมองหาเจ้าหน้าที่ของสถานีรถไฟก็ไม่พบ คงได้ความแต่เพียงเลา ๆ ว่า เธอนั่งรถไฟชั้นหนึ่ง ซึ่งเป็นคันสุดท้ายของขบวน และรถไฟจะเข้าจอดเทียบชานชาลาสถานีหัวลำโพงอยู่แล้ว คงต้องมีการสับเปลี่ยนเข้ารางใหม่ แรงเหวี่ยงของรถคงจะทำให้เธอกระเด็นตกลงไป พี่ก็ได้สอบถามว่าตกลงไปทางไหน ก็ได้ทราบว่าตกลงไปอีกทางหนึ่งที่ไม่ใช่ทางด้านชานชาลาสถานี และศีรษะเธอไปน็อคกับรางรถไฟอีกด้านหนึ่ง จึงทำให้เธอถึงแก่ความตายทันที พี่จึงมาคิดดูว่าถ้าเป็นคนอื่นที่ไม่รู้

จักเธอดีพอ คงจะนึกว่าเธอเป็นคนผลุนผลัน หรือไม่ก็คงดื่มสุรามึน ๆ อยู่บ้าง จึงตกลงไปได้ง่าย ๆ เช่นนี้ แต่พี่รู้จักเธอดี รู้จักมาตั้งแต่เธอเล็ก ๆ จนโตมามีอาชีพเป็นนายแพทย์ผู้สามารถคนหนึ่ง เธอเป็นน้องชายที่ดีที่สุดคนหนึ่ง มีนิสัยใจคอเยือกเย็นสุขุม มีกิริยาอันแช่มช้า จะพูดจาเดินเหินเธอทำไปโดยมีจังหวะจะโคนทั้งสิ้น มิใช่เป็นคนผลุนผลัน หลุกหลิก และเธอไม่ใช่คนขี้เหล้าเมายาเลย เพราะฉะนั้นการตกจากรถคงจะไม่เกิดจากความเลินเล่อหรือความพรวดพราดของเธอเป็นแน่ บางคนคิดว่าเธอคงมายืนที่บันไดรถเตรียมจะลงกระมัง พี่ก็คิดว่าเป็นไปไม่ได้ เพราะถ้าเธอเตรียมจะลงเธอคงมายืนที่บันไดทางด้านชานชาลา แต่นี่เธอตกไปทางอีกด้านหนึ่งซึ่งไม่ใช่ทางด้านชานชาลา หรือจะว่าแรงเหวี่ยงทำให้เหวี่ยงเอาตัวเธอกระเด็นข้ามไปตกอีกข้างหนึ่งก็คงจะเป็นไปไม่ได้ เพราะตัวเธอใหญ่ ไม่ใช่เล็ก จะได้กระเด็นไปไกลนัก และอีกอย่างหนึ่งพี่คิดว่าบันไดหรือทางที่มีอันตรายอันจะทำให้ผู้โดยสารตกได้ควรจะมีเหล็กบิดเปิดได้กั้นเอาไว้ เพราะผู้โดยสารส่วนมากพอจวนจะถึงสถานี (โดยเฉพาะสถานีเล็ก ๆ รถไฟจอดเพียงระยะเวลาอันสั้น) จะต้องเตรียมตัว เตรียมของ มีเด็กเล็กก็อุ้มจูงกันมาคอยกันที่ชานทางที่จะลงบันได ถ้ารถไฟไม่มีอะไรกั้นก็เป็นอันตรายอย่างยิ่ง พี่คิดว่าเธอก็คงจะมายืนตรงชานนั้น และก็คงจะไม่มีอะไรกั้นตรงบันไดหรือกั้นช่องกลางรอยต่อของรถซึ่งเป็นคันสุดท้าย ถ้าพลาดก็ลงถึงรางรถไฟเลย (หรือมีที่กั้นแต่เจ้าหน้าที่ไม่ได้ยกกั้นไว้) พอโดนแรงเหวี่ยงเข้าจึงเซร่วงลงไปได้

แต่ประมาณเดือนเศษต่อมา พี่ได้พบกับเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของการรถไฟท่านหนึ่ง ได้พูดกันถึงเรื่องนี้ ท่านบอกว่าลูกน้องของท่านอยู่บนหอ (หออะไรพี่เองก็ไม่ทราบและไม่ได้ซักถามท่าน) ได้แลเห็นว่าเธอทำกระเป๋าเอกสารตกลงไป และเธอได้กระโดดลงไปเก็บกระเป๋า พี่แปลกใจนัก ดังที่พี่ได้บอกแล้วว่าเธอเป็นคนเยือกเย็น สุขุม ทำอะไรมีจังหวะ มีเหตุผล เหตุใดจึงถึงกับกระโดดลงไปเพื่อจะตามเก็บกระเป๋า และกระเป๋านั้นก็เป็นกระเป๋าใส่เอกสารธรรมดาของแพทย์ ไม่ใช่กระเป๋าสตางค์หรือเอกสารลับอะไร แต่พี่ก็ไม่ได้โต้แย้งคัดค้านประการใด เพราะท่านก็ได้บอกแล้วว่าลูกน้องท่านเห็น ตัวท่านไม่ได้เห็นเอง และตัวพี่ก็ไม่ได้เห็นเองด้วยจึงไม่สามารถจะตัดสินว่าจะเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ ตามคำบอกเล่าได้ เมื่อพี่พบภรรยาเธอพี่จึงได้เล่าให้ฟังตามที่ได้รับฟังมาจาก

ท่านผู้นั้น ภรรยาของเธอพร้อมทั้งน้องชาย นายแพทย์ธงชัย และน้องสาวของเธอเป็นคนไปถึงที่ที่เธอประสบอุบัติเหตุ ได้เห็นสภาพของศพและเห็นสถานที่เกิดเหตุด้วยตนเอง ได้บอกพี่ว่าที่ที่เธอตกรถนั้นเข้ามาภายในหลังคาชานชาลาสถานีแล้ว หอนั้นอยู่นอกชายคาห่างออกไปมาก ไม่แน่ใจว่าจะมีเจ้าหน้าที่คนใดของหอจะทันเห็นคนตกรถลงไปได้ และก็ยังไม่เชื่อได้สนิทใจนักว่าเธอจะกระโดดรถลงไปเก็บกระเป๋า ซึ่งเธอเองก็รู้อยู่แล้วว่าในกระเป๋าไม่มีของมีค่าอะไรเลย ความเข้าใจของแต่ละฝ่ายสวนทางกันและขนานกันไปเช่นรางรถไฟอย่างนี้ เลยคิดไม่ออกว่าเธอร่วงลงไปอย่างไร คนที่รู้ดีที่สุดก็คือตัวเธอเอง ก็ไปอยู่กันคนละโลกเสียแล้ว ไม่สามารถจะมายืนยันได้ เลยต้องหยุดคิดและขอมอบให้การรถไฟ ฯ เป็นผู้คิดต่อไป เพื่อจะได้ป้องกันอุบัติเหตุอันอาจจะเกิดซ้ำรอยขึ้นมาอีกก็ได้

หรือถ้าทางเจ้าหน้าที่การรถไฟ ฯ จะเชื่อแน่ว่าไม่ใช่เป็นอุบัติเหตุ แต่เป็นการตั้งใจที่เธอกระโดดลงไปเพื่อจะเก็บกระเป๋าเอง ก็ขอให้ดวงวิญญาณของเธอได้ช่วยดลบันดาลและคุ้มครองผู้โดยสารคนอื่น ๆ อย่าได้คิดกระโดดลงไปเก็บของตกอย่างเธอ (ตามที่เจ้าหน้าที่รถไฟได้เห็น) และช่วยดลบันดาลให้การรถไฟ ฯ ได้หาทางกั้นทางขึ้นลงหรือทางที่จะทำให้กระโดดลงไปได้ง่าย ๆ เช่นเธอได้ประสบมาแล้ว และพี่ขอให้เธอและครอบครัวได้คิดเสียว่าเป็นคราวเคราะห์ของเธอจึงมีอันเป็นไปเช่นนี้

คุณงามความดีของเธอนั้น ใครที่ได้รู้จักและคบหาสมาคมกับเธอแล้วก็จะต้องรักใคร่ นิยมชมชอบในตัวเธอ โดยเฉพาะพี่และครอบครัวของพี่รักใคร่และภาคภูมิใจในตัวเธอ เธอมีความสนิทสนมให้ความเคารพรักพี่ดุจน้องร่วมสายโลหิต พี่จึงเสียใจและเสียดายเหลือเกินที่เธอมาด่วนจากไปรวดเร็วเช่นนี้

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และผลแห่งคุณงามความดี รวมทั้งบุญกุศลที่เธอได้ทำมา จงได้ส่งเสริมดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของเธอได้ประสบทิพยสุข เกษมสำราญในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

จากพี่

พลตำรวจโท พิชัย กุลละวณิชย์

(พิชัย กุลละวณิชย์)

ไว้อาลัย แด่

นายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์

เพื่อนร่วมรุ่นปทุมคงคาทุกคนตกใจสุดขีด เมื่อทราบข่าวอุบัติเหตุจากหนังสือพิมพ์ ว่า นายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์ ถูกรถไฟเหวี่ยงกระเด็นตกลงมาศีรษะฟาดกับพื้นชานชาลาถึงแก่กรรมทันที เขาจากเพื่อนไปอย่างไม่มีวันกลับ! พวกเราอาลัยเขาอย่างสุดซึ้ง!

ในฐานะเพื่อนสนิทคู่หูกันมาแต่เด็กตลอดเวลา ๘ ปีเต็ม พ.ศ. ๒๔๗๐–๒๔๗๗ ในโรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคา บุญทรวง (ขออนุญาตเรียกชื่อเดิม) กับข้าพเจ้าบุญเลิศ (ชื่อเดิมเช่นกัน) คู่กันมาเหมือนฝาแฝด เพราะเราตัวเล็กที่สุดในชั้นเหมือนๆ กัน ชื่อบุญนำหน้าเหมือนกัน และเรียนดีคู่คี่กันมาตลอดทั้ง ๘ ปี ทุกห้องเรียนเรานั่งโต๊ะใกล้กันมาเรื่อย

สมัยมัธยมปีที่ ๑–๒ ชั้นเล็ก ๆ เช่นนี้ต้องเรียนที่วัดเกาะ (วัดสัมพันธวงศ์) ที่นี่ไม่มีสนามฟุตบอลเหมือนสมัยนี้ สถานที่เล่นคับแคบมีแต่กุฏิพระ นักเรียนทั้งหลายจึงชอบเล่นลูกหิน รวมทั้งบุญทรวงและข้าพเจ้า ลูกหินมักจะพลัดเข้าในรูใต้ถุนกุฏิพระ บุญทรวงต้องมุดใต้ถุนกุฏิเข้าไปเก็บบ่อย ๆ จนบางวันพระรำคาญ แกล้งปิดกุฏิออกไม่ได้หลายครั้ง เราซุกซนกันเช่นนี้เสมอ อย่างไรก็ตาม บุญทรวงเป็นมือปืนมือหนึ่งยิงลูกหินแม่นเหมือนจับวางทีเดียว

ต่อมาขึ้นเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๓–๔–๕–๖ เราต้องย้ายที่เรียนไปเรียนที่วัดสำเพ็ง (วัดปทุมคงคา) เพราะได้เลื่อนชั้นสูงขึ้นแล้ว ที่นี่แม้จะมีสนามฟุตบอลกว้างขวาง มีโรงยิมนาสติกสำหรับเล่นพลศึกษาก็ตาม พวกเราก็ยังเป็นเด็กอยู่เช่นเคย คือยังเล่นลูกหินตามใต้ต้นพิกุล แล้วต่อมาก็เปลี่ยนเป็นเล่นลูกหนังในสนามฟุตบอล

ตอนนี้แหละรู้สึกว่าหน้าแข้งฟกช้ำดำเขียวเกือบทุกวัน บุญทรวงลงสนามกับข้าพเจ้าเป็นประจำ บางวันเรายังย้ายสนามนัดไปฟาดแข้งกันที่สนามหอวัง (เดี๋ยวนี้เป็นสนามกีฬาแห่งชาติ) บ้าง สนามรถไฟที่สะพานนพวงศ์ยศเสบ้าง สนามโรงเรียนเทพศิรินทร์บ้าง

โดยทางส่วนตัว บุญทรวงเป็นคนรักเพื่อนฝูง จิตใจกว้างขวางเผื่อแผ่ เป็นมิตรดีแก่เพื่อนทุกคน ไม่เป็นศัตรูกับใคร ตลอด ๘ ปี ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นเขาชกต่อยกับใครสักครั้ง เขาเคยไปเที่ยวบ้านข้าพเจ้าทางถนนรองเมือง มารดาข้าพเจ้ายังชมเขาว่าเป็นเด็กเรียบร้อย พูดจาไพเราะ เพราะปกติบุญทรวงพูดช้า ๆ เนิบ ๆ สงบเสงี่ยม จากโรงเรียนเรามักเดินทางกลับบ้านทางเดียวกัน แล้วไปแยกกันตรงสะพานโค้ง (สะพานเจริญสวัสดิ์) หน้าสถานีรถไฟหัวลำโพงบ่อย ๆ ระหว่างทางบางทีเราก็แวะกลางทางดูเขากัดจิ้งหรีดกันบ้าง ดูเพื่อนท้าไปชกกันในตรอกโรงหมูหัวลำโพงบ้าง ในตรอกวัดตะเคียน (มหาพฤฒาราม) บ้าง

ขึ้นชั้นมัธยมปีที่ ๗ พ.ศ. ๒๔๗๖ พวกเราภูมิใจที่เป็นนักเรียนรุ่นแรก ม. ๗ แผนกวิทยาศาสตร์ เพราะ รร. ปทุมคงคาเพิ่งเริ่มตั้งแผนกวิทยาศาสตร์เป็นปีแรกใน พ.ศ. ๒๔๗๖ นี้ เป็นต้นมา บุญทรวงและเพื่อน ๆ ชักเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ตื่นเต้นในแผนกใหม่เป็นพิเศษ การเล่นแบบเด็ก ๆ สมัยที่ผ่านมา ๖ ปี เลือนหายไปโดยเร็ว กีฬาลูกหนังที่เคยเล่นมาเปลี่ยนเป็นเล่นเตะฟุตบอลลูกใหญ่ เหมือนอย่างปัจจุบันนิยมเล่นบาสเกตบอลในห้องพลศึกษา เชียร์กีฬาแข่งขันระหว่างโรงเรียนอันได้แก่ ฟุตบอล, มวย, ยูโด ซึ่งยุคนั้น รร. ปทุมคงคากำลังมีชื่อเสียงมาก

ขึ้นชั้นมัธยมปีที่ ๘ พ.ศ. ๒๔๗๗ บุญทรวงโตขึ้นหน่อย ข้าพเจ้าคงเล็กปลายแถวเช่นเดิม เราต่างผ่านการสอบมัธยมบริบูรณ์แผนกวิทยาศาสตร์ด้วยคะแนนดีเช่นเคย จากนั้นมาบุญทรวงแยกกับข้าพเจ้าไปคนละทาง ไม่พบกันอีกเลยถึง ๓๗ ปีเต็ม จาก พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๔ ข้าพเจ้าทราบจากเพื่อน ๆ แต่เพียงว่า บุญทรวงเรียนแพทย์ต่อทางมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ จบแล้วก็ตั้งคลีนิครักษาพยาบาลทางอยุธยา

เท่าที่ข้าพเจ้าเล่ามายืดยาวพอสมควรนี้ ก็เพื่อเป็นกระจกส่องให้มองเห็นภาพเด็กชายบุญทรวง อินทุลักษณ์ สมัยเด็ก ซึ่งแต่งเครื่องแบบนักเรียน สวมเสื้อนอกขาวกระดุม ๕ เม็ด สวมหมวกฟาง ได้ใช้ชีวิตในโรงเรียนอย่างไร เพื่อเป็นเครื่องรำลึกถึง

เพื่อนรักข้าพเจ้าตัวเล็ก ๆ พูดช้า ๆ อุปนิสัยเยือกเย็น ใจคอกว้างขวาง ความประพฤติเรียบร้อย ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร เรียนเก่งชั้นแนวหน้า อีกครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าอดชมเขามิได้เลยว่า เขาช่างเลือกอาชีพหมอที่เหมาะกับนิสัยเขาเสียเหลือเกิน เหมาะจริง ๆ และทำนายได้ล่วงหน้าเลยว่า เขาต้องเรียนแพทย์สำเร็จ และเป็นนายแพทย์ที่คนไข้รักและบูชาเขาในอนาคตอย่างแน่นอน

กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ข้าพเจ้าทราบจากเพื่อนว่ามารดาบุญทรวงถึงแก่กรรม ด้วยความเป็นมิตรสนิทกันมาแต่ก่อน ข้าพเจ้าจึงได้ไปงานสวดพระอภิธรรมศพที่วัดหัวลำโพง จึงได้พบกับบุญทรวงอีกครั้งหลังจากแยกกันมาถึง ๓๗ ปี ระยะต่อมาเราจึงนัดเพื่อนเก่าสมัยเด็ก ๆ พบปะสังสรรค์กันครั้งหนึ่งที่ภัตตาคารกิเลนสยามสแควร์ และตั้งใจไว้ว่าจะพบกันบ่อย ๆ ทุก ๆ ๓–๔ เดือน ก็มาเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันขึ้น พวกเราอาลัยเพื่อนรักอย่างสุดที่จะกล่าว บุญทรวงเป็นปิยมิตรที่น่าสรรเสริญยิ่งคนหนึ่ง เขาดีต่อเพื่อนสมัยเด็กอย่างไร พอมาพบกันอีกสมัยผู้ใหญ่และสังสรรค์กัน ก็เห็นเขาดีคงเส้นคงวาอย่างเดิม เป็นต้นว่าปวารณาตนเป็นสื่อกลางสำหรับติดต่อระหว่างเพื่อนเก่า ถึงกับทำบัญชีทำเนียบรายชื่อเพื่อนเก่าๆ แล้วแจกจ่ายกันทั่ว เพื่อนัดพบปะสังสรรค์กันเป็นครั้งคราวอีก ในด้านการบุญการกุศล ก็เห็นบุญทรวงชวนเชิญเพื่อนเก่าแข็งขันให้ไปทอดกฐินร่วมกัน ทำบุญร่วมกันทางจังหวัดชลบุรี เมื่อประมาณกลางปี ๒๕๑๕ จดหมายเตือนบ้างไม่พอ โทรศัพท์เตือนย้ำอีก เป็นต้น

ด้วยคุณความดีของบุญทรวงมีต่อเพื่อนทั้งหลาย ทำให้พวกเราไม่ลืมเพื่อนและสรรเสริญยกย่องอยู่เสมอ ขอผลบุญและความดีอันประเสริฐที่เพื่อนรักได้สร้างสมไว้นี้ จงดลบันดาลให้ประสบแต่ความสุขศิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล เป็นมหาผลอันสูงส่งไปสู่สุคติภูมิในสัมปรายภพจงทุกเมื่อเทอญ.

พล.ต. เลิศรบ สีตบุตร
(เลิศรบ สีตบุตร)
กรป. กลาง สนามเสือป่า

๒๐ ส.ค. ๑๖

คำไว้อาลัย

แด่

ร.ต. นายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์

โดย

หลวงอรรถวิภาคไพศาลย์

ร.ต. นายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์ หรือผู้ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่า คุณหมอทรวง ร้านหัวรอนั้น ผมและครอบครัวได้รู้จักคุ้นเคยกันมา ตั้งแต่ครั้งผมไปรับราชการประจำอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คุณหมอทรวงเป็นผู้มีอัธยาศัยดี พูดจาอ่อนหวาน ทำการตรวจและรักษาคนไข้ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างมาก ทั้งประกอบด้วยความเมตตาปรานี ที่จะช่วยบำบัดโรคาพยาธิให้แก่คนไข้อย่างจริงจัง ไม่เห็นแก่อามิสสินจ้างเป็นสำคัญ นับว่าเป็นแพทย์ที่ประพฤติปฏิบัติตามหลักจรรยาแพทย์อย่างแท้จริง จึงเป็นที่นิยมนับถือของบรรดาพ่อค้า ข้าราชการและประชาชนทั่วไปเป็นอันมาก นอกจากคุณหมอทรวงจะประกอบการอาชีพทางแพทย์แล้ว คุณหมอทรวงยังเป็นผู้มีความสนใจในราชการส่วนท้องถิ่น และได้เข้าร่วมมือช่วยเหลือเป็นอย่างดี จึงเป็นที่รู้จักกว้างขวางในวงราชการด้วย

ต่อมาเมื่อคุณหมอทรวงได้มาเปิดคลีนิคที่กรุงเทพมหานครแล้ว แต่ก็ยังไปมาทำการรักษาคนไข้ที่ร้านเดิมอยู่เสมอ ผมเห็นว่าการที่คุณหมอทรวงต้องเดินทางไปมาจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นน่าจะได้รับความเหน็ดเหนื่อยมิใช่น้อย จึงได้พูดกับคุณหมอทรวงว่า ควรจะย้ายร้านที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มารวมกันที่กรุงเทพมหานครเสียเลย จะได้ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยและเสียเวลาในการเดินทางไปมาเกือบทุกวัน คุณหมอตอบว่าคิดจะเลิกร้านที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเหมือนกัน แต่เลิกไม่ได้เพราะคนไข้จำนวนมาก

ร้องขอให้อยู่ต่อไป มีความสงสารและเห็นใจคนไข้ จึงยังย้ายร้านเข้ามากรุงเทพมหานครไม่ได้ ต้องยอมลำบากเดินทางไปมาอยู่ดังนี้

ครั้นแล้วเหตุการณ์อันไม่คาดฝันก็ได้เกิดขึ้น ทำให้มีความเสียใจและอาลัยเป็นอย่างยิ่งเมื่อได้รับทราบโดยทางโทรศัพท์ว่า คุณหมอทรวง ได้ประสบอุบัติเหตุถึงแก่กรรมเสียแล้ว เนื่องจากการเดินทางกลับจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรถไฟรู้สึกว่าการสูญเสียคุณหมอทรวงนี้ หาใช่เป็นการสูญเสียอันยิ่งใหญ่แต่เพียงของครอบครัวและญาติมิตรเท่านั้นไม่ แต่ยังเป็นการสูญเสียนายแพทย์ที่มีทั้งความรู้และการปฏิบัติหน้าที่แพทย์เป็นอย่างดียิ่งของประชาชนทั่วไป เฉพาะอย่างยิ่งชาวอยุธยาไปด้วย

คุณหมอทรวง เป็นผู้ที่อยู่ในวัยที่ยังจะทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้อีกมาก เมื่อมาถึงแก่กรรมลงอย่างกะทันหันเช่นนี้ ก็นับว่าสังคมได้สูญเสียไปไม่ใช่น้อย

แต่เมื่อมาคำนึงถึงพระพุทธพจน์ ซึ่งมีความว่า "สัตว์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นคนหนุ่ม คนแก่ ทั้งที่เป็นคนพาล และบัณฑิต ทั้งที่มั่งมีและยากจน ล้วนแต่มีความตายเป็นที่ไปถึงในเบื้องหน้า ฯ และเมื่อหวนระลึกย้อนหลังไปถึงการประพฤติปฏิบัติของคุณหมอทรวง ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบช่วยเหลือบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่มนุษย์ ให้ได้รับความสุขความสบายมาแล้วเป็นจำนวนมากมาย ก็ทำให้รู้สึกคลายความอาลัยลงไปได้ เพราะเชื่อว่ากรรมดีที่คุณหมอทรวงได้ทำมามากแล้วนั้น จะสนองให้คุณหมอได้รับแต่ความดีตลอดไปเป็นแน่ และแม้ว่าสังขารร่างกายของคุณหมอทรวงจะแตกดับไปก็ดี แต่ชื่อเสียงและคุณความดีคงยังมีปรากฏให้เป็นเกียรติแก่ครอบครัวและญาติมิตรต่อไปไม่เสื่อมสูญ และจะเป็นตัวอย่างอันดีของอนุชนคนรุ่นหลังต่อไปด้วย

ขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้กุศลผลบุญที่คุณหมอทรวงได้กระทำมาเอง และบุญกุศลซึ่งเจ้าภาพญาติมิตรทั้งหลายรวมทั้งผมและครอบครัวด้วย ได้บำเพ็ญอุทิศให้จงเป็นพลวปัจจัย ดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณหมอทรวง อินทุลักษณ์ จงได้รับแต่ความสันติสุขอันสมบูรณ์ ในสัมปรายภพโน้น เทอญ.

อรรถวิภาคไพศาลย์

(หลวงอรรถวิภาคไพศาลย์)

คุณหมอทรวงผู้อารี

๒๓๒ ถนนระนอง ๑ กรุงเทพ ฯ

๑ สิงหาคม ๒๕๑๖

หมอที่พี่รักดุจน้อง.

เมื่อหมอยังมีชีวิตอยู่ เราได้เป็นเพื่อนที่ชอบพอสนิทสนมกันดุจญาติ แต่ก็ไม่เคยได้จดหมายถึงกัน เพราะมีโอกาสจะพบเห็นและสนทนากันได้โดยการไปมาเยี่ยมเยียนหรือโทรศัพท์ถึงกัน แต่ในครั้งสุดท้ายนี้พี่ขอถือโอกาสเขียนเป็นจดหมายถึงหมอเถิดนะคะ

เมื่อพี่อยู่จังหวัดสงขลาเคยได้ยินชื่อของหมอมาก่อน โดยเพื่อนรักผู้หนึ่งเขาพูดถึง ครั้นในปี ๒๔๙๕ คุณหลวงของพี่มาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการภาค ๑ ซึ่งมีสำนักงานอยู่จังหวัดอยุธยา จึงได้มีโอกาสรู้จักกับหมอและคุณสมประสงค์ ได้คบหาสมาคมอัธยาศัยต้องกัน เพราะหมอเป็นผู้มีน้ำใจเอื้ออารีทั้งในทางส่วนตัวและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม พี่ยังจำได้ว่าเมื่อส.ว.ญ.อยุธยาจัดงานส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อหาทุนไว้ดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ของสมาคมฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ หมอก็ยังร่วมการแสดงชุดรำวงมาตรฐานด้วย ในระยะการฝึกซ้อมหมอได้เอื้อเฟื้อจัดบ้านให้เป็นที่ซ้อม จัดหาเครื่องดื่มและของว่างให้ผู้ซ้อมรับประทาน ซึ่งนับว่าหมอมีส่วนช่วยให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี.

ในเรื่องส่วนตัวของพี่เอง ยังจำได้ไม่เคยลืมเลยว่าหมอเคยช่วยพี่อย่างดียิ่งเกี่ยวกับความเจ็บไข้ได้ป่วยของพี่และครอบครัวในคราววิกฤตหลายครั้ง นับแต่ตัวพี่เองและลูก ๆ ตั้งแต่อยู่ที่อยุธยา.

ครั้นเมื่อมาอยู่กรุงเทพ ฯ แล้ว หมอก็ยังได้ช่วยพี่อีกเรื่อยมา ความจริงบ้านของหมอและของพี่อยู่ไกลกัน เพราะหมออยู่สุรวงศ์ พี่อยู่ระนอง ๑ ไม่อยากจะรบกวนเลยถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ แต่จะว่าเพราะเราเคยทำบุญร่วมกันมาก็อาจเป็นได้ จึงเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น ตามหมอใกล้ ๆ ไม่ได้ พี่รบกวนโทรศัพท์ถึงหมอ ก็บังเอิญหมออยู่แล้วก็ได้มาช่วยคุณหลวงและพี่ในคราววิกฤตได้ทุกครั้ง พี่ระลึกอยู่เสมอว่าหมอเป็นเจ้าหนี้รายใหญ่อีกรายหนึ่งของพี่ไม่เคยได้ลืมเลย.

พวกที่อยู่อยุธยาด้วยกันสมัยนั้นได้คบหาสมาคมถูกอัธยาศัยกันหลายท่าน เมื่อย้ายมาอยู่กรุงเทพ ฯ ก็ยังได้ไปมาเกาะเกี่ยวกันอยู่เรื่อยมา ได้ติดตามความเคลื่อนไหวของกันและกัน บางคราวก็นัดไปเที่ยวด้วยกัน หรือนัดพบปะสังสรรค์รับประทานอาหารร่วมกันเป็นครั้งคราว นับว่ายังได้มีโอกาสพบหมออยู่ แต่แล้วอย่างกับมีอะไรมาตัดขาดฟาดฟันลงท่ามกลางพวกเราโดยไม่คาดฝันมาก่อนเลย ในเมื่อพี่ได้รับโทรศัพท์จากหลานเพ็ญในเช้าตรู่วันนั้นว่าหมอประสบอุบัติเหตุ พี่ไม่อยากจะเชื่อเลย ต้องถามหลานด้วยเสียงอันดัง ในที่สุดหมอก็จากพวกพี่ไปจริง ๆ อย่างไม่มีวันจะได้พบกันอีกไม่ว่าเช้าสาย-บ่ายค่ำ พี่ขอรับสารภาพว่าพี่อดใจไม่ได้จริง ๆ พี่ต้องเสียน้ำตา เสียใจและอาลัยอย่างบอกไม่ถูก ชีวิตของหมอที่อยู่ในโลกนี้ยังสั้นนัก หมอยังจะทำประโยชน์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ได้อีกมากมาย หมอใช้วิชาแพทย์ที่เรียนมาเปิดคลีนิคทำงานอาชีพเป็นการส่วนตัว แต่หมอก็ยังมีความขยันหมั่นเพียรหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ. จนได้รับการแต่งตั้งให้เป็น Fellow of American College of Chest Physicians พี่ซึมทราบดีว่าหมอเป็นคนมีน้ำใจสนใจไยดีต่อคนเจ็บป่วยและเพื่อนฝูง ล้วนแต่ทำให้ผู้อื่นได้รับความสุขทั้งทางใจและกายเป็นสิ่งหาไม่ได้ง่ายนักในวงการแพทย์ปัจจุบันนี้ พี่จึงขอสดุดีหมอไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ความเศร้าเสียใจและอาลัยในการจากไปของหมอพี่คงจะยังมีอยู่ แต่เวลาจะเป็นเครื่องรักษาให้เบาบางลงได้ แต่ความรักและระลึกถึงคุณงามความดีของหมอนั้น คงไม่มีวันจางไปจากใจของพี่ได้ ในชีวิตของคนเรานั้นจะยาวหรือสั้นก็ตามจะหาเพื่อนดีเพื่อนแท้ได้ก็จริง แต่ก็น้อยเต็มที อย่างกับงมหาเข็มในมหาสมุทร หมอเป็นหนึ่งในจำนวนนั้น จึงจะลืมไม่ได้เลย แต่โดยทางธรรมของพระพุทธศาสนา ซึ่งหมอก็สนใจ

ศึกษาและปฏิบัติในเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ก็ทำให้พี่ได้คิดว่า บุญกรรมทำมาเพียงเท่านี้ ถ้าเราเคยสั่งสมบุญร่วมกันก็คงจะได้พบและช่วยเหลือกันอีกในภพใหม่.

ในวาระสุดท้ายนี้พี่ขอตั้งจิตอธิษฐาน ขออุทิศกุศลบุญราศรีที่พี่ได้ทำไว้ทั้งปัจจุบันและที่จะมีในอนาคตให้แก่หมอที่พี่รักดุจญาติสนิทของพี่ หมอจะสถิตอยู่ ณ แห่งหนใด ขอจงได้รับทราบ และรับเอากุศลที่ส่งมานี้ และขอจงเป็นสุขในสัมปรายภพนั้น ๆ ด้วยเถิด.

ด้วยรักและจะระลึกถึงตลอดไป

จากพี่ **ระรวย อรรถวิภาคไพศาลย์**

คุณหญิงอรรถวิภาคไพศาลย์

๒๓๒ ถนนระนอง ๑.

อาลัยนายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์

ข้าพเจ้าได้เป็นเขยก่อนนายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์ ข้าพเจ้าเรียกเพื่อนเขยของข้าพเจ้าผู้นี้ว่า "หมอทรวง" เมื่อหมอได้มาเป็นเพื่อนเขย พ่อ แม่ และญาติพี่น้องต่างปีติเอ็นดูเขยผู้นี้มาก เพราะหมอเป็นคนดีรักญาติพี่น้อง มีนิสัยใจคอโอบอ้อมอารีเยือกเย็นสุขุม ตั้งใจประกอบอาชีพด้วยความขยันขันแข็งมิได้ย่อท้อต่อความเหน็ดเหนื่อยเพื่อความสุขของครอบครัว มีอนาคตจะเห็นได้ว่าครอบครัวจะต้องมีความสุขอย่างไม่มีปัญหา ไม่เคยคิดว่าหมอจะถึงแก่กรรมในระยะเวลาอันไม่สมควรและโดยเหตุที่ได้เกิดขึ้นอันไม่คาดหมายเช่นนี้ ฉะนั้นจึงนำความเศร้าโศกเสียใจมาสู่ครอบครัว ญาติมิตรและผู้ที่หวังดีต่อหมอเป็นอย่างมาก การจากไปของหมอเป็นอนิจจัง ลูกของหมอซึ่งเป็นหลานของข้าพเจ้ายังไม่พร้อมทุกอย่างกันทุกคน จะต้องต่อสู้ต่อไปในการที่ขาดพ่ออันเป็นที่รักและที่พึ่งช่วยประคับประคองแนะนำ แต่อย่างไรก็ดี สมประสงค์ภริยาของหมอซึ่งเป็นน้องภริยาของข้าพเจ้าและหลานทุกคนก็สำนึกถึงภาระและความรับผิดชอบของตัวเองได้ดี ต่างมีมานะ กำลังใจของตัวเองร่วมกันพร้อมที่จะต่อสู้ชีวิตแม้จะขาดสามีและพ่ออันเป็นที่รักและที่พึ่งไป ข้าพเจ้าคิดว่าผู้ที่รักหมอ ไม่ลืมหมอคงจะมีน้ำใจอันดีปรารถนาดีต่อครอบครัวของหมอสืบไป

ในระหว่างมีชีวิตอยู่หมอได้ประกอบกรรมดี ประกอบการบุญกุศลตามสมควรแก่กรณี ด้วยอานิสงส์แห่งบุญกุศลและกรรมดีที่หมอได้ทำไว้จงดลบันดาลให้วิญญาณของหมอไปสู่สุคติในสัมปรายภพตามสมควรแก่คติวิสัยด้วยเทอญ.

สนับ คัมภีรยส

ศาลฎีกา

อาลัยหมอทรวง อินทุลักษณ์

ของ

ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ได้ข่าวเกี่ยวกับพิธีรดน้ำศพหมอทรวง อินทุลักษณ์ที่วัดหัวลำโพง กรุงเทพมหานคร ในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๑๖ เนื่องจากอุบัติเหตุที่บริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพง ด้วยความสลดใจยิ่ง แต่ไม่สามารถจะไปคารวะศพได้ตามกำหนดนั้น เพราะมาทราบภายหลัง จึงขอบันทึกความรู้สึกเกี่ยวกับหมอทรวงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

หมอทรวง–ผมรู้จักนับเป็นสิบ ๆ ปี ตั้งแต่เมื่อผมอายุประมาณ ๒๔–๒๕ ปี โดยเป็นหมอรุ่นหนุ่มที่เคยไปรับใช้ประเทศชาติในสงครามอินโดจีนมาแล้ว และมาเป็นหมออยู่โรงพยาบาลประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้อีกราว ๒ ปี ก็ลาออกประกอบการอาชีพส่วนตัว มีคลีนิคอยู่ที่ตลาดหัวรอจนกระทั่งเกิดอุบัติเหตุถึงแก่มรณกรรม เมื่อ ๗ มิถุนายน ๒๕๑๖ เวลา ๑๗.๔๕ น. ดังกล่าวแล้ว

หมอเป็นคนที่มีบุคลิกลักษณะสง่า ผ่าเผย สุภาพ ทั้งการพูดจาและเดินเหิน รวมทั้งการติดต่อกับใคร ๆ ก็อดที่จะรักใคร่หมอไม่ได้ และได้กลายเป็นคุณสมบัติประจำตัวจนเชื่อได้ว่าภายในจิตใจของหมอก็ต้องเป็นจริง ตามบุคลิกลักษณะและอารมณ์ที่แสดงออกนั้น จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าคุณลักษณะที่ดีเด่นของหมอจะต้องเป็นสิ่งที่เกื้อกูลความสัมพันธ์กับคนทั่วไปได้ดีเป็นพิเศษ

สำหรับข้าพเจ้านั้น เคยติดต่อกับหมอบ้างเมื่อตอนยังรุ่นหนุ่มอยู่ รู้สึกชอบหมอมาก แต่ตอนนั้นเรามีความสัมพันธ์กันไม่มากนัก เพราะข้าพเจ้ายังมีตำแหน่งหน้าที่

ที่ไม่สู้จะเกี่ยวข้องกับหมอเท่าไร จะมีบ้างก็เพียงได้ฟังจากญาติมิตรที่ไปรับการรักษาที่คลีนิคของหมอเท่านั้น จึงได้แต่เพียงรู้จักหมอฝ่ายเดียวเสียมากกว่า ต่อเมื่อข้าพเจ้ามารับใช้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยาคราวนี้ พบกับหมออีก และได้ทราบเรื่องราวความเป็นมาของหมอตอนช่วงเวลาที่ข้าพเจ้าไม่ได้อยู่จังหวัดนี้เสียนานปี และมีแต่เป็นไปในทางดีทั้งนั้น ข้าพเจ้าได้มีเวลาและแวะเยี่ยมหมอที่คลีนิคครั้งหนึ่งเพราะอยากสนทนาด้วยแต่ก็ไม่พบ ต่อมาเมื่อวันขึ้นปีใหม่ ๒๕๑๖ ข้าพเจ้าไปนั่งรับประทานอาหารอยู่บนเรือของร้านแพกรุงเก่า หมอกับลูกสาวอุตส่าห์ไปอวยพรความสุขให้ข้าพเจ้าที่ชั้นบนของเรือด้วยความลำบากอยู่บ้าง ทำให้ข้าพเจ้าคิดว่า หมอไม่น่าจะต้องคารวะข้าพเจ้าด้วยความพยายามถึงเพียงนั้น แต่มาคิดอีกทีหมอคงจะรักและคารวะข้าพเจ้าด้วยใจศรัทธาจริงๆ และก็น่าเห็นใจเพราะหมอเป็นผู้รู้จักกาลเวลาและให้เกียรติข้าพเจ้าในฐานะเป็นผู้ดูแลบ้านเมือง นี่ก็เป็นสิ่งที่น่ารักและน่าคิดอย่างหนึ่ง สำหรับชาวเมืองอยุธยาทั่ว ๆ ไปฟังแล้วเชื่อได้ทีเดียวว่า มีคนสรรเสริญในเรื่องความเป็นสุภาพบุรุษและความมีจรรยาแพทย์ของหมออยู่มาก และตลอดจนกระทั่งตามชาวชนบทที่คุ้นเคยและมารักษาตัวกับหมอ ก็ได้ยินได้ฟังการสรรเสริญเข้าหูเสมอ

การบริการทางการแพทย์หมอปฏิบัติต่อคนไข้ในลักษณะที่เห็นอกเห็นใจ มองเห็นคนไข้ในสภาพที่น่าสงสารมากกว่าที่จะถือว่าเรื่องการรักษาหรือบริการเป็นธุรกิจ ซึ่งเป็นคนละเรื่องกัน ฉะนั้นจึงได้ยินแต่ข่าวซึ่งมีลักษณะเกื้อกูลกอปรด้วยเมตตาธรรมอยู่

ยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกว่าหมอเป็นคนรักวิชาการแพทย์มาก แม้หมอจะไม่ได้มีตำแหน่งหน้าที่เป็นหมอประจำโรงพยาบาล แต่ก็ทราบว่าได้ศึกษาค้นคว้าทางวิชาการแพทย์ให้ก้าวหน้าไม่ขาด นับว่าเป็นหมอที่ทันสมัยอย่างน่าชมเชยมาก

การช่วยเหลือบ้านเมืองได้ทราบจากการเล่าเรื่องต่าง ๆ ในเมืองพระนคร-ศรีอยุธยาว่าหมอได้เคยรับใช้ประชาชน โดยเป็นนายกเทศมนตรีอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งก็เชื่อว่าชาวเมืองพระนครศรีอยุธยา ส่วนมากคงจะพร้อมใจกันเลือกสรรหาคนดีไว้

รับใช้ในโอกาสนั้น ด้วยการมองเห็นว่าอะไรควรและไม่ควร ซึ่งคงจะไม่ต้องกล่าวถึงอีกให้มากนักในเรื่องนี้เพราะทราบกันอยู่โดยทั่วไปแล้ว

การสูญเสียหมอทรวงซึ่งเป็นที่รักยิ่งของ พ่อ--แม่ ภรรยาและลูก ๆ รวมทั้งญาติมิตรที่รักครั้งนี้เป็นการสูญเสียที่มีค่าสูงยิ่ง ความรู้สึกทั่วไปของชาวพระนครศรีอยุธยารวมทั้งข้าพเจ้าด้วยได้รู้สึกด้วยความจริงใจว่า เราได้สูญเสียคนดีมีฝีมือไปคนหนึ่ง ซึ่งจะหาได้ไม่ง่ายนักทีเดียว

แต่เป็นธรรมดาของชีวิตมนุษย์ต้องมี เกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่มีทางหลีกได้ และก็เชื่อแน่นอนว่า กุศลกรรมทั้งหลายที่หมอได้สร้างสมไว้และยังคงมีอยู่ คงจะได้บันดาลให้ดวงวิญญาณของหมอได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพเถิด.

วรวิทย์ รังสิโยทัย

(นายวรวิทย์ รังสิโยทัย)

๙ ก.ย. ๒๕๑๖

คำไว้อาลัย

หมอทรวงเป็นเพื่อนร่วมชั้นเดียวกันมาตั้งแต่ ม. ๑ ถึง ม. ๘ ที่ปทุมคงคา หมอทรวงเป็นคนที่เรียนดี ขยัน และมีความจำดี ตำราต่าง ๆ ทำเรียบร้อย เพื่อน ๆ ยืมกันไปลอกกันเป็นประจำ เข้าร่วมวงกับเพื่อนได้ทุกคน เสียแต่ไม่เป็นคนช่างพูดและขี้เล่น เพื่อนจึงเกรงใจและให้ความนับถือในตัวหมอทรวง และหมอทรวงได้มีโอกาสไปเรียนแพทย์และสำเร็จเป็นหมอเพียงคนเดียวจากนักเรียนปทุมคงคารุ่นเดียวกัน

เมื่อจบการศึกษา ถึงแม้จะแยกกันไปทำงานในที่ต่าง ๆ แล้วก็ตาม หมอทรวงได้เป็นตัวกลางที่คอยติดต่อเพื่อนรุ่นเดียวกันให้พบปะกันเป็นประจำ หมอจะมีความสุขใจมาก ถ้ามีเพื่อนมาพบกันมาก ๆ เพื่อได้คุยกันถึงเรื่องเก่าเมื่อครั้งเป็นเด็ก ๆ อยู่โรงเรียนเดียวกัน

บัดนี้ หมอทรวงได้จากไปแล้วอย่างไม่คาดฝัน พวกเราเพื่อนจากปทุมคงคาได้สูญเสียเพื่อนที่เป็นหัวแรงในการพบกัน ขาดเพื่อนที่มีอารมณ์เย็น ยิ้มอยู่ตลอดเวลา และไม่เคยรู้สึกโกรธเพื่อนคนใดอย่างจริงใจสักครั้ง

ด้วยกุศลผลบุญและความดีที่หมอได้กระทำ จงคอยบันดาลให้หมอทรวงจงได้รับในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

พลเรือตรี พอสม บุนนาค.

แด่ทรวงเพื่อนที่รักยิ่ง

พวกเราที่เข้าเรียนเตรียมแพทย์ในจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยพร้อมกันในปีพ.ศ. ๒๔๗๘ รู้จักนายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์ ในชื่อ บุญทรวง อินทุลักษณ์ ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็น ทรวง อินทุลักษณ์ แต่ไม่มีใครเรียกเขาด้วยชื่อเต็มตั้งแต่เดิมที่เริ่มแรกรู้จักกัน จนกระทั่งถึงวันที่ทรวงได้จากเราไปลับ–ไม่มีวันกลับอีก เราเรียกเขาว่า "ทรวง" บางทีเรียกว่า "สุภาพบุรุษ" "Gentleman" หรือ "sleepy"

ในบรรดาเพื่อน ๆ ร่วมชั้นทั้งหมด ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาแพทยศาสตร์บัณฑิตมีอยู่ด้วยทั้งสิ้น ๒๗ คน เราเรียกเขาว่า "ทรวง" มากกว่าชื่ออื่น ๆ

ประวัติชีวิตของทรวงเป็นประวัติที่จะเขียนได้ยืดยาวมาก ในด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อตรง ความสนใจในการศึกษาค้นคว้า และจริยธรรม ถ้าหากจะเขียนในทางความผาดโผน ความตลกโปกฮา หรือเรื่องเหล้ายาปลาปิ้ง และการพนัน คงจะเขียนได้เพียงครึ่งบรรทัด คือ ไม่มี ไม่มี และไม่มี

ในด้านเลือดเนื้อ น่าจะกล่าวได้ว่ามีเลือดเนื้อทหาร คือบิดาเป็นนายทหารบก พี่ชายในปัจจุบันมียศเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในกองทัพบก ตัวเองเคยเป็นนายทหารเสนารักษ์ ผ่านสนามมาแล้วสองสงคราม แต่ทรวงมีแต่เลือดเนื้อเท่านั้นที่เป็นทหาร ไม่เคยมีนิสัยใจคอของทหารที่มีความแข็งกร้าว หรือก้าวร้าว เขามีแต่นิสัยอันตรงกันข้าม

เขาไม่เพียงแต่เป็นหมอที่ดี ทรวงเป็นนักศึกษา นักค้นคว้า และผู้สนใจในพระพุทธศาสนามาแต่เล็กจนกระทั่งวันตาย ถ้าจะเพิ่มเติมต่อไปว่า เขาเป็นพลเมืองดีและเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้านด้วย ก็จะไม่ผิดไปจากความจริงเลย ถ้าคำว่า "กำนันผู้ใหญ่-บ้าน" หมายถึง คุณสมบัติของผู้นำในทางจัดการเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น

ในด้านศาสนา ตั้งแต่เยาว์วัย ทรวงชอบอ่านหนังสือทางศาสนา เช่น หนังสือชุด "ธรรมจริยา" ตั้งแต่เล่ม ๑-๕ ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี หนังสือ "พลเมืองดี" ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุนทราธิบดี หนังสือ"ดวงประทีป"ของสำนักหนังสือพิมพ์ไทยใหม่

เป็นหมอแล้ว ชอบหนังสือสอนธรรมะ หรือหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแจกงานศพ ว่าง ๆ ไปตามร้านขายหนังสือ ซื้อทั้งหนังสือตำราแพทย์และหนังสือศาสนา

ตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเป็นแพทย์เรื่อยมา ชอบไปนั่งในโบสถ์ ลานโบสถ์ และลานวัด

ในด้านการเรียน นับว่าอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ไม่เคยตกตลอดการศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมถึงการเรียนแพทย์ได้ทุนเรียนดี และทุนหมั่นเรียนที่หนึ่งในชั้นมัธยม ๗ และ ๘ ของโรงเรียนวัดปทุมคงคา ในการสอบของโรงเรียนแพทย์ศิริราชพยาบาล จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ได้เป็นที่หนึ่งในวิชาปฏิบัติการแผนกอายุรศาสตร์

ทรวง ได้สมญาว่า "sleepy" ในสมัยเล่าเรียนอยู่ในโรงเรียนแพทย์ คือมีเรื่องต้องอ่านจากหนังสือหลายประเภท เช่นตำราวิชาแพทย์ หนังสือศาสนา หนังสือปรัชญา ข่าวสารการเมืองภายในประเทศ และต่างประเทศ หนังสือประวัติศาสตร์โบราณคดีและภาษา

เฉพาะทางด้านวิชาแพทย์ เขาไม่ยอมลอกบทย่อของใคร ๆ ทุกวิชาต้องอ่านเองและละเอียด เข้าใจศัพท์ทุกตัว ทรวงจึงใช้เวลากลางคืนเป็นเวลานอนได้ไม่กี่ชั่วโมง พักเที่ยงวันใดที่งานเสร็จแล้ว ก็จะรีบรับประทานอาหารเที่ยงเพียง ๑๐-๑๕ นาที แล้วเดินกลับหอ และจะตื่นก่อนบ่ายโมงเพื่อไปเรียนให้ทันทุกคราวไป หลังอาหารเย็นก็จะนอนอีก เพื่อตื่นดึกดูหนังสือร้อยแปดพันประการ

เขามีความเห็นหนักแน่นเกี่ยวแก่การศึกษาหาความรู้ว่า คนเราเป็นแพทย์ เป็นวิศวกร หรือเป็นนักวิทยาศาสตร์ จะมีแต่ความรู้ในสาขาของตนนั้นไม่พอ ต้องมีความรู้อย่างอื่นให้มาก และนำรวมกันเข้ามาใช้ให้เป็นประโยชน์บริบูรณ์

ในการกีฬา เป็นนักกีฬาวิ่งเร็วรุ่นจิ๋วของโรงเรียน ในขณะศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย ชอบเล่นทุกอย่างที่เข้าเล่นได้ตั้งแต่แบดมินตัน เทนนิส ฟุตบอลล์ และรักบี้

และตีกรรเชียง แต่หนังสือต่าง ๆ ยับยั้งไม่ได้ เขาเด่นได้ทางกีฬา ทรวงพอใจ เพราะต้องการเล่นกีฬาเพื่อบริหารและพักผ่อนคลายความตึงเครียดเท่านั้น

ในงานทางราชการ ทรวงถูกทางราชการทหารเกณฑ์ให้รับใช้ชาติ ครั้งแรกในสงครามกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส ร่วมกับเพื่อนร่วมชั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้วกลับเข้ามาเรียนแพทย์ สำเร็จแล้วเป็นแพทย์ประจำบ้านในแผนกศัลยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล เกือบหนึ่งปีในพ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๕

แล้วไปช่วยราชการทหารเพื่อรับใช้ชาติอีก ในสงครามมหาเอเซียบูรพา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๕-๒๔๘๘

ในระหว่างรับราชการทหารด้วยกันในเขต สิบสองปันนา ในฤดูฝนของ พ.ศ. ๒๔๘๘ ผู้เขียนประจำอยู่ในกองทหารของเมืองยาง มีโอกาสไปราชการที่เมืองยอง ซึ่งทรวงประจำอยู่ไปถึงที่นั่นเวลาค่ำ ทราบว่าทรวงไปรับประทานอาหารที่กองพัน ผู้เขียนรับประทานอาหารที่ตลาดแล้ว ก็ตรงไปที่บ้าน ซึ่งเป็นบ้านนายทหารไทยใช้เป็นที่อยู่หลายหลังติด ๆ กัน ถามชาวบ้าน พูดกันไม่ค่อยรู้เรื่องดีนัก ทั้งฝนตกหนัก ก็ขึ้นไปบนบ้านทีละบ้าน ถึงบ้านหลังที่สี่ มีเสื้อติดเครื่องหมายนายทหารเสนารักษ์อยู่สามตัวห้อยข้างเตียงสามเตียงในห้องเดียวกัน ที่เตียง ๆ หนึ่งมีลักษณะพิเศษ มีตำราแพทย์ มีตู้เล็ก ๆ ข้างเตียงอย่างเตียงอื่น ๆ แต่มีหนังสือร้อยแปดพันเก้าปนอยู่ด้วย ได้แก่ประวัติศาสตร์ ศาสนา ปรัชญา วรรณคดี และประวัติมหาบุรุษ เป็นอาทิ ชาวบ้านคนหนึ่งนำไปถามว่า "เตียงพ่อเลี้ยงทรวง ใจ่ก่อ" ข้าพเจ้าบอกว่า "ใจ่แล้วเจ้า"

เปิดหนังสือดู ก็เป็นหนังสือของทรวงจริง ๆ

ประมาณสามสี่ทุ่ม ทรวงกลับมาจากกองพันตามปกติ เขาเป็นคนสำรวม แต่เวลาที่เขามีความดีใจที่ได้พบเพื่อนนั้น เป็นหน้าตายิ้มแย้มที่ไม่มีอารมณ์อื่นเจือปน

เรานั่งคุยนอนคุยกันถึงตีห้า เขาบอกว่า หลายเดือนแล้วเพิ่งพบเพื่อนร่วมชั้นวันนี้เอง มีความสุขอย่างที่สุด และดีใจที่ได้มีโอกาสคุยกันหลาย ๆ เรื่อง ตั้งแต่อิเหนาขงเบ้ง ฮิตเล่อร์ รู้สเวลท์ พระอภัยมณี ปรัชญา จิตวิทยา และเรื่องการผ่าตัดในสนามกับคนรู้เรื่องรู้ใจกัน ความจริงในหลายเรื่องที่กล่าวถึง ผู้เขียนไม่รู้เรื่องอะไรเลย แต่ก็

เออ ๆ ออ ๆ ไปด้วย คล้าย ๆ สุรา หรือสนทนาพาไป ทั้งชักสงสัยว่าทำไมทรวงจึงเข้าใจผิดไปได้มาก ๆ

อีกสองวันต่อมา เป็นวันเดินทางออกจากเมืองยอง ทรวงจัดห่อข้าวเหนียวและเนื้อเค็มให้เป็นเสบียง พร้อมกับหนังสืออีกสามเล่ม และบอกว่า ภีร์อ่านหนังสือไว้มาก ๆ นะ เพราะเวลาคุยกับเสฯจะได้เข้ากันได้ พวกเสฯเขามักจะมีความรู้กว้างขวางกว่าพวกเรามาก

จึงรู้ว่า เกือบตลอดคืน ทรวงไม่ได้เข้าใจผิดอะไรเลย แต่ "สุภาพบุรุษ" ไม่เคยขัดหรือขวางทะลุกล้องให้เพื่อนอับอาย

ในขณะเข้ารับราชการเป็นแพทย์อยู่ในโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา ทรวงจำเป็นต้องมีสถานพยาบาลส่วนตัวที่ตลาดหัวรอ เพื่อสนองศรัทธาของคนไข้จากอำเภอและตำบลต่าง ๆ เฉพาะคนไข้ชนบทนั้นบางคนมานั่งรอนอนรออยู่หน้าร้านตั้งแต่กลางคืน

งานส่วนตัวกับงานราชการไม่ลงรอยกันดีนัก ในฐานะเป็นข้าราชการ เขาเล่าให้ฟังว่าเขาถือวินัยเป็นสำคัญ กำชับไม่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานสาย ตนเองก็ต้องไปแต่เช้าให้เป็นตัวอย่างแต่บางครั้งความติดพันกับงานคนไข้ส่วนตัว ก็ทำให้ไปทำราชการสาย

ในงานราชการ ณ โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา เขาทำเพื่อประชาชนคนไข้ เพราะเงินเดือนไม่พอเลี้ยงครอบครัว มีสถานพยาบาล ทรวงไม่ได้ถือเป็นถังข้าวสาร เขาทำเพื่อประชาชนคนไข้เหล่านี้เหมือนกัน

เล่าให้เพื่อนฝูงไม่นานนัก ว่าออกเสียดีกว่า แล้วก็ส่งใบลาออกในปีพ.ศ.๒๔๙๐ ที่เข้ารับราชการนั่นเอง

เมื่อลาออกแล้ว เปิดและขยายงานพยาบาลของตนให้รับใช้ประชาชนได้ทั้งทางโอสถกรรม สูติกรรม และศัลยกรรม มีสมประสงค์ ศรีภริยา เป็นแรงช่วยและแรงหนุน

แต่ทั้ง ๆ ที่ลาออกแล้ว พันธกรณีกับโรงพยาบาลของทางราชการมิได้ขาดไปในทันทีอย่างใบลาออก และหนังสือให้ออก แพทย์ในโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา

แพทย์เวชปฏิบัติทั่วไปและประชาชนยังยืนยันเสมอด้วยความรักใคร่ว่า เมื่อใดโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยาขอความช่วยเหลือ เพราะในขณะนั้นยังมีแพทย์ไม่กี่คน ไม่ว่าจะเป็นการรักษาทางยา ทางสูตินรี หรือทางผ่าตัด และไม่ว่าจะเป็นกลางวันหรือกลางคืน ทรวงไม่เคยปฏิเสธ

ในตอนหลัง ทรวงรู้ดีที่จะต้องลงมาอยู่กรุงเทพฯ เพื่อการศึกษาของลูก เขาตั้งสถานพยาบาลในกรุงเทพฯบริเวณคลองเตยอีกแห่งหนึ่ง พยายามค่อย ๆ ถอนตัว เพื่อมิให้คนไข้ทางอยุธยาตำหนิได้ว่าละทิ้ง ขึ้นรถไฟหรือรถยนต์ไปทำงานที่อยุธยาทุกเช้าสัปดาห์ละ ๕ วัน ตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๐๒ เย็นกลับมากรุงเทพฯ

ทรวงเป็นแพทย์ที่คนไข้รัก และใหลหลงด้วยศรัทธาในความสามารถและด้วยอัธยาศัยไมตรี มีโอกาสที่จะสร้างฐานะของตนให้ร่ำรวยมหาศาล ก็ย่อมจะทำได้

แต่เปล่าทั้งสิ้น ทรวงยังคงเป็นทรวงที่มีฐานะพอใช้จ่ายเท่านั้น

ทรวงอาจไม่เป็นที่รักของคนไข้ร้อยละร้อย แต่ทรวงรักษาคุณสมบัติของแพทย์ที่ดีไว้อย่างหนึ่ง คือไม่เคยมีคนไข้บ่นว่า ทรวงขูดเลือดขูดเนื้อ

นิตยสารของสมาคมแพทย์อเมริกัน เคยวิจัยเรื่องคนไข้ค้างชำระค่าตรวจรักษาของแพทย์ไว้ว่าถ้าค้างชำระเป็นเวลาหนึ่งเดือน แพทย์ยังมีโอกาสได้รับการชำระถึงร้อยละ ๙๐ เมื่อถึงหกเดือนโอกาสของแพทย์เหลือเพียงร้อยละ ๓๐ แต่ถ้าถึงหนึ่งปีโอกาสของแพทย์เป็นสูญเกือบร้อยละร้อย

ประชาชนคนไข้ส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า การปฏิบัติเวชกรรมของแพทย์นั้นง่ายและสะดวกสบายเงินไม่ค่อยสูญอย่างในการค้าธุรกิจอย่างอื่น

แต่ในหมู่แพทย์หาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะเราประสบกับความจริงเป็นข้อเท็จจริง เราเคยคุยกันอย่างลับ ๆ ในเวลาเลี้ยงครั้งคราวว่า ใครมีหลักหรือปรัชญาอย่างใด

ทรวงให้ความเห็นง่ายที่สุด เขาบอกว่าผลการวิจัยของนิตยสารของสมาคมแพทย์อเมริกันนั้น ยิ่งนานก็เห็นว่าของเขาดีแน่ ปรัชญาของเขาก็ไม่ยากนัก คือ นาน ๆ ค้นดูรายงานย่อ ๆ ของคนไข้ รายใดค้างชำระถึงปีหรือเกือบ ๆ ปี ก็ฉีกทิ้งไปเสียเลย

จะได้ไม่สะกิดใจให้นึกตำหนิติเตียนคนไข้ได้ คนไข้ทั้งหลายก็เหมือนเราเมื่อไม่มีก็ไม่รู้ว่าจะเอาที่ไหนมาได้

ในความรับผิดชอบต่อท้องถิ่น หรือราชการส่วนท้องถิ่นนั้น ทรวงไม่ถือว่าอยุธยาเป็นสถานที่ประกอบอาชีพ เสียภาษีรายได้ให้แล้ว ก็ควรหมดเรื่อง ตรงกันข้ามทวรงช่วยกิจการของท้องถิ่นในทุกกรณีที่อาจยื่นมือเข้าไปได้ จึงไม่เป็นที่น่าประหลาดใจเลย ที่ทรวงได้รับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลนครศรีอยุธยาในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๘-๒๕๐๑

ในขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีนั้น คุณสมบัติของทรวงปรากฏออกมาหลายประการ คือ ทำทุกอย่างสุดหัวใจ อย่างที่ทรวงไม่เคยทำอย่างใดเพียงครึ่ง ๆ กลาง ๆ เขาจัดการต้อนรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรม-ราชินีนาถอย่างสมพระเกียรติ์ ต้อนรับนายโงดินเดียม ประธานาธิบดีเวียตนามใต้ และต้อนรับนายอูนุ นายกรัฐมนตรีพม่าอย่างเต็มที่ จัดสร้างหอถังประปาเพิ่มขึ้นให้พอเพียงแก่ประชาชน จัดตั้งให้มียามท้องถิ่นในตำบลต่าง ๆ ในเขตเทศบาล และที่สำคัญที่สุดก็คือ จัดให้มีการปาฐกถาหรือเทศนาอบรมฟื้นฟูศีลธรรมประชาชนประจำเดือนทุกเดือนตลอดวาระ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๐๕ ได้รับคะแนนเลือกตั้งสูงสุดในการสมัครเป็นสมาชิกเทศบาล

ในงานด้านสังคม ทรวงช่วยกิจการต่าง ๆ ของสโมสรนิสิตเก่าจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยและกิจการของเพื่อนร่วมชั้นในงานอันมิใช่ทางการ ไม่ว่าจะเป็นการนำเที่ยวทางรถ ทางเรือ หรือไปผ้าป่ากฐิน

ได้รับการเลือกตั้งจากนิสิตเก่าจุฬาฯ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้เป็นเลขา-นุการชุมนุมนิสิตเก่าประจำจังหวัดในปี พ.ศ. ๒๔๙๓-๒๔๙๖ และได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการยุวพุทธิกสมาคม สาขาอยุธยา ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘-๒๕๐๕

ในด้านงานศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ทรวงมีข้อแตกต่างอย่างมากกับแพทย์เวชปฏิบัติทั่วไปอีกหลายร้อยหรือหลายพันคนตรงงานด้านนี้ แพทย์เวชปฏิบัติ

ทั่วไปส่วนตัวมักมีเหตุผลว่า ความรู้ทางทฤษฎีอาจน้อยไปจริง แต่ความรู้ทางภาคปฏิบัติมากขึ้น ทรวงเป็นแพทย์เวชปฏิบัติส่วนตัวที่ไม่ยอมให้ตาชั่งความรู้ทฤษฎีและความรู้ทางปฏิบัติเอนและเอียงลงในลักษณะเช่นนั้น

จึงมาศึกษาพฤติการณ์แต่หนหลังว่า ทรวงทำอย่างไร ทรวงเป็นคนสนใจในทางโอสถกรรม โรคหัวใจเป็นวิชายอดแห่งความสนใจยิ่ง นอกนั้นก็ให้ความสนใจแก่โรคปอดเป็นอันดับรอง ทรวงไม่นั่งให้หนังสือหรือความรู้หลั่งมาเอง

ตรงกันข้าม เขาสมัครเข้าประชุม International Congress of Chest Diseases ที่นครโตเกียวและเกียวโต พร้อมทั้งศาสตราจารย์ศิระ ศิริสัมพันธ์ แห่งแผนกโอสถกรรม โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย และนายแพทย์โรจน์ เหล่าสุนทร แพทย์เวชปฏิบัติทั่วไป แห่งจังหวัดนครสวรรค์ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ในปีเดียวกันได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกของสมาคมโรคทางเดินอาหารแห่งประเทศไทย

ต่อมาทรวงสมัครเป็นบัณฑิต แห่งวิทยาลัยอเมริกัน แห่งแพทย์ทรวงอก ผลงานที่ทรวงทำไว้เป็นสิ่งที่ได้รับแต่งตั้งเป็น Fellow of American College of Chest Physicians ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นต้นมา ทรวงไปโรงพยาบาลหลายแห่ง เพื่อขอเข้าประชุมวิชาการฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย ในการเดินตรวจเยี่ยมคนไข้ ดูเทคนิคในการตรวจรักษาผ่าตัด ได้แก่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลหญิง โรงพยาบาลโรคปอดนนทบุรี และสถานตรวจโรคปอดยศเส ศิริราชพยาบาล วชิรพยาบาล และโรงพยาบาลมงกุฎเกล้าและโรงพยาบาลกลาง

โรงพยาบาลที่ทรวงไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่สม่ำเสมอ ได้แก่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์และโรงพยาบาลหญิง ถึงขนาดที่นักศึกษาแพทย์และแพทย์ของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์หลายท่านเข้าใจว่าเป็นแพทย์ประจำของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์มากกว่าแพทย์ของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เองด้วยซ้ำไป

งานประเภทสุดท้ายที่ควรกล่าวถึง คือ งานพิเศษซึ่งแสดงนิสัยใจคอของทรวงได้อย่างดียิ่งอีกอย่างหนึ่ง

งานนี้คือการจัดทำหนังสือให้แก่ส่วนรวม

ในสมัยศึกษาชั้นมัธยม เป็นบรรณาธิการหนังสือชื่อ "ปทุมคงคา" ของโรงเรียน

เมื่อเรียนเป็นนิสิตแพทย์ปีที่ ๒ เป็นบรรณาธิการหนังสือ "SOPHOMORE"

เมื่อเรียนสำเร็จวิชาแพทย์ จัดทำหนังสือศิริราชอนุสรณ์ ของเพื่อนร่วมชั้น เป็นอนุสรณ์ของนิสิตแพทย์ สำเร็จรุ่น พ.ศ. ๒๔๘๓ หรือรุ่น ๔๙ หรือรุ่นแพทย์ศาสตร์บัณฑิต รุ่น ๑๓

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นบรรณาธิการจัดทำหนังสือ "ศิริราชอนุสรณ์" เป็นอนุสรณ์ของการสำเร็จการศึกษาครบ ๒๕ ปี

ในระหว่างรับราชการส่วนท้องถิ่นที่อยุธยา เป็นผู้อำนวยการหนังสือ "อยุธยาสาร" และหนังสือ "วิวัฒนาการท้องถิ่นเทศบาล"

ในการเป็นบรรณาธิการจัดทำหนังสือทุกอย่าง ทรวงทำอย่างหมดหัวใจ ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าที่สำคัญคือ อำนวยการและประสานงาน ในครั้งเป็นบรรณาธิการหนังสือ "ศิริราชอนุสรณ์" คงมีแต่ทรวงเท่านั้นที่อุตส่าห์ขับรถส่วนตัวจากกรุงเทพฯลงไปใต้ถึงสงขลา แล้วย้อนกลับขึ้นมากรุงเทพฯ แล้วขึ้นไปเหนือถึงเชียงใหม่ หยุดเป็นระยะๆ เพื่อเยี่ยมเยียนเพื่อนร่วมชั้น และขอความร่วมมือในงานฉลองรวมทั้งขอบทความ

หนังสือ "ศิริราชอนุสรณ์" ฉบับครบ ๒๕ ปี ของแพทย์รุ่น พ.ศ. ๒๔๘๓–๒๔๘๔ มีสิ่งที่อวดได้อย่างหนึ่ง คือ หนังสือเสร็จก่อนวันฉลองถึงสามเดือน ซึ่งการจัดทำหนังสือเพียงแต่ให้เสร็จตามเวลามิใช่สิ่งทำได้ง่าย ๆ นัก

หนังสือเล่มสุดท้าย ซึ่งทรวงจัดพิมพ์คือ หนังสือแจกงานฌาปนกิจศพ ของนางวาสิก ศิริวัฒน์แม่ยาย เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖

ทรวงโชคร้ายที่ประสบอุบัติเหตุ แต่อุบัติเหตุนั้นเกิดจากความวุ่นวายของชีวิตจากการประกอบอาชีพที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง มิใช่เพื่อตนเอง แต่เพื่อครอบครัว คือ ศรีภริยาและลูก ๆ อันเป็นสุดที่รัก และอุบัติเหตุนั้น จากเหตุการณ์ จากการตรวจศพและความเห็นของพยาธิแพทย์ เกิดขึ้นอย่างร้ายแรงสุดขีดโดยปัจจุบันทันที ไม่ทำให้ทรวงรู้สึก

เจ็บปวดหรือทรมาน นั่นคงเป็นสิ่งสนองจากธรรมชาติหรือกรรมให้แก่ผู้ซึ่งประกอบแต่กรรมดี ทรวงจากไปแล้ว สิ่งที่ทรวงเหลือไว้ให้เป็นมรดกแก่ครอบครัวเพื่อภริยาและลูก ๆ มิใช่ทรัพย์มหาศาลแน่ แต่มีค่ามากกว่าราคาของทรัพย์มหาศาล

คุณสมประสงค์และลูก ๆ ทุกคน รวมทั้งญาติมิตรทั้งสิ้นทั้งหลายของทรวงจะนอนอย่างตาหลับสนิท และจะเดินได้อย่างสง่าผ่าเผยด้วยความภาคภูมิ เพราะมรดกที่ทรวงทิ้งไว้เบื้องหลังมีแต่ความดีนานาประการ

ผลแห่งความดีต่าง ๆ ของทรวง ความอารีอารอบ ความซื่อสัตย์ซื่อตรงทั้งต่อเพื่อน ๆ ต่อคนทั้งหลาย และต่อครอบครัว ได้มีส่วนช่วยดลบันดาลให้ท่านศาสตราจารย์สรรค์ ศรีเพ็ญ และคุณหมอสมพร ศรีเพ็ญ ตั้งทุนเพื่อการศึกษาให้แก่ลูก ๆ ของทรวง ทุนนี้ให้ชุมนุมแพทย์ศาสตร์บัณฑิตรุ่น ๒๔๘๓ รักษาไว้เพื่อใช้จ่ายและเป็นใจกลาง ต่อมามีเพื่อน ๆ ร่วมชั้นมีส่วนสมทบด้วย

ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของทรวง จงไปสู่สุคติเถิด ภริยาและลูก ๆ ของทรวงยังมีมรดกมหาศาลเป็นเครื่องคุ้มกันให้ได้รับความรักใคร่และปรารถนาดีจากญาติมิตรทั้งหลาย เพราะความดีและกรรมดีเป็นมรดกที่เป็นอมตะอย่างแน่นอน

คัมภีร์ มัลลิกะมาส

โรงพยาบาลกลาง

๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๖

คำไว้อาลัย

คุณหมอศิริเพ็ญ อินทุลักษณ์ บุตรีคุณหมอทรวง อินทุลักษณ์ ได้มาบอกผมว่า ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๑๖ นี้ ใคร่จะให้ผมเขียนคำไว้อาลัยเพื่อลงพิมพ์ในหนังสือแจกเป็นอนุสรณ์ ผมรู้สึกยินดีและเต็มใจที่จะได้มีส่วนร่วมในงานของคุณหมอ ซึ่งเคยให้ความกรุณาต่อผมอย่างพี่ชายคนหนึ่ง

ผมได้รู้จักกับคุณหมอโดยการแนะนำของนายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว เมื่อครั้งท่านดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลหญิง และผมเป็นแพทย์ในแผนกอายุรกรรมประมาณ ๑๘ ปีมาแล้ว และแจ้งว่าคุณหมอมีความสนใจในโรคหัวใจ ใคร่จะขอเข้ามาดูงานด้านนี้เป็นครั้งคราวเมื่อมีเวลา ซึ่งผมรู้สึกยินดีและเป็นเกียรติเป็นอย่างยิ่ง ผมทราบว่าท่านเคยเป็นแพทย์ในโรงพยาบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เคยดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีของเทศบาลนครแห่งนั้น และประกอบวิชาชีพเวชปฏิบัติโดยอิสระ ประสบผลสำเร็จอย่างดีทั้งที่กรุงเทพ ฯ และอยุธยา ผมจึงคาดว่าการดูงานของท่านคงจะเป็นระยะเวลาอันสั้น กาลล่วงไปทำให้ผมเห็นว่าผมคาดผิด ท่านสนใจ และอุทิศเวลาให้กับการศึกษาหาความรู้อย่างลึกซึ้งและจริงจัง เราได้ร่วมกันตรวจผู้ป่วย ตรวจด้วยวิธีพิเศษต่างๆ เช่นตรวจสวนหัวใจ ประชุมร่วมกันทางคลีนิค ซึ่งในครั้งกระนั้นชมรมแพทย์ทางโรคหัวใจซึ่งได้หมุนเวียนกันไปตามโรงพยาบาลต่าง ๆ จะพบคุณหมอทรวงเป็นประจำตามที่ประชุมเหล่านั้น นอกจากนี้ผมยังทราบว่าท่านสนใจในโรคปอดด้วย ซึ่งรวมกันเรียกว่าโรคทางทรวงอก จึงมักจะไปร่วมกับการประชุมวิชาการที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์อยู่เสมอ สำหรับที่โรงพยาบาลหญิง นอกจากจะมา "ดูงาน" แล้วยังลงมือทำงาน กล่าว

คือ ผมได้สนใจศึกษาหัวใจพิการแต่กำเนิด เฉพาะอย่างยิ่งในด้านพยาธิวิทยา ได้เก็บรวบรวมหัวใจพิการเหล่านั้นไว้ และนำมาถ่ายรูป, ชำแหละศึกษา ภายหลังคุณหมอทรวงได้ช่วย และลงมือชำแหละ, วิจารณ์ ถกเถียงในรายที่น่าสนใจว่าอะไรเป็นอะไร หรือน่าจะเป็นอะไร เพราะบางครั้งก็เป็นของยากแม้จะถือหัวใจอยู่ในมือ ท่านทำจนกระทั่งการวางลูกศรชี้ ดึง, จัดท่าของหัวใจให้นักถ่ายรูปสมัครเล่นและจำเป็นถ่ายได้ในท่าที่สวยงามและชี้แสดงถึงความพิการต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ทำให้ผมเห็นความละเอียดถี่ถ้วนในการทำงานของท่าน ท่านเป็นนักอ่านวารสารที่กว้างขวางและทันสมัยคนหนึ่ง รู้สึกว่าจะติดตามผลงานของ วาน มิรอป ในเรื่องโรคหัวใจแต่กำเนิดได้อย่างละเอียดลออและสนุกสนาน นอกจากจะลงมือทำงานแล้ว ยังแสดงผลงานคือตีพิมพ์เรื่องที่ตนทำในวารสารวิชาการแพทย์ ผมทราบว่ามีหลายเรื่อง แต่ในส่วนที่ผมเกี่ยวข้องด้วยก็คือ เรื่องเอนโดคาเดียล คุเชียน ดีเฟ็คท์ ซึ่งเป็นผลงานการศึกษาร่วมทางคลีนิค-พยาธิ ใน ๒๘ ราย ในระหว่างปี ๒๕๐๐-๒๕๐๙ โดยมีคุณหมอกมลวัฒน์ วินิจฉัยกุลและคุณหมอดวงสุดา ธรรมศักดิ์ มีชื่อร่วมรายงานด้วย ใน จ.พ.ส.ท. เล่มที่ ๕๑ ตอนที่ ๒ หน้า ๓๓๗-๓๔๗ พ.ศ. ๒๕๑๑ นอกจากจะได้ร่วมงานกันทางวิชาการแล้ว ท่านยังได้ให้ความเมตตาในทางส่วนตัวแก่ผมในฐานะหมอรุ่นพี่อยู่เสมอ

ต่อมาในตอน ๒๕๐๘-๒๕๐๙ ท่านเป็นผู้ลงมือชำแหละเองทั้งหมด ด้วยวิถีชีวิต ซึ่งทำให้ผมจำต้องห่างจากวิชาการไปรับผิดชอบทางธุรการ ความสัมพันธ์ทางวิชาการจึงลดน้อยลง แต่ท่านก็ยังคงมาทำงานทางพยาธิวิทยาของหัวใจพิการ แต่กำเนิดอยู่เสมอเกือบทุกวันพุธตอนบ่าย ความรักใคร่นับถือและสนิทสนมในทางส่วนตัวมิได้เสื่อมคลายไป แต่กลับจะเพิ่มพูนขึ้น ท่านได้ให้ความเห็นอกเห็นใจให้ข้อคิดเห็น และตักเตือนในฐานะที่ผ่านโลก หน้าที่การงานมาก่อนด้วยความปรารถนาดี พระคุณอันนี้ผมจะระลึกอยู่เสมอ

คุณหมอทรวงยังคงทำงานศึกษาค้นคว้าในวิชาที่ตนรักและสนใจต่อไปเช่นเดิม นับว่าเป็นตัวอย่างที่น่านิยมยกย่อง เฉพาะอย่างยิ่งสำหรับแพทย์ที่ประกอบวิชาชีพอิสระ ตอนปลายได้ร่วมมือกับคุณหมอรัตนา รัตนวงศา อยู่บ้าง ในปี ๒๕๑๕ ท่านได้รวบ-

รวมผลงาน ซึ่งท่านได้ทำด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ คือการศึกษาหัวใจพิการแต่กำเนิด ๔๘๒ ราย หวังว่างานอันนี้คงจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการเป็นเกียรติประวัติสืบไป แม้ว่าท่านจะไม่มีโอกาสได้ทันเห็นการตีพิมพ์นี้ก็ตาม

ผมกล่าวถึงคุณหมอทรวง แต่ในด้านที่ใกล้ชิดกับทางการศึกษาและวิชาการ ในด้านอื่น ๆ เช่นในฐานะที่เป็นแพทย์ สามี, บิดา, ญาติและมิตร ก็ปรากฏประจักษ์ชัดว่า คุณหมอได้ดำรงตนให้เป็นที่เคารพนับถือรักใคร่ การจากไปอย่างกะทันหันในเวลาที่ยังไม่สมควรเช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดความสลดและเสียดายเป็นอย่างยิ่ง ขอกุศลผลบุญและคุณงามความดีที่คุณหมอทรวง อินทุลักษณ์ ได้ประกอบไว้ตลอดชีวิตของท่าน รวมทั้งที่ภรรยา, บุตร, หลาน, ญาติ, มิตร และท่านที่เคารพทุกท่านที่ได้มาร่วมกันตั้งใจบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ในวาระนี้จงส่งผลให้คุณหมอทรวง อินทุลักษณ์ ให้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย.

กมล สินธวานนท์

(นายแพทย์กมล สินธวานนท์)

นายแพทย์พิเศษผู้อำนวยการโรงพยาบาลหญิง

อาลัยเพื่อนรัก

ข้าพเจ้าได้รับมอบหมายจากเพื่อนศูนย์รวมนักเรียนเก่าปทุมคงคา ให้เป็นผู้เขียนคำไว้อาลัย นายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์ ทั้งนี้อ้างว่าเพราะข้าพเจ้าเป็นเพื่อนร่วมรุ่นเรียนหนังสือมาด้วยกันกับทรวงตั้งแต่เด็ก แล้วยังคุ้นเคยโดยได้ติดต่อเป็นระยะตามเวลาอันควรเสมอมาตลอดเวลา ๔๐ ปีเศษ ข้าพเจ้ามีความยินดีและยอมรับด้วยความเต็มใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะข้าพเจ้าตลอดจนเพื่อนฝูงร่วมรุ่นและรุ่นพี่รุ่นน้องคนอื่น ต่างมีความเศร้าสลดใจและอาลัยรัก ทรวง ซึ่งสมควรได้ตีแผ่ความในใจให้ปรากฏไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ใคร ๆ ก็ตามที่รู้จักทรวง มาตั้งแต่เด็ก ตลอดมาจนบัดนี้ จะนึกภาพได้ออกว่า ทรวงเป็นคนสุภาพ มีความประพฤติเรียบร้อย น่ารัก ใจเย็น รักใคร่หวังดีต่อเพื่อนฝูงเสมอต้นเสมอปลายตลอดมา เมื่อครั้งยังเป็นเด็กนักเรียน ทรวง มาโรงเรียนด้วยเครื่องแต่งกายสะอาดเรียบร้อยอย่างใด เมื่อเลิกเรียนกลับบ้าน ก็เรียบร้อยเช่นเดิม หาร่องรอยความสกปรกเนื่องจากความซน เช่นเพื่อนคนอื่น ๆ ได้ยาก ทรวงเป็นเด็กขยัน เอาใจใส่การเรียนและวางตัวต่อเพื่อนฝูง ให้เพื่อนทั้งรักและเกรงใจ ในส่วนตัวทรวงเองนั้นเล่าก็ไม่เคยละลาบละล้วงหรือแสดงความหยาบคายด้วยกิริยาวาจากับเพื่อนฝูงคนใดทั้งสิ้น ทรวงเป็นคนเรียนหนังสือเก่ง เพื่อนฝูงเป็นอันมากจึงได้พึ่งพาอาศัยสอบถามทบทวนวิชาความรู้ ซึ่งบางครั้งถึงกับเคยไปนอนค้างอ้างแรมที่บ้านทรวง เพื่อเหตุนี้ก็มีบ่อย ๆ ซึ่ง ทรวง ก็ไม่เคยแสดงความเบื่อรำคาญ หรือปิดบังความรู้อย่างใด พยายามชี้แจงให้ความเข้าใจเป็นอย่างดี แม้บางครั้งเพื่อนแสดงความเหนื่อยหน่ายเพราะเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจ ก็พยายามรบเร้าให้กำลังใจอยู่เสมอ คุณความดีของทรวง ต่อเพื่อนฝูงดังกล่าวแล้ว เป็นที่ประทับใจและให้ความนับถือถึงกับเพื่อนร่วมชั้นบางคนเรียกพี่ก็มี

เมื่อจบการศึกษาขั้นมัธยม เพื่อนฝูงต่างก็แยกกันไปศึกษาตามขีดความสามารถของแต่ละคน ทรวงเป็นคนเรียนเก่งได้เข้าศึกษาวิชาแพทย์ แต่ทรวงก็ได้แสดงเป็นมิตร

แท้ของเพื่อนฝูงเช่นเดิม ด้วยการถามไถ่ติดตามช่วยเหลือแนะนำแนวทางการศึกษากับเพื่อนบางคนที่มีโอกาสพบปะเสมอมา

เมื่อจบอุดมศึกษา เป็นธรรมดาที่เพื่อนฝูงซึ่งเล่าเรียนในแขนงวิชาต่าง ๆ กันต่างก็แยกย้ายกันไปประกอบอาชีพในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ทรวงก็คอยเป็นหน่วยกลางให้เพื่อนฝูงได้ทราบกันอยู่เสมอว่าใครไปเป็นอะไรอยู่ที่ไหน เมื่อเพื่อนคนใดได้ดีมีหน้ามีตาทรวงก็จะเล่าให้เพื่อนฝูงที่พบปะด้วยใบหน้าแจ่มใสดีใจ แต่คนใดที่ยังอยู่ในสภาพไม่ดีนักทรวงก็เป็นกังวลใจ ซึ่งข้าพเจ้าทราบว่า ทรวงก็ได้เคยช่วยเหลือเพื่อนฝูงบางคนอยู่บ้างในวิธีการและโอกาสอันควรเสมอมา โดยไม่เคยเอาเพื่อนไปกล่าวร้าย นินทาหรือพูดให้กระเทือนใจอย่างใด ทรวง เป็นศูนย์กลางนัดพบเพื่อนร่วมรุ่น เพื่อร่วมรับประทานอาหารตามระยะอันควร บางครั้งก็ร่วมกันบำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์ ซึ่งครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ ก็ได้มีโอกาสร่วมกันกับญาติพี่น้องมิตรสหายอื่น ๆ ของทรวงทอดกฐินที่วัดแห่งหนึ่งทางจังหวัดฉะเชิงเทรา การร่วมการกุศลครั้งนี้ ได้เงินบำรุงวัดมากมายเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นความอิ่มเอิบใจในกุศลครั้งใหญ่ครั้งสุดท้ายของทรวงก็คงจะกล่าวได้

ด้วยคุณงามความดีของทรวง ดังได้กล่าวแล้ว เมื่อทรวงได้จากเพื่อนไปโดยกะทันหันเนื่องจากอุบัติเหตุที่ไม่น่าเป็นไปได้ เพื่อนของทรวงทั้งหลายจึงได้เศร้าสลดใจเมื่อความตายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และได้แต่ขอร่วมจิตใจภาวนาว่า ขอให้ทรวงซึ่งเป็นปิยมิตรประกอบแต่กรรมดีมาตลอดชีวิต และเป็นสุภาพบุรุษที่น่ารักของพ่อแม่ญาติพี่น้องเพื่อนฝูง ต้องจากไปเช่นนี้ ก็ขอให้วิญญาณของทรวง จงประสบสุขในทิพยสมบัติไม่ว่าจะสิงสถิตอยู่ในภาพใดภพใดก็ตาม และถ้าชาติหน้ามีจริงก็ขอได้พบและเป็นเพื่อนรักกันต่อไป.

ว. อรรถจินดา

(นายวิทูร อรรถจินดา)

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

๒๗ ก.ค. ๑๖

"เพื่อนตาย"

ข้าพเจ้ากับหมอทรวง อินทุลักษณ์ เป็นเพื่อนนักเรียนร่วมโรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคามาแต่สมัยเป็นเด็ก พอต่างแยกกันออกจากโรงเรียนแล้ว ก็มิได้พบหน้ากันเลย เพื่อน ๆ เขียนคำไว้อาลัยหมอทรวง สมัยเป็นนักเรียนหลายคนแล้ว ข้าพเจ้าจะเขียนถึงหมอทรวงตอนที่เราโตแล้วว่า ระหว่างหมอทรวงกับข้าพเจ้ามีความใกล้ชิดกันอย่างไร ?

เพื่อไม่ให้เรื่องเยิ่นเย้อ ข้าพเจ้าจะขอรวบรัด แม้นจะขาดอรรถรสไปบ้างก็คงได้รับความเห็นใจ เฉพาะหมอทรวงที่จากไปอย่างไม่มีวันกลับ อย่างน้อยก็จะต้องซาบซึ้งใจ และเล็งเห็น เจตนาของข้าพเจ้าที่ใฝ่แต่สันติไม่ผิดไปจากหมอทรวงคนที่โลกยังต้องการ

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้าได้อาสาสมัครไปราชการสนามในหน่วยสื่อสารกองทัพพายัพ และได้ทราบว่าหมอทรวงก็ได้อาสาสมัครไปราชการสนามเช่นเดียวกับข้าพเจ้า เป็นแต่หมอทรวงอยู่ในหน่วยพยาบาลสนาม ระหว่างปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสนามปีแรก ข้าพเจ้าและหมอทรวงไม่ได้พบกันเลย เราต่างปฏิบัติหน้าที่โดยมิได้ขาดตกบกพร่อง ทั้ง ๆ ที่เสียงปืนใหญ่ดังอยู่ไม่ขาดหู แลไม่เห็นอะไรนอกจากขุนเขาลำเนาไพรและเมฆหมอก วันแล้ววันเล่าที่ข้าพเจ้าต้องใช้วิทยุติดต่อกับกองทัพตามคำสั่ง เวลานั้นหน่วยของข้าพเจ้าติดตามกองพล ๓ ขึ้นไปถึง บ้านหนองกัง เชียงตุง เพื่อส่งและรับข่าวจากส่วนหน้าซึ่งกำลังเข้ายึด เมืองมะหยู่ ที่สุดข้าพเจ้าป่วยเป็นมาเลเรียขึ้นสมองหมดสติ แล้วข้าพเจ้าก็ได้ถูกส่งตัวมารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลทหาร จังหวัดเชียงราย และที่นี่เองข้าพเจ้าได้พบเพื่อนเก่าสมัยเป็นนักเรียน จะเป็นใครที่ไหนอีก ? ถ้าไม่ใช่หมอทรวง อินทุลักษณ์ หมอทรวงเดินทางจาก เมืองพยาก เพื่อมาเบิกเครื่องเวชภัณฑ์ที่โรงพยาบาลทหาร เชียงราย เราต่างคนต่างดีใจ เพราะในยามยากเย็นนี้ จะหาใครที่ไหนที่เป็นเพื่อนเก่า และได้มาพบกันอย่างประหลาดที่สุด หมอทรวงเห็นข้าพเจ้าป่วยเช่นนี้ โดยที่หมอมีจรรยาแพทย์เป็นทุนและมีน้ำใจสำหรับเลือดชาวปทุมคงคา หมอทรวงได้ฝากฝัง

ข้าพเจ้ากับหมอที่ประจำอยู่โรงพยาบาลทหาร เชียงราย จนข้าพเจ้าได้รับความสะดวก และค่อยทุเลาจากโรคร้ายนั้น นี่เป็นการพบหมอทรวง อินทุลักษณ์ เป็นครั้งแรกหลังจากที่ข้าพเจ้ากับหมอทรวงได้เปิดหมวกอำลาโรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคา ไปนานแล้วหลายปี

และเมื่อข้าพเจ้า ได้ขึ้นไปสับเปลี่ยนหน้าที่สื่อสารที่ เมืองพยาก หลังจากหายป่วยแล้ว คราวนี้ข้าพเจ้าก็ได้อยู่กับหมอทรวงอย่างใกล้ชิด เป็นเวลานานนับเดือน กล่าวได้ว่าหมอทรวงเป็นคนรักเพื่อน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยให้ยารักษาโรค–อาหารการกินอย่างดียิ่ง โดยให้ทหารมาตามข้าพเจ้าไปรับประทานอาหารร่วมกันเสมอ และนี่เป็นการพบกันอีกครั้งเป็นครั้งที่สอง

มันเป็นภาพประทับใจไปอีกนาน จนกว่าข้าพเจ้าจะสิ้นลมปราณ หมอทรวงได้ให้อะไร ๆ แก่ข้าพเจ้าหลายอย่าง ซึ่งในยามทุกข์ยากเช่นนั้น ข้าพเจ้าจะไม่ลืมหมอทรวงเป็นอันขาด และเท่ากับว่าหมอทรวงเป็นเพื่อนตายของข้าพเจ้า เมื่อสงครามเลิกแล้ว จนถึงปัจจุบันนี้ ข้าพเจ้าและหมอทรวงก็พบปะกันบ่อย ๆ เมื่อหมอทรวงถึงแก่มรณกรรม ข้าพเจ้าตกใจ ตะลึงในข่าว แล้วความเศร้าสลดก็เข้ามาแทนที่ ทำให้ข้าพเจ้าขาดเพื่อนที่ดีที่สุดอย่างหมอทรวงไปเสียแล้ว ไม่มีทางใดที่จะทำให้หมอทรวงกลับคืนเป็นหมอทรวงที่ใฝ่แต่ความดี และมองคนในแง่ดีเสมอ ข้าพเจ้าสลัดความเศร้าสลดเสียใจเมื่อนึกถึงคำที่ว่า "คนเราต้องตายทุกคน" ความคิดคำนึงของข้าพเจ้า ยังไม่จางหายไปจากหมอทรวงคนนี้ เมื่อทางเจ้าภาพจะจัดพิมพ์หนังสือแจก เป็นธรรมบรรณาการ ข้าพเจ้าจึงเขียนคำไว้อาลัยเพื่อจารึกไว้เป็นอนุสรณ์พร้อมกับขอให้วิญญาณของหมอทรวง อินทุลักษณ์ จงเป็นสุคติ ในสัมปรายภพแห่งนั้น.

ประสาน ยังปรีดา

(ร.ต. ประสาน ยังปรีดา)

กองช่างวิทยุ

กรมไปรษณีย์โทรเลข

๓๐ กรกฎาคม ๑๖

พบ "เขา" เป็นครั้งสุดท้าย

ผมจำไม่ได้เลยว่า "เขา" มีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร เพราะว่าเราจาก ร.ร. ปทุมคงคามาก็นานตั้ง ๔๐ ปีแล้ว เห็นพวกเพื่อน ๆ ที่เคยพบปะสังสรรค์กันอยู่เป็นประจำหลายคน พูดถึง "เขา" คนนี้อยู่เสมอ ผมก็ยังจำ "เขา" ไม่ได้อยู่นั่นเอง เขาเล่ากันว่า "เขา" มีคลีนิคอยู่ที่อยุธยาแห่งหนึ่งกับที่คลองเตยกรุงเทพมหานครอีกแห่งหนึ่ง ผมไปอยุธยาก็หลายหนแต่ไม่ได้สังเกตก็ยังไม่พบหน้า "เขา" จนแล้วจนรอด พวกเพื่อน ๆ ไปเยี่ยม "เขา" และสนทนากับ "เขา" แล้วก็มาเล่าสู่กันฟังแล้วเขาก็เล่าต่อไปว่า "เขา" ขึ้นรถไฟไปทำงานที่คลีนิคอยุธยาทุกเช้าและกลับโดยรถไฟจากอยุธยามาที่คลีนิคคลองเตยเป็นประจำในตอนเย็น

เมื่อไรล่ะ, ผมจึงจะได้มีโอกาสไปเยี่ยม "เขา" และพบสักทีนะ, และก็เป็นเรื่องบังเอิญเสียเหลือเกินที่จะทำให้ผมและ "เขา" ได้ *พบกันเป็นครั้งสุดท้าย* ก็เป็นได้ สง่า ฉายโฉมเลิศ เพื่อนคนหนึ่งเกิดจะให้ "เขา" ตรวจและรับรองในใบตรวจแพทย์ พวกเราจึงชวนกันไปหา "เขา" มี สง่า ฉายโฉมเลิศ, ประสาน ยังปรีดา, บุญสร้าง สุนทรธรรม และ ผม

ผมนึกว่าดีเหมือนกัน คราวนี้จะได้พบและสนทนากับ "เขา" เสียที เราสี่คนโดยสารรถของบุญสร้างซึ่งเจ้าตัวเป็นคนขับเองมาถึงคลีนิคของ "เขา" ที่คลองเตย เวลาประมาณ ๑๙ น. เศษ พอเราโผล่หน้ากันเข้าไปเท่านั้นก็เห็น "เขา" ๆ ยิ้มรับทันที แปลกประหลาดเหลือ "เขา" ไม่ใช่ยิ้มเพียงแค่มุมปากอย่างเดียวเท่านั้น นัยน์ตาของ "เขา" ก็ยังยิ้มอีกด้วย ผมก็คิดเลยไปอีกว่า นี่คนอย่างนี้หัวใจก็ต้องยิ้มด้วยแน่นอน มันเป็นการยิ้มที่แสนบริสุทธิ์ของ "เขา" อย่างแท้จริง และประทับใจจนถึงบัดนี้

พอผมเห็นหน้า "เขา" เท่านั้นก็นึกออก พุทโธ่! หมอนี่นี่เอง ตัวเตี้ย ๆ ผิวขาว หวีผมแสกกลางใบหน้าและนัยน์ตายิ้มบอกถึงความใจเย็นและใจดีอย่างเอกอุ "เขา"

คือ "ทรวง อินทุลักษณ์" หรือ "หมอทรวง" นั่นเอง ใช่แล้วเขาคือ "หมอทรวง" "เขา" ให้เด็กเอาน้ำส้มมาแจกคนละขวดพร้อมกับขอตัวเข้าห้องตรวจคนไข้ที่กำลังคอยอยู่ เสร็จแล้วก็ออกมานั่งสนทนาอยู่ด้วย เราไม่ยอมให้ "เขา"ถามถึงความประสงค์ที่เรามาหา "เขา" เราบอก"เขา"ไปเลย เขาก็ดีใจหายได้หยิบยื่นเอาความเป็นเพื่อนเก่าเมื่อ ๔๐ ปี มาให้อย่างมิต้องให้อ้อยอิ่งแม้แต่น้อย

"เอาซี, กี่วันล่ะ" เขาพูดและถามไปในตัวเสร็จ

"แล้วแต่หมอเถอะ" สง่าพูดนอบน้อมตามแบบของเขา เท่านี้ "เขา" ก็จัดการให้เป็นที่เรียบร้อย เรานั่งอยู่ประมาณ ๓๐ นาที ก็ลากลับ

จากนั้นอีกไม่กี่วัน ผมก็อ่านพบข่าวจากหนังสือพิมพ์รายวันฉบับหนึ่ง ก็พบว่าเขาเกิดอุบัติเหตุ...... และ "เขา" ต้องจากพวกเราไปอย่างกะทันหัน ผมเศร้าสลดใจในมรณกรรมของเขาในครั้งนี้ เพราะไม่ได้พบกันนานตั้ง ๔๐ ปี พอมาพบกันอีกครั้งเดียวเท่านั้นเขาก็จากไปเสียแล้ว มันเป็นการพบกันครั้งสุดท้ายแท้ ๆ และที่สุดเราก็ไม่ได้พบกันอีกตลอดชั่วชีวิตนี้ เขาไปก่อนเรา และจะต้องมีใครคนใดคนหนึ่งอีกที่จะต้องตามเขาไปบ้าง

ผมเชื่อว่า เขาจะต้องภูมิใจที่เขาเกิดมาทำประโยชน์ให้แก่สังคมดีกว่าใครต่อใครที่ยังกำลังโลดเต้นกอบโกยสร้างแต่ความเดือดร้อนให้แก่สังคมอยู่ในขณะนี้ ผมจึงทายได้เลยว่า เขาต้องเป็นสามีที่ดี, พ่อที่ดี, เพราะเขาเป็นคนดีสำหรับเพื่อน ๆ อย่างสม่ำเสมอ

เขา–"หมอทรวง" สบายไปแล้ว แม้จะสถิต ณ สถานใด เขาก็จะต้องมีความสุขชั่วนิจนิรันดร์ เขายังเป็นคนดีที่โลกต้องการเสมอ จงเป็นสุข–เป็นสุขเถิดหมอที่รัก.

สุดจิตร บุณยรัตพันธุ์

๒๘ ก.ค. ๑๖

คำไว้อาลัยของพี่และน้อง ๆ

ไม่มีใครคิดเลยว่า ทรวง อินทุลักษณ์ ต้องจบชีวิตและจากไป อย่างไม่มีวันจะกลับมา โดยปัจจุบันทันด่วนเช่นนี้ ไม่มีใครเชื่อ เมื่อได้ทราบข่าวมรณกรรมอันแสนสลดใจ และไม่น่าจะเป็นไปได้เช่นนั้น ทรวงได้จากโลกอันวิปริตและมหัศจรรย์ไปแล้ว ท่ามกลางความเศร้าโศกเสียใจและอาลัยรักของบุตรและภรรยา ญาติพี่น้องและมิตรสหาย

นายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์ เป็นบุคคลที่ควรถือเป็นแบบอย่างได้คนหนึ่ง ในด้านการสร้างตนเอง การมีมานะบากบั่น การเสียสละเพื่อส่วนรวม การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และการรักความเป็นธรรม เขาเกิดมาเพื่อสร้างคุณงามความดีแท้ ๆ ชีวิตส่วนใหญ่ของเขาคือ การชลอการตายให้กับเพื่อนมนุษย์ เพราะว่าเขาเป็นนายแพทย์ผู้ทรงคุณธรรมอันประเสริฐ แต่กับชีวิตของเขาเอง เขาไม่มีสิทธิ์จะชลอได้ ต้องเป็นไปตามกรรมเท่าที่สร้างไว้แต่ปางก่อน

ชีวิตเมื่อเยาว์วัย ทรวงเป็นลูกที่เฉลียวฉลาด เรียนหนังสือเก่ง เป็นที่รักใคร่ของคุณพ่อคุณแม่ยิ่งกว่าพี่น้องคนใด เมื่ออายุ ๗ ขวบ คุณพ่อได้ส่งเข้ามาเรียนหนังสือกับญาติผู้ใหญ่ในกรุงเทพ ฯ ทรวงไม่เคยเข้าโรงเรียนมาก่อนเลย ด้วยความมีปัญญาดี หลังจากได้รับการกวดความรู้ในวิชาเบื้องต้นไม่กี่เดือน ทรวงก็สามารถเข้าเรียนชั้น ป. ๒ ของโรงเรียนวัดสามจีนในปี ๒๔๖๘ ได้ไม่ยากนัก ในปีนั้นเองก็สอบกลางปีผ่านขึ้นชั้น ป. ๓ และในปลายปีสอบได้ขึ้นชั้น ม. ๑ ปี ๒๔๖๙ ได้ย้ายไปเข้าโรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคา ตลอดเวลาที่เรียนอยู่ในโรงเรียนนี้ ทรวงสอบไล่ได้ ทำคะแนนสูงไม่เคยต่ำกว่าที่ ๓ ของชั้น จนสำเร็จมัธยมปีที่ ๘ จากนั้นได้เข้าศึกษาในคณะแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ๒ ปี ได้ข้ามฟากไปเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ศิริราช-

พยาบาล เมื่อสำเร็จแพทยศาสตร์ปีที่ ๖ ปี ๒๔๘๓ ปรากฏว่า อายุ ๒๒ ปี พอดี จึงออกรับราชการเป็นนายแพทย์สำเร็จสมความปรารถนา

ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ขณะที่ทรวงกำลังฝึกงานเป็นแพทย์ประจำบ้านอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช สงครามเอเซียมหาบูรพาได้ระเบิดขึ้น ไทยเป็นมิตรร่วมรบกับญี่ปุ่น นายแพทย์ส่วนใหญ่ โดยเฉพาะนายแพทย์หนุ่ม ๆ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายทหารแพทย์ และถูกส่งเข้าประจำกองทัพ เพื่อร่วมรบกับญี่ปุ่น ทรวงได้รับพระราชทานยศเป็นว่าที่ร้อยตรี ถูกส่งไปประจำกองร้อยเสนารักษ์ กรมทหารราบที่ ๙ กองพล ๓ กองทัพพายัพ ซึ่งขณะนั้นขึ้นไปยึดพื้นที่เผชิญหน้ากับกองพล ๙๓ ของจีน บริเวณชายแดนรัฐไทยใหญ่ของพม่ากับมณฑลยูนานของจีน, ที่ตั้งกองร้อยเสนารักษ์ที่ทรวงไปประจำอยู่ขณะนั้นตั้งอยู่ที่เมืองยอง เหตุที่ทรวงถูกส่งไปประจำอยู่กรมทหารราบที่ ๙ นี้ ก็เนื่องจากรู้ว่า ร.ท. สุวรรณ อินทุลักษณ์ ผู้เป็นพี่ชายคู่ทุกข์คู่ยากกันมาแต่เล็กแต่น้อย ได้ไปเป็นผู้บังคับกองร้อยปืนใหญ่สนามเพลาะ ของกรมทหารราบที่ ๙ อยู่ที่นั่น ทรวงจึงขอสมัครขึ้นไปร่วมรบอยู่ด้วยกัน ซึ่งไม่มีอะไรจะดีใจเท่าสำหรับพี่ชายของเขา ที่ได้พบน้องชายคู่ทุกข์คู่ยากในดินแดนอันห่างไกล

เมื่อทรวงเดินทางไปถึงกองร้อยเสนารักษ์ที่เมืองยองพร้อมกับผู้เป็นพี่ชาย ทรวงได้ทำหน้าที่ของเขาอย่างมีประสิทธิภาพจริง ๆ ได้รักษาพยาบาลทหารป่วยเป็นไข้มาเลเรียนับร้อยคนอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย จนเป็นที่รักใคร่และเชื่อถือของผู้บังคับบัญชาของทหารในกรม ตลอดจนชาวบ้านพื้นเมืองบริเวณนั้นเป็นที่ยิ่ง จำนวนศพทหารที่เสียชีวิตเพราะป่วยเป็นไข้มาเลเรีย ได้ถูกนำไปเผาเป็นกองพะเนินทุกเช้า, ลดจำนวนลงเป็นวันละ ๑-๒ คน หรือไม่มีเลย ทรวงได้เริ่มชีวิตการช่วยลดการตายของมนุษย์อย่างแท้จริงตั้งแต่บัดนี้

ไข้มาเลเรียไม่เป็นมิตรกับใครทั้งนั้น แม้จะมีการป้องกันอย่างดีเลิศ ไม่ช้ามันก็หันมาเล่นงานหมอจนได้ ทรวงล้มป่วยลงได้ ๓ วัน ก็มีอาการคล้ายกับมาเลเรียจะขึ้นสมอง ไข้สูง เพ้ออย่างไม่รู้ตัวตลอดเวลา ในยามห่างไกลบ้านและพ่อแม่-ผู้เป็นที่พึ่งสุดที่รัก ภาพทหารที่ป่วยเสียชีวิตถูกหามไปเผาเกือบทุกวัน, หลอนอยู่ในประสาท ทรวง

เรียกหา ร.ท. สุวรรณ อินทุลักษณ์ พี่ชายของเขาตลอดเวลา พี่ชายของเขาจำได้ว่าขณะนั้นแสนที่จะสงสารทรวงเหลือเกิน ไม่รู้จะทำอย่างไรดีไปกว่า อุ้มทรวงไว้ครึ่งตักพร้อมกับปลอบว่า "ทรวง–น้องรัก พี่มาแล้ว ไม่ต้องกลัว ทำใจดี ๆ เราลูกทหารต้องเข้มแข็ง พี่จะอยู่กับน้องที่นี่, จนกว่าจะหาย ไม่ต้องกลัวอะไร น้องรัก..."

ทรวงหลับสนิท รุ่งเช้าปรอทลด หมอพจน์และหมอสม เพื่อนหมอรุ่นเดียวกัน ซึ่งมาช่วยรักษาพยาบาลอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา บอกกับพี่ชายเขาว่า "พี่วรรณไม่ต้องเป็นห่วง หมอไม่เป็นอะไรมาก, ภาพทหารตายเหล่านั้นหลอนเอามาก ๆ อีกวันสองวันก็หายเป็นปกติ"

ความเป็นคู่ทุกข์คู่ยากกันมาในอดีต นับแต่ชีวิตเมื่อเยาว์วัยตราบเท่าทุกวันนี้ย่อมอยู่ในความทรงจำของบรรดาพี่ ๆ และน้อง ๆ ไม่มีวันจืดจาง เฉพาะอย่างยิ่ง ของพลตรี สุวรรณ อินทุลักษณ์ ผู้เป็นพี่ชาย

เมื่อสงครามเอเซียมหาบูรพาสงบลง ทรวงถูกปลดออกจากกองประจำการได้รับบำเหน็จความดีความชอบเหรียญชัยสมรภูมิเพียงอันเดียว ไม่ได้เลื่อนยศเลื่อนชั้นอะไรเหมือนอย่างนายทหารประจำการอื่น ๆ ซึ่งได้เลื่อนขั้นเงินเดือนกันคนละ ๔–๕ ขั้น และได้รับการบรรจุให้ไปเป็นนายแพทย์ประจำโรงพยาบาลอยุธยา เวลานั้นเป็นเวลาเลิกสงครามใหม่ ๆ ไทยเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ค่าของเงินบาทตกต่ำมาก นายแพทย์ออกรับราชการใหม่ ๆ ได้รับเงินเดือน ๑๖๐ บาท พอซื้อเสื้อเชิร์ตได้เพียง ๒ ตัว หากจะอาศัยเงินเดือนเลี้ยงครอบครัวแต่อย่างเดียวคงจะไม่ไหวแน่ ต่างก็พากันตั้งคลีนิคส่วนตัวขึ้นในเมือง ใกล้ ๆ โรงพยาบาลที่ตนทำงานอยู่ ทรวงก็อยู่ในฐานะเดียวกัน จำเป็นต้องตั้งคลีนิคกับเขาบ้าง และเมื่อทำราชการไปได้ปีเศษ, ทนประชาชนและหนังสือพิมพ์สมัยนั้นใส่ความไม่ไหว หาว่าเบียดบังเอาเวลาราชการมาทำงานส่วนตัวบ้าง เอายาหลวงมาขายในคลีนิคบ้าง ด้วยนิสัยที่รักเกียรติ รักความเป็นธรรม ไม่ต้องการให้ใครใส่ร้ายไร้ความจริงและเชื่อมั่นในตนเอง ทรวงจึงตัดสินใจแน่วแน่ ลาออกจากราชการ, กลับเข้าทำงานในคลีนิคส่วนตัวแต่อย่างเดียว, ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา แม้ญาติพี่น้องจะช่วยกันห้ามปรามยับยั้งสักเพียงไรก็หาสำเร็จไม่

นับตั้งแต่ทรวงได้ลาออกจากราชการและเปิดคลีนิคขึ้นที่ตลาดหัวรอ อำเภอเมืองอยุธยาแล้ว การนินทากาเลต่าง ๆ ก็สงบเงียบหายไปราวกับปลิดทิ้ง กิจการในคลีนิคเจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว, ผิดกับอาชีพราชการขณะนั้นอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ แต่นั่นแหละ โลกนี้ไม่มีอะไรแน่นอน สถานการณ์ของประเทศซึ่งเดิมฐานะของข้าราชการดูจะไปไม่รอด กลับเปลี่ยนแปลงดีขึ้นเรื่อย ๆ ข้าราชการมีรายได้และเกียรติสูงขึ้นเกือบเข้าสู่ระดับก่อนสงคราม อีกทั้งฐานะทางการเมือง การเศรษฐกิจ การสังคมของประเทศก็ดีขึ้นเช่นกัน ระบอบประชาธิปไตยกำลังตื่นตัว การเลือกตั้งทางการเมืองเป็นไปอย่างคึกคัก, อยุธยาปี ๒๔๙๔ ก็กำลังตื่นตัว ด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองอยุธยากับเขาเหมือนกัน นายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์ ขณะนั้นกำลังเป็นหมอทรวงที่ดังยิ่งคนหนึ่งในอาณาบริเวณ มีคนไข้ที่นิยมนับถือจำนวนมากมาย, พอที่จะกู่ก้องเรียกร้องรวมกำลังเป็นปึกแผ่น เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติได้ไม่ยากนัก ประกอบทั้งตนเองก็มีใจรักความเป็นธรรม รักการบำเพ็ญตนเพื่อผู้อื่น อันตรงกับการปกครองระบอบนี้อย่างชีวิตจิตใจอยู่แล้ว จึงได้ตกลงใจครั้งสำคัญในชีวิตเป็นครั้งที่สอง คือ การกระโดดเข้าสู่เวทีการเมือง

ชีวิตนักการเมืองไทยในทัศนของทรวง ก็คือ ต้องเล่นการเมืองด้วยความบริสุทธิ์ใจ, มือสะอาด เสียสละ ตรงไปตรงมา และนักบุญ หลังจากที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกเทศบาลเมือง, และได้รับเลือกให้เป็นนายกเทศมนตรีสมัยนั้นแล้ว สิ่งแรกที่ทรวงแสดงออกซึ่งความเป็นนักการเมืองตามอุดมคติของตน ก็คือ ทรวงได้สละเงินเดือนตำแหน่งนายกเทศมนตรีทั้งหมด ให้แก่เทศบาลเมือง, และทุ่มเทกำลังกายและใจทุกอย่างเพื่อความเจริญของเมืองอยุธยา มันเป็นอุดมการณ์ที่ปัญญาชนผู้ทรงความเป็นธรรมควรสรรเสริญ แต่ทว่ามันเป็นอุดมการณ์ที่เลวร้ายสำหรับฝ่ายตรงข้าม ดังนั้นหลังจากเป็นนายกเทศมนตรีได้ปีเดียว ก็มีการเลือกตั้งใหม่ตามวาระ ผลก็คือ นายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์ เป็นฝ่ายปราชัย ต้องออกจากตำแหน่งนายกเทศมนตรีไปอย่างงดงาม

เมื่อความฝันที่นายแพทย์จะเป็นนักการเมืองต้องพังทลายลง ทรวงก็หันมาตั้งหน้าเอาดีทางวิชาชีพที่ร่ำเรียนมาตามเดิม มุ่งที่จะสร้างฐานะและชื่อเสียง ให้มั่นคง

สมบูรณ์และโด่งดังอย่างไม่หยุดยั้ง, โดยได้ปลูกบ้านที่บ้านสุริวงศ์ และตั้งสถานคลีนิคขึ้นใหม่ที่ตลาดคลองเตย อำเภอพระโขนง อีกหนึ่งแห่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ แล้วย้ายครอบครัวมาอยู่ที่บ้านสุริวงศ์ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ด้วยความมานะบากบั่นและขยันหมั่นเพียร อันเป็นคุณลักษณะล้ำเลิศ ที่คุณแม่ผู้ล่วงลับไปแล้วได้ถ่ายทอดไว้ให้ ทรวงได้ทำหน้าที่ของตนอย่างทรหดอดทนไม่ท้อถอยและเป็นนิจสิน จนแทบจะไม่มีเวลาพักผ่อน ในสัปดาห์ทุกวัน ทรวงจะออกจากบ้านสุริวงศ์เวลา ๐๗.๐๐ น. เพื่อขึ้นรถไฟที่สถานีหัวลำโพงไปลงอยุธยา จากนั้นจะทำงานที่คลีนิค "อยุธยาการแพทย์" ซึ่งตั้งอยู่ที่ตลาดหัวรอ จนถึง ๑๖.๐๐ น. เลิกทำงานจับรถไฟกลับกรุงเทพฯ ถึงบ้านสุริวงศ์ ประมาณ ๑๘.๐๐ น. ๑๙.๐๐ น. ไปทำงานที่คลีนิค "หมอทรวงการแพทย์" ที่คลองเตยจนถึง ๒๑.๐๐ น. จึงกลับบ้าน และ ๒๒.๑๐ น. เข้านอน ในสัปดาห์จะหยุดทำงานคลีนิค ๒ วัน คือวันพุธและวันอาทิตย์ วันพุธเป็นวันที่ทรวงจะต้องไปช่วยทำงานให้โรงพยาบาลต่าง ๆ ในพระนคร โดยไม่ต้องการสิ่งตอบแทนใด ๆ นอกจากความรู้ทางการแพทย์ใหม่ ๆ เพื่อปรับปรุงตนเองให้เป็นแพทย์ทันสมัยอยู่เสมอ ส่วนวันอาทิตย์นั้น เป็นวันที่พักผ่อนอยู่กับครอบครัวจริง ๆ ทำงานอดิเรกบ้าง อ่านตำราบ้าง ไปดูภาพยนตร์กับภรรยาเป็นการพักสมองบ้าง ทรวงได้ปฏิบัติตนเช่นนี้มาเป็นเวลา ๑๖ ปี ติดต่อกัน ชีวิตของเขาดูไม่ต่างอะไรกับเครื่องจักร ทำงานไปตามคันบังคับของช่างกล หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามตารางงาน–เป็นประจำทุกวัน เครื่องจักรยังต้องมีเวลาหยุดเพื่อซ่อมบำรุง ซ่อมย่อย ซ่อมใหญ่ มนุษย์เราทำงานอย่างเครื่องจักร แต่ไม่มีการหยุดการซ่อม ก็คงจะพบจุดจบสักวันหนึ่งไม่ช้าก็เร็ว พี่ชายของเขาได้เคยเตือนด้วยความปรานี และเหนื่อยแทนหลายครั้งหลายหน ทรวงอายุมากแล้ว ทำงานโดยขึ้นรถไฟเกือบทุกวันเช่นนี้, หนักมากเกินไป ควรเลิกคลีนิคที่อยุธยาเสียเถิด ทำแต่คลีนิคที่กรุงเทพฯ แห่งเดียวก็พอแล้ว ทรวงตอบว่า, คนไข้ที่อยุธยาเป็นที่รักนับถือกันมา ๒๐ กว่าปีมีมาก สุดที่จะทอดทิ้งได้ ขออยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชาวอยุธยาต่อไป จนกว่าจะทำไม่ไหว ทรวงทำงานตามอุดมคติของเขาอย่างไม่หยุดยั้ง จนกระทั่ง วันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๖ เวลา ๑๗.๐๐ น. มาถึง มันเป็นวัน

มรณกรรมอันเศร้าสลดใจที่สุด และประหลาดมหัศจรรย์ที่สุด สำหรับนายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์

อินทุลักษณ์–แห่งบ้านสุริวงศ์, ต้องสูญเสียสมาชิกของตระกูลไปอีกเป็นครั้งที่สอง นับตั้งแต่คุณแม่ชอุ๊ย อินทุลักษณ์ ได้จากลูก ๆ ไปแล้วเมื่อ ๓ ปีก่อน นับเป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวง ซึ่งนำความเศร้าโศกเสียใจมาสู่ครอบครัว ญาติพี่น้องตลอดจนมิตรสหายที่ใกล้ชิดสนิทสนมอย่างไม่อาจที่จะพรรณนาได้ ด้วยคุณธรรมอันสูงส่งด้วยความมีสมองอันดีเลิศ ด้วยการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของชาติ, ด้วยการบำเพ็ญตนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ด้วยการสร้างความก้าวหน้าให้แก่ตนและครอบครัว โดยไม่คำนึงถึงสุขภาพของตนเอง และด้วยความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นนิจสิน ทรวงยังไม่ควรด่วนจากไปในระหว่างที่อายุยังไม่สมควรเช่นนี้ ทรวงควรจะมีชีวิตยืนยาวนานไปได้อีกสัก ๒๐ ปี เป็นอย่างน้อย, เขาจะทำคุณประโยชน์ ทำชื่อเสียงและเกียรติคุณให้แก่ตัวเขาเองและวงศ์ตระกูลได้อีกมากมาย การที่ทรวงต้องจากไปอย่างไม่มีวันจะกลับมา จึงเป็นที่เสียดายและอาลัยรักสุดประมาณ

ชีวิต ๕๕ ปี ของทรวง เป็นชีวิตที่อนุชนรุ่นหลังควรจะศึกษาเป็นแบบอย่างได้หลายประการ, เฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านการสร้างตนเองและการบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ตลอดชีวิตทรวงมีแต่คุณงามความดี ในด้านสติปัญญาเป็นคนเฉลียวฉลาด เรียนเก่ง, เป็นผู้ใหญ่เกินตัวมาตั้งแต่เด็ก ๆ เป็นที่รักใคร่ไว้วางใจของบิดามารดา เป็นที่เคารพนับถือและยำเกรงของพี่ ๆ น้อง ๆ ไม่เสื่อมคลาย ทรวงเป็นสมองของตระกูลทีเดียว ในด้านความขยันหมั่นเพียร นับเป็นตัวอย่างที่เด่นชัดประการหนึ่ง ขยันในการเรียนมาตั้งแต่เยาว์วัย และขยันจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต เป็นความขยันขันแข็งที่คุณแม่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ถ่ายทอดไว้ให้โดยแท้ ในด้านการโอบอ้อมอารีนั้นไม่ต้องกล่าว ความเป็นนายแพทย์และอุดมการณ์อันสูงของทรวง ย่อมเป็นเป็นสิ่งที่ชัดแจ้งในตัวเองอยู่แล้วเป็นอย่างดี ทรวงเป็นที่รักใคร่และนับถือของญาติพี่น้องมิตรสหาย และประชาชนที่รู้จักมักคุ้นอย่างกว้างขวางยิ่ง ในด้านความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรวงเป็นผู้หนึ่งที่ยึดมั่นในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาตลอด

มา ทั้ง ๆ ที่มีภารกิจหน้าที่การงานเกือบจะหาเวลาว่างไม่ได้ ทรวงก็พยายามหาเวลาว่างระหว่างทำงานในคลีนิคอ่านหนังสือธรรมเป็นประจำ โดยเฉพาะในวันอาทิตย์ และในการบำรุงพระพุทธศาสนาครั้งที่สำคัญ เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ ทรวงได้เป็นหัวหน้าใหญ่นำคณะญาติ มิตรสหาย และประชาชนชาวอยุธยาไปทอดกฐินที่วัดแสนภูดาษ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้เงินบริจาคสมทบทุนการกุศลครั้งนี้ ๑๐๒,๐๐๐ บาท เพื่อสร้างหอสวดมนต์ถาวรหลังใหม่ให้แก่วัด ซึ่งเป็นการบำเพ็ญกุศลครั้งใหญ่และครั้งสุดท้ายของทรวง

อันชีวิตคนเรานั้น ย่อมไม่มีใครหลีกเลี่ยงความตายได้ ทุกคนต้องตาย หากแต่ว่าตายช้าหรือตายเร็ว คนที่เกิดมาไม่ได้ทำประโยชน์อะไรให้แก่โลกหรือสังคม ก็ควรตายเร็วจึงจะถูกต้อง แต่คนที่เกิดมาสร้างแต่ความดี ไฉนเล่าจึงตายเร็ว ในทางโลกยังเป็นสิ่งลึกลับ, ซึ่งไม่มีใครอธิบายได้ แต่ในทางธรรมท่านว่า, ผู้นั้นมีกรรมตกค้างอยู่แต่ปางก่อน กรรมนั้นจะติดตามมาให้ใช้กรรมในชาตินี้ คิดดูแล้วขัดกับกฎแห่งกรรมที่ว่า, ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งปราชญ์ทางธรรมปัจจุบันเขียนไว้อย่างงงงัน อันมรณกรรมของทรวงครั้งนี้ เห็นจะเป็นเพราะกรรมเก่าที่ได้สร้างไว้แต่ปางก่อนเป็นแน่แท้ แม้ทรวงจะได้สร้างคุณงามความดีประดับโลกสักเพียงใด กรรมเก่านั้นก็หาปรานีไม่ ทรวงจึงต้องจากพี่ ๆ น้อง ๆ ไปอย่างไม่มีวันจะกลับมา, ท่ามกลางความวิปโยคเศร้าโศกเสียใจอย่างสุดซึ้งของบุตรภรรยา ญาติพี่น้อง มิตรสหายและเพื่อนฝูงสุดที่จะพรรณนาได้ ถ้าแม้นชาติหน้ามีจริงแล้ว ก็ขอให้ทรวงจงเกิดมาเป็นพี่น้องร่วมท้องเดียวกับพี่ ๆ น้อง ๆ สกุลอินทุลักษณ์ แห่งบ้านสุริวงศ์อีกครั้งเถิด

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและกุศลบุญราศีทั้งมวล ที่ทรวงได้บำเพ็ญไว้ จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ผุดผ่องของนายแพทย์ทรวง อินทุลักษณ์ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

พี่และน้อง ๆ

คุณพ่อ

คุณพ่อเป็นบุตรคนที่ ๒ ของหลวงเดชกำแหง และนางเดชกำแหง (ชะอุ๊ย อินทุลักษณ์) เกิดเมื่อวันพฤหัสที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๔๖๑ ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา มีพี่น้องร่วมบิดามารดารวม ๗ คน คือ

๑. พลตรี สุวรรณ อินทุลักษณ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง สมรสกับ นางประยูร (ตันมณี)

๒. นายแพทย์ ทรวง อินทุลักษณ์

๓. นางจิตรา (อินทุลักษณ์) สมรสกับ นายวินัย บุญรอดพาณิชย์ ประจำบริษัทไม้อัดไทย

๔. นายแพทย์ ธงไชย อินทุลักษณ์ นายแพทย์ประจำ รพ.เลิดสิน สมรสกับ นางโอปอล์ (สมวงษ์อินทร์)

๕. พ.ต.ต. ธวัช เดชกำแหง ผู้บังคับกองสถานีตำรวจภูธร อ. บ้านสร้าง จ. ปราจีนบุรี

๖. นางสุรางค์ (อินทุลักษณ์) สมรสกับ นายทวี ผดุงรัตน์ นายอำเภอหนองบัวแดง ชัยภูมิ

๗. นางอารีย์ (อินทุลักษณ์) สมรสกับ นายเดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์ ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

คุณพ่อได้เริ่มเข้าศึกษาในจังหวัดพระนครตั้งแต่อายุ ๗ ปี โดยอาศัยอยู่กับพระครูบริหารวรกิจ (เจ๊ก อินทุลักษณ์) ซึ่งเป็นอาว์ของคุณพ่อที่วัดมหาพฤฒาราม คุณพ่อได้เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดปทุมคงคา ชอบอ่านหนังสือมาตั้งแต่เด็ก หนังสือที่ชอบมากคือ "ธรรมจริยา" ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี, "พลเมืองดี" ของเจ้าพระยา-

พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, "ดวงประทีป" ของสำนักพิมพ์ไทยใหม่ คุณพ่อเล่าว่าชอบขึ้นไปอ่านบนต้นพิกุลซึ่งมีหลายต้นในลานโบสถ์ เพราะเป็นที่สงบและร่มเย็นดี คุณพ่อได้ศึกษาที่โรงเรียนปทุมคงคาจนถึงมัธยม ๘ เป็นนักวิ่งรุ่นจิ๋วของโรงเรียน และสอบได้ที่ ๑ ในชั้นมัธยม ๗–๘ ได้ทุนเรียนดี

หลังจากจบมัธยม ๘ แล้ว คุณพ่อได้เข้าศึกษาในคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย หลังจากสำเร็จการศึกษาในปีพ.ศ. ๒๔๘๔ แล้ว ได้ไปสงครามอินโดจีนเพื่อช่วยรักษาพยาบาลทหารที่บาดเจ็บ หลังจากสงครามสงบแล้ว คุณพ่อได้เข้าเป็นแพทย์ประจำบ้านแผนกศัลยศาสตร์ โรงพยาบาลศิริราชอยู่ ๑ ปีก็ต้องไปสงครามมหาเอเซียบูรพากับเพื่อนแพทย์รุ่นเดียวกันอีกจนถึง พ.ศ.๒๔๘๖ ระหว่างไปสงครามคุณพ่อเคยเล่าให้ลูก ๆ ฟังถึงความยากลำบากในการดำรงชีวิต ต้องต่อสู้กับไข้ป่า ความหนาวเย็นของอากาศ ความอดหยากและต้องใช้จิตวิทยาประกอบกับไหวพริบและความอดทนเป็นอย่างมากในการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา คุณพ่อได้รับเหรียญชัยสมรภูมิในการสงครามครั้งนี้ด้วย

ภายหลังสงครามเสร็จสิ้นแล้ว คุณพ่อได้กลับมาสมรสกับคุณแม่ (น.ส. สมประสงค์ วาสิกศิริ) ซึ่งจบพยาบาลผดุงครรภ์จากศิริราช เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๖ มีบุตรธิดารวม ๔ คน คือ

๑. นายทรงฤทธิ์ อินทุลักษณ์ สำเร็จการศึกษาจากเกริกวิทยาลัย

๒. พ.ญ.ศิริเพ็ญ อินทุลักษณ์ สำเร็จการศึกษาจากคณะแพทยศาสตร์ ร.พ.รามาธิบดี ปัจจุบันเป็นแพทย์ประจำบ้านหน่วยโรคผิวหนัง ร.พ.รามาธิบดี

๓. นายสุรพงษ์ อินทุลักษณ์ นิสิตปีที่ ๒ คณะวิศวกรรมศาสตร์ ประเทศเยอรมัน

๔. นายวรพจน์ อินทุลักษณ์ นิสิตปีที่ ๒ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คุณพ่อได้รับราชการเป็นนายแพทย์โท โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๘ และได้ทำคลีนิคส่วนตัวที่ตลาดหัวรอด้วย ต่อมามีคนไข้จากชนบทมาขอรับ

การรักษาส่วนตัวที่คลีนิคมากขึ้นในตอนเช้า จนทำให้ต้องไปโรงพยาบาลสายเกือบทุกวัน คุณพ่อเห็นว่าจะทำทั้งสองแห่งไม่ไหวเพราะจะทำให้เสียเวลาราชการ จึงตัดสินใจลาออกจากราชการเมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๐ ทำคลีนิคที่ตลาดหัวรอ อยุธยา แต่เพียงแห่งเดียว

ในด้านการงานคุณพ่อเป็นผู้ทำงานด้วยใจรัก แม้จะเจ็บป่วยคุณพ่อก็ยังฝืนใจทำงาน คุณพ่อเคยพูดให้ลูกฟังเสมอว่า การเป็นแพทย์ต้องทำด้วยใจรักคิดเสียว่าเป็นการกุศลจะหวังร่ำรวยไม่ได้ ถ้าใครหวังว่าจะรวยควรไปเป็นพ่อค้าเสียดีกว่า ในการตรวจรักษาคนไข้ คุณพ่อจะตรวจอย่างละเอียดถี่ถ้วนทั้งการตรวจร่างกายและทางห้องทดลองซึ่งคุณพ่อก็ทำเท่าที่จะทำได้ คนไข้บางคนยากจนมากไม่มีเงินค่ารักษาคุณพ่อก็รักษาและให้ยาฟรี ทำให้คนไข้รักและเคารพนับถือคุณพ่อมาก

ทางด้านวิชาการคุณพ่อได้ศึกษาค้นคว้าอยู่ตลอดชีวิต ยามว่างจากการทำงานคุณพ่อจะอ่านหนังสือและวารสารทางการแพทย์อยู่ตลอดเวลาโดยไม่ปล่อยเวลาว่างไปโดยเปล่าประโยชน์ ลูก ๆ เคยถามคุณพ่อเสมอว่า คุณพ่อไม่เหนื่อยบ้างหรือที่ทำเช่นนั้นคุณพ่อมักจะพูดว่าการเป็นแพทย์ไม่ใช่เรียนแค่จบมหาวิทยาลัยแล้วก็เลิกกัน ชีวิตของการเป็นแพทย์ต้องศึกษาค้นคว้าไปตลอดชีวิต ดังนั้นถึงแม้คุณพ่อจะไม่เคยไปศึกษาต่างประเทศเลย แต่คุณพ่อก็มีความรู้กว้างขวางพอที่จะไปอภิปรายและปาฐกถาในโรงพยาบาลและโรงเรียนแพทย์

ในด้านชีวิตครอบครัว คุณพ่อเป็นสามีและบิดาที่ประเสริฐที่สุด ถึงแม้ว่าจะมีการงานมากแต่คุณพ่อก็มีเวลาให้คุณแม่และลูก ๆ อย่างสม่ำเสมอ คุณพ่อได้อบรมสั่งสอนลูกทุกคนอย่างใกล้ชิด คุณพ่อทำแต่คุณงามความดีเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ลูกๆ คุณพ่อเคยพูดให้ลูกฟังว่าชีวิตทั้งชีวิตพ่อไม่เคยคิดจะหาความสุขส่วนตัวเลย พ่อพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้คนอื่นมีความสุขเท่าที่พ่อสามารถทำได้ทั้งความสุขต่อครอบครัว ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงและบุคคลทั่วไป คุณพ่ออบรมสั่งสอนลูกทุกคนให้รู้จักมีสัมมาคารวะ มีกิริยามารยาทดี รู้จักประหยัด ให้รู้จักช่วยตัวเองได้และให้มีนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ลูกคนใดทำผิดก็ว่ากล่าวตักเตือน ใครทำดีก็ชมเชย คุณพ่อให้ความรักและความอบอุ่นแก่คุณแม่และลูก ๆ ทุกคนโดยเสมอหน้ากัน นอกจากนี้คุณพ่อยังฝึกฝนอบรมให้ลูกทุกคนสนใจ

และศึกษาธรรมะในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ถ้ามีหนังสือดี ๆ คุณพ่อก็ซื้อมาให้ลูกอ่านเป็นประจำ คุณพ่อกล่าวว่าธรรมะเป็นของดีที่สุดที่จะทำให้จิตใจของเราสว่าง สะอาด และสงบ นอกจากนี้คุณพ่อมักจะเลือกซื้อหนังสือที่สั่งสอนเกี่ยวกับความดีมาให้ลูก ๆ อ่านเป็นตัวอย่าง ลูกทุกคนก็ได้พยายามทำให้ได้ตามที่คุณพ่ออบรมสั่งสอนไว้ ไม่มีใครทำให้คุณพ่อผิดหวังเลย

สำหรับญาติพี่น้อง คุณพ่อเป็นที่เคารพรักของญาติพี่น้องทุกคน ใครมีเรื่องทุกข์ร้อนหรือไม่สบายใจอะไรเมื่อมาปรึกษาหารือคุณพ่อก็ไม่เคยมีใครที่จะผิดหวังกลับไป เพราะคุณพ่อช่วยแก้ปัญหาและขจัดปัดเป่าความทุกข์ของทุกคน คุณพ่อไม่เคยเบื่อที่จะฟังความทุกข์ร้อนและปัญหาต่าง ๆ เลย ท่านใช้หลักธรรมะและความมีเหตุผลเข้าช่วยแก้ปัญหาได้ทุกคราว คุณพ่อจึงเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของน้องทุกคน

ในด้านเกี่ยวกับสังคม คุณพ่อเป็นที่รักของทุกคนที่มาติดต่อพบปะกับคุณพ่อ ท่านวางตัวได้อย่างเหมาะสมและมีมนุษยสัมพันธ์อย่างดีเลิศ คุณพ่อเคยเล่าให้ฟังว่า สมัยคุณพ่อเป็นนักเรียนแพทย์เพื่อน ๆ ชั้นเดียวกันให้สมญาคุณพ่อว่าเป็น "สุภาพบุรุษ" เพื่อนฝูงของคุณพ่อมีมากมายจนนับไม่ถ้วนและทุกคนก็รักท่าน

ฉะนั้น เมื่อคุณพ่อสมัครเข้ารับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘-๒๕๐๑ คุณพ่อก็ได้รับเลือกด้วยคะแนนนิยมอย่างท่วมท้น นอกจากนี้ยังได้รับคะแนนนิยมเลือกตั้งสูงสุด ในการสมัครเข้าเป็นสมาชิกสภาเทศบาลฯ เมื่อพ.ศ.๒๕๐๑-๒๕๐๕ คราวที่คุณพ่อไปเที่ยวดูงานและร่วมประชุมที่นครเกียวโตและโตเกียว เมื่อปี ๒๕๐๒ คุณพ่อก็ได้ให้ความสนิทสนมกับเพื่อนแพทย์ชาวญี่ปุ่นและชาวอเมริกันหลายคนด้วยกัน และได้เขียนจดหมายติดต่อกันอยู่เสมอ

เนื่องจากคุณพ่อได้ส่งลูก ๆ ทุกคนมาศึกษาอยู่ในกรุงเทพฯ คุณพ่อจึงมาเปิดคลีนิคอีกแห่งในกรุงเทพฯ เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๐๒ เพื่อมาดูแลและอบรมสั่งสอนลูก ๆ ทุกคนโดยใกล้ชิด คุณพ่อได้นั่งรถไฟออกจากกรุงเทพฯตั้งแต่เวลา ๗ นาฬิกา ถึงอยุธยาก็ตรวจรักษาคนไข้เรื่อยไป กว่าคุณพ่อจะรับประทานอาหารกลางวันก็เป็นเวลา

๑๓-๑๔ น. พักผ่อนประมาณ ๑-๒ ชั่วโมงก็ตรวจคนไข้ต่อ และนั่งรถไฟจากอยุธยามากรุงเทพฯอีก ถึงกรุงเทพฯประมาณ ๑๘ น. รับประทานอาหารเย็นเสร็จก็ไปคลีนิคคลองเตยอีก กว่าจะกลับถึงบ้านเป็นเวลา ๒๑-๒๒ น. คุณพ่อทำอยู่เช่นนั้นจนวาระสุดท้ายของชีวิตด้วยความอดทนเป็นที่สุด แม้จะเจ็บป่วยคุณพ่อก็ยังฝืนใจไปทำงาน ถึงแม้คุณพ่อจะทำงานหนักเช่นนั้นคุณพ่อก็ยังมีเวลาอ่านหนังสือและอบรมลูก ๆ นอกจากนี้คุณพ่อยังปลีกเวลาในวันพุธไปศึกษาและดูงานทางโรคทรวงอกที่ ร.พ.จุฬาฯ, ร.พ.หญิง, ร.พ.โรคปอด นนทบุรี และยศเส และรับเชิญไปปาฐกถาเกี่ยวกับโรคทรวงอกตามโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั้งที่กรุงเทพฯและอยุธยา คุณพ่อมีผลงานดีเด่นมากมายจนได้รับการแต่งตั้งให้เป็น Fellow of American College of chest Physicians เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๐๔ นอกจากนี้คุณพ่อยังได้เข้าเป็นสมาชิกของสมาคมอุรเวชช์แห่งประเทศไทย และสมาชิกสมาคมโรคทางเดินอาหารแห่งประเทศไทยด้วย

ยามว่างจากการงานในวันอาทิตย์คุณพ่อมักจะพาคุณแม่และลูก ๆ ไปเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด คุณพ่อจะชี้ชวนให้ลูก ๆ รู้จักใช้ความสังเกต ดูภูมิประเทศและการประกอบอาชีพตามที่ต่าง ๆ เพื่อให้ลูก ๆ ได้รู้จักชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ กัน บางครั้งก็พาไปฟังเทศน์และปาฐกถาธรรมตามวัดในกรุงเทพฯ เพื่ออบรมจิตใจของลูก ๆ ไปในตัว คุณพ่อเป็นผู้สนใจศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ในตอนกลางคืน คุณพ่อมักจะฟังเทศน์หรืออ่านหนังสือธรรมะเป็นประจำ

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีจิตใจรักในเพื่อนแพทย์ที่ร่วมวิชาชีพเดียวกัน คุณพ่อเคยพูดให้ลูกฟังเสมอว่า ผู้ที่เป็นแพทย์ด้วยกันควรจะรักใคร่และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ควรแก่งแย่งแข่งดีกัน คุณพ่อได้ไปพบปะสังสรรค์กับเพื่อนร่วมรุ่นเป็นประจำ ในปี ๒๕๐๗-๒๕๐๘ คุณพ่อและคุณแม่ได้ไปเยี่ยมเยียนเพื่อนคุณพ่อตามต่างจังหวัดและในกรุงเทพฯ ได้ถ่ายรูปครอบครัวและนิวาสถานของเพื่อน ๆ เพื่อนำลงในหนังสือศิริราชอนุสรณ์ ซึ่งเป็นหนังสือที่คุณพ่อและเพื่อนร่วมรุ่นจัดทำเป็นที่ระลึกในการสำเร็จการศึกษาครบ ๒๕ ปี

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีจิตใจรักความเป็นธรรม และชอบช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนเสมอ ซึ่งเห็นได้จากการที่คุณพ่อได้เป็นหัวหน้าชาวตึกแถวหน้าอำเภอฯ ตลาดหัวรอ ทำการร้องเรียนให้กรมการศาสนา-คณะกรรมการมหาเถรสมาคม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการที่บริษัทรับเหมาก่อสร้างจะขออนุญาตรื้อตึกแถวบริเวณหน้าอำเภอพระนครศรีอยุธยา เพื่อสร้างเป็นศูนย์การค้าใหม่ โดยที่ไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้น ทำให้ผู้ประกอบอาชีพโดยสุจริตต้องเดือดร้อนทั้งที่ตึกแถวบริเวณนี้ยังอยู่ในสภาพถาวร ไม่ชำรุดทรุดโทรมแต่อย่างใด คุณพ่อได้ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมนี้มาเป็นเวลาประมาณ ๓-๔ ปี จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต และเรื่องนี้ก็ยังไม่ได้รับการตัดสินให้เป็นที่เรียบร้อย

คุณพ่อได้ทำงานไว้มากมายทั้งทางด้านสังคม การศึกษา การศาสนา ผลงานของคุณพ่อเท่าที่คุณแม่และลูกพอจำได้มีดังนี้

ด้านสังคม

๑. เลขานุการชุมนุมนิสิตเก่าจุฬาฯ อยุธยา พ.ศ. ๒๔๙๓-๒๔๙๖

๒. นายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๔๙๘-๒๕๐๑ ร่วมกับทางจังหวัดจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ต้อนรับนายโงดินเดียมประธานาธิบดีเวียดนามใต้ ต้อนรับนายอูนุ นายกรัฐมนตรีพม่า และครั้งสำคัญที่สุดในชีวิตการเป็นนายกเทศมนตรี คือ การรับเสด็จและถวายของที่ระลึกแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ปรับปรุงบริเวณรับแขกหน้าพระราชวังจันทรเกษม ร่วมกับทางจังหวัดบูรณะและตบแต่งอุทยานบุปผาชาติบริเวณที่ประทับเดิมของพระเพทราชา พระนารายณ์มหาราช และพระเจ้าเสือ จัดสร้างหอประปาเพิ่มขึ้นใหม่โดยได้รับงบประมาณจากกรมโยธา จัดให้มียามท้องถิ่นตามตำบลต่าง ๆ ทุกแห่งในเขตเทศบาลฯ จัดปาฐกถาเพื่ออบรมและฟื้นฟูศีลธรรมของประชาชนทุกเดือน

๓. กรรมการยุวพุทธิกสมาคม สาขาอยุธยา พ.ศ. ๒๔๙๘-๒๕๐๕

๔. ได้รับคะแนนเลือกตั้งสูงสุด ในการสมัครเข้าเป็นสมาชิกสภาเทศบาลอยุธยา

ด้านการศึกษาแพทยศาสตร์

๑. ได้รับการแต่งตั้งเป็น Fellow of American College of Chest Physicians เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔

๒. รับเชิญไปบรรยายเรื่องโรคหัวใจที่โรงพยาบาลหญิงและโรงพยาบาลอื่นๆ

๓. รับเชิญไปเป็นผู้ร่วมสัมนาเพื่อสอนนักศึกษาแพทย์เรื่อง Psychosomatic disorder ที่โรงพยาบาลรามาธิบดี

๔. ร่วมในการอภิปรายในการประชุมวิชาการที่ ร.พ. จุฬาลงกรณ์

๕. ช่วยตรวจคนไข้โรคหัวใจในตอนบ่ายวันพุธที่ ร.พ. จุฬาลงกรณ์

๖. รับเชิญไปบรรยายเรื่องโรคหัวใจที่ ร.พ. อยุธยา

งานเขียนหนังสือ

๑. เป็นบรรณาธิการหนังสือของนักเรียนปทุมคงคา

๒. บรรณาธิการหนังสือ Sophomore ของนักศึกษาแพทย์ปีที่ ๒

๓. หัวหน้าคณะผู้จัดทำหนังสือศิริราชอนุสรณ์ ของนักศึกษาแพทย์ผู้สำเร็จการศึกษาและหนังสือศิริราชอนุสรณ์ ฉบับครบรอบ ๒๕ ปี ของแพทยศาสตร์บัณฑิตรุ่น ๑๓

๔. ผู้อำนวยการหนังสือ "อยุธยาสาร" และหนังสือวิวัฒนาการท้องถิ่นเทศบาล

๕. เขียนเรื่อง "ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์การแพทย์ทางโรคหัวใจ" "โรคไตทางอายุรศาสตร์" และเรื่อง "ที่ว่าจิต ๆ นั้นเป็นฉันใด" ลงในหนังสือศิริราชอนุสรณ์ฉบับครบรอบ ๒๕ ปี พ.ศ. ๒๕๐๙

๖. เขียนเรื่อง "Endocardial Cushion Defect : A Clinico-Pathological study of 28 cases" ลงใน J.M.A.T. 51 : 337-347, 1968

๗. เขียนเรื่อง "482 Autopsied cases of Congenital Heart Disease in Children's Hospital" ซึ่งเป็นผลงานที่คุณพ่อทำที่ ร.พ. หญิงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๑๓ ขณะนี้ยังไม่ได้พิมพ์ในวารสารใด

๘. เขียนเรื่อง "การตายโดยปัจจุบันกับโรคหัวใจ" เพื่อให้ประชาชนทั่วไปอ่าน ลงในหนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพคุณยาย (นางวาสิกศิริวัฒน์) เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๖

ด้านพุทธศาสนา

๑. บริจาคเงินสร้างอาศรมสำหรับผู้จำศีลปฏิบัติวิปัสสนา ที่วัดเขาพระครูศรีราชาร่วมกับคุณย่า และญาติพี่น้อง

๒. บริจาคเงินบำรุงวัดเสนาสนาราม อยุธยา

๓. ประธานจัดงานทอดกฐิน โดยบริจาคเงินเองไม่รวมค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เป็นจำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท และได้ชักชวนญาติพี่น้อง มิตรสหายร่วมกันบริจาคอีกรวม ๒ ครั้ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ และ พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้เงินทั้งสิ้นประมาณ ๑๐๒,๐๐๐ บาท เพื่อสร้างหอสวดมนต์และถังเก็บน้ำจืดที่วัดแสนภูดาษ อ. บ้านโพธิ์ ฉะเชิงเทรา ซึ่งขณะนี้ได้ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว

๔. เป็นเจ้าภาพอุปสมบทบุตรชายคนโตที่วัดมหาธาตุ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕

คุณพ่อได้บำเพ็ญแต่คุณงามความดี และทำบุญกุศลตลอดเวลาที่คุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ ให้ความรักและความอบอุ่นแก่คุณแม่และลูก ๆ อย่างสม่ำเสมอ ท่านไม่เคยย่อท้อต่อการทำงานเลย ลูก ๆ เคยขอร้องคุณพ่อหลายครั้งไม่ให้เดินทางไปกลับอยุธยา กรุงเทพ ฯ ขอให้คุณพ่อทำแต่เพียงแห่งเดียว แต่ด้วยความรักและเป็นห่วงคุณแม่และลูก ๆ คุณพ่อได้อดทนทำงานต่อไปโดยกล่าวว่าอีก ๒-๓ ปี พอลูก ๆ ทุกคนเรียนจบแล้ว คุณพ่อจะหยุดพักผ่อนบ้าง แต่แล้วคุณพ่อก็จากคุณแม่และลูก ๆ ไปเสียก่อนด้วยอุบัติเหตุทางรถไฟที่ไม่มีใครคาดฝัน คือ ในวันพฤหัสที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๑๖ คุณพ่อได้นั่งรถไฟกลับจากอยุธยามากรุงเทพ ฯ ตามปกติ เมื่อรถไฟมาเกือบถึงสถานีรถไฟหัวลำโพง เวลา

ประมาณ ๑๗.๔๕ น. คุณพ่อออกมายืนคอยลงจากรถไฟพอดีขณะนั้นรถไฟเกิดสับราง จึงกระชากคุณพ่อเสียหลักตกลงไปบริเวณใกล้กับชานชาลาสถานี ทำให้ศีรษะฟาดกับพื้นอย่างแรง พนักงานรถไฟที่อยู่ใกล้กับบริเวณนั้นได้รีบวิ่งลงไปดูเพื่อที่จะช่วยเหลือคุณพ่อ แต่พบว่าคุณพ่อสิ้นใจเสียแล้วจึงโทรศัพท์มาบอกคุณแม่ที่บ้าน ข่าวร้ายที่ได้รับอย่างไม่คาดฝันเช่นนั้นทำให้คุณแม่ลูก ๆ และญาติพี่น้องทุกคน รวมทั้งผู้ที่เคารพรักคุณพ่อมีความเสียใจเป็นที่สุด แต่เมื่อนึกถึงว่าคุณความดีและบุญกุศลที่คุณพ่อเคยสร้างสมไว้มากมายจะดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อประสบแต่สุคติในสัมปรายภพ จึงทำให้ระงับความเศร้าโศกไว้ได้ ลูกทุกคนจะตั้งใจบำเพ็ญตนตามที่คุณพ่อได้เคยอบรมสั่งสอนไว้ ถึงแม้จะหมดร่มโพธิ์แล้ว แต่คำสั่งสอนและคุณความดีที่คุณพ่อได้เคยอบรมสั่งสอนและได้ทำเป็นตัวอย่างไว้จะยังคงอยู่ในความทรงจำของลูกทุกคน ขอให้อำนาจแห่งบุญกุศลและคุณความดีที่คุณพ่อได้บำเพ็ญไว้ตลอดชีวิต และกุศลกรรมดีที่คุณแม่และลูกๆ เคยทำไว้เนื่องจากคำสั่งสอนของคุณพ่อ จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณพ่อ ประสบแต่อิฏฐวิบูลย์มนูญผลในสัมปรายภพทุกประการเทอญ.

คุณแม่ และลูก ๆ

เครื่องหมายของคนดี

โดย กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ

พระพุทธองค์ตรัสว่า คนที่มีคุณธรรมทั้งสองประการ คือกตัญญูกตเวที เป็นคนดี การที่จะดูว่าใครดี ก็ให้ดูตรงนี้ มีภาษิตแสดงว่า

"นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา"

ความกตัญญูกตเวที เป็นนิมิตคือเครื่องหมายของคนดี

ฉะนั้นคนที่เราเรียกว่า "คนดี" นั้น จะต้องมีคุณธรรมทั้งสองประการนี้ คนอย่างนี้ไม่เป็นภัยแก่โลกไม่เป็นภัยแก่สังคมเป็นที่พึ่งแก่สัตว์ได้

โลกของเราที่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีปกติสุขก็เพราะชาวโลกตั้งมั่นในกตัญญูและกตเวที คุณธรรมทั้งสองข้อนี้ มีอุปการะแก่ทุกคน เพราะชั่วชีวิตของคนเราที่เกิดมานี้เราจะต้องอาศัยบุคคลอื่น ๆ อีกมาก ชีวิตของคนเราจึงเป็นไปได้ ทุกคนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่นในเบื้องต้นแห่งชีวิตของเรา เราต้องอาศัยมารดาบิดา เราจึงมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ด้วยความสุขสบาย ครั้นอยู่ต่อไปนาน ๆ เราเจริญเติบโตขึ้น มารดาบิดาก็แก่ชราลงทำอะไรไม่ไหว มารดาบิดาก็ต้องพึ่งพาอาศัยเราผู้เป็นลูกต่อไป ทุกคนต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่อย่างนี้

ทุกคนเกิดมาต้องเป็นผู้อาศัยคนอื่นมาก่อน แล้วจึงจะเป็นที่พึ่งอาศัยแก่ผู้อื่นในภายหลังต่อไป ชีวิตของคนที่ดีเป็นชีวิตที่ประเสริฐ ส่วนชีวิตของคนที่เอาแต่อาศัยผู้อื่นอย่างเดียว โดยที่ผู้อื่นมาอาศัยตนไม่ได้ ชีวิตอย่างนั้น เป็นชีวิตที่ไม่ประเสริฐ และบุคคลอย่างนี้หาความเจริญได้ยาก ทั้งในคดีโลกและคดีธรรม เพราะเป็นผู้เอาเปรียบโลก เป็นกาฝากของโลก

พระเถระผู้ตั้งมั่นอยู่ในกตัญญูกตเวที

ในสมัยพุทธกาลนั้น แม้แต่พระเถระผู้เป็นอรหันต์ก็ยังต้องประพฤติธรรมทั้งสองข้อนี้ เช่น พระสารีบุตรเถระเป็นต้น ท่านเป็นอัครสาวกฝ่ายขวาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระอรหันต์ ก่อนที่ท่านจะบวชในสำนักของพระพุทธเจ้านั้น ท่านได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิเถระ ในขณะที่พระอัสสชิกำลังออกบิณฑบาตตอนเช้า พระอัสสชิเถระได้แสดงถึงหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพียงย่อ ๆ ให้พระสารีบุตรฟังว่า

"เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา เตสํ เหตุํ ตถาคโต (อาห) เตสญฺจ โย นิโรโธ จ เอวํ วาที มหาสมโณติ."

"ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะทรงสั่งสอนอย่างนี้"

เมื่อพระอัสสชิแสดงธรรมจบลง พระสารีบุตรก็ได้ดวงตาเห็นธรรมทันที คือเห็นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนแต่มีการดับไปเป็นธรรมดา จากนั้นจึงได้ขอบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า เมื่อท่านบวชแล้วไม่นานก็สำเร็จพระอรหันต์ ท่านทราบว่าพระอัสสชิอยู่ในทางทิศใด ก่อนที่ท่านจะนอน ท่านจะต้องหันหน้าไปทางทิศนั้น แล้วก็กราบไปทางทิศที่พระอัสสชิพักอยู่ และได้นอนหันศีรษะไปทางทิศนั้นเสมอ เป็นการแสดงความเคารพ และระลึกถึงคุณที่พระอัสสชิได้แสดงธรรมให้แก่ตน

อยู่ต่อมาอีกครั้งหนึ่ง ในสมัยที่พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน นครสาวัตถี ครั้งนั้นได้มีพราหมณ์แก่ผู้ยากจนคนหนึ่งศรัทธาในพระศาสนามาก ได้มาอาศัยอยู่เพราะเป็นคนอนาถา พราหมณ์เฒ่าผู้นี้ชื่อท่านราธะ ท่านคอยปรนนิบัติรับใช้พระสงฆ์ทั่ววัด ด้วยการกวาดลานวัดบ้าง ถางหญ้าบ้าง กวาดกุฏิบ้าง แล้วก็อาศัยรับประทานข้าวก้นบาตรพระไปวันหนึ่ง ๆ วันหนึ่งราธะพราหมณ์มีศรัทธาอยากจะบวชมากก็ไปหาพระสงฆ์ในวัดขอให้บวชเป็นพระภิกษุ แต่พระสงฆ์เหล่านั้นก็ไม่ยอมบวชให้เพราะเห็นว่าแก่มากแล้วปรนนิบัติพระสงฆ์ไปอย่างนี้ก็ได้รับผลบุญถมเถไป

เช้าวันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรวจดูอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลายว่า มีผู้ใดบ้างที่ควรแก่การบรรลุมรรคผลก็ปรากฏในข่ายแห่งพระญาณว่า ราธะผู้นี้มีอินทรีย์แก่กล้าควรแก่การที่จะได้บรรลุอรหัตผล จึงได้เสด็จไปโปรดตอนเช้า ในขณะนั้นราธะพราหมณ์กำลังกวาดลานวัด ถางหญ้าอยู่ พระพุทธองค์จึงตรัสถามว่า

พราหมณ์ "เธอเที่ยวทำอะไรอยู่"

ราธะกราบทูลว่า "ข้าพระองค์กำลังทำวัตรปฏิบัติแก่พระภิกษุทั้งหลายอยู่ พระเจ้าข้า"

พระพุทธองค์ตรัสถามต่อไปว่า "แล้วเธอได้รับการสงเคราะห์จากพระภิกษุเหล่านั้นบ้างหรือ"

ราธะพรามณ์กราบทูลว่า "ได้พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ได้แต่เพียงอาหารเท่านั้น แต่ท่านไม่ให้ข้าพระองค์ได้บวช"

จากนั้นพระพุทธองค์จึงได้เรียกประชุมสงฆ์ แล้วตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลายใครระลึกถึงคุณของพราหมณ์ผู้นี้ได้บ้าง มีบ้างหรือ"

ในขณะนั้น พระสารีบุตรกราบทูลว่า "พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ระลึกได้ เมื่อข้าพระองค์ออกบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ พราหมณ์นี้ได้ให้คนถวายภิกษาหนึ่งทัพพีที่เขานำมาเพื่อตน ข้าพระองค์ระลึกถึงคุณของพราหมณ์ผู้นี้"

พระพุทธองค์จึงตรัสว่า "สารีบุตร ก็การที่เธอเปลื้องพราหมณ์ผู้มีอุปการะที่ได้กระทำมาแล้วอย่างนี้ให้พ้นจากทุกข์ไม่ควรหรือ"

พระสารีบุตรกราบทูลว่า "ควรแท้พระเจ้าข้า ข้าพระองค์จักให้เขาบวช" แล้วพระสารีบุตรก็บวชให้ นี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมของพระสารีบุตร ที่ไม่ลืมคุณของผู้อื่นที่มีต่อท่าน แม้ว่าจะเพียงเล็กน้อยเท่านั้นก็ยังคิดตอบแทน

นิทานเรื่องผลแห่งความกตัญญู

มีนิทานจีนอยู่เรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นนิทานที่สอนถึงเรื่องความกตัญญูไว้ได้ดีมาก เป็นนิทานเก่าแก่ คิดว่านำมาเล่าสู่กันฟังคงจะเป็นประโยชน์ และเป็นตัวอย่างอันดีแก่บรรดาผู้เป็นลูกทุกคนที่กำลังทอดทิ้งพ่อแม่

ในประเทศจีน ที่เมืองซัวไซไถ่หงวนฮู มีครอบครัวอยู่ครอบครัวหนึ่ง ในครอบครัวนี้มีเพียงสามคนเท่านั้น คือ มีพ่อ แม่ และลูกชายซึ่งเติบโตเป็นหนุ่มเต็มตัว ลูกชายชื่อ ฮู แซ่เอีย รวมเรียกชื่อเด็กหนุ่มผู้นี้ว่าเอียฮู อยู่ต่อมาพ่อบ้านคือบิดาของเอียฮูก็ตายลง ทิ้งภรรยาและลูกไว้เผชิญหน้ากับชะตาชีวิตตามลำพังเท่านั้น

มารดาของเอียฮูเป็นคนชราอายุมากแล้วทำงานอะไรก็ไม่ไหว ครอบครัวนี้มีอาชีพในทางทำนา มีนาอยู่ทั้งหมด ๕๐ ไร่ เมื่อพ่อตายลง เอียฮูเด็กหนุ่มก็ต้องทำนาแทนพ่อไป ส่วนนางผู้เป็นมารดานั้นเล่า ก็แก่เฒ่า ทำนาไม่ไหวเสียแล้ว นางจึงอยู่เฝ้าบ้านทำงานในบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปตามประสาคนแก่ เอียฮูเด็กหนุ่มผู้นี้หาได้มีความกตัญญูต่อแม่ของตนไม่ เอาแต่เที่ยวเตร่เฮฮา มารดาว่ากล่าวไม่ได้ ทำอะไรก็เอาแต่ใจตัวเอง

นางมีความคับแค้นใจเป็นอันมาก เพราะนางมีบุตรชายคนเดียว ก็หวังที่จะฝากผีฝากไข้ แต่ลูกชายมีความประพฤติตนไม่ดี การทำนาหรือก็ไม่เกิดผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย บางปีฝนก็แล้ง บางปีฝนก็มากจนน้ำท่วมนาเกิดความเสียหาย นางก็ไม่ปริปากพูดอะไรให้ลูกต้องกระทบกระเทือนใจ เมื่อนางคิดถึงบุตรก็ได้แต่นั่งร้องไห้เพียงคนเดียว สามีผู้เป็นคู่ชีวิตก็จากนางไปเสียแล้ว นางมีความว้าเหว่และทุกข์ใจมากแต่ก็สู้อดทนเพราะความรักลูก

เอียฮูผู้ทำนาได้ข้าวปลาไม่สมบูรณ์เหมือนคนอื่นเขา ทั้ง ๆ ที่นาก็มีถึง ๕๐ ไร่ แต่ผลที่ได้รับกลับไม่พอกิน เด็กหนุ่มผู้นี้ก็หาได้คิดเฉลียวใจไม่ว่า เป็นเพราะเหตุใด เขาคิดแต่เพียงว่า เป็นคราวเคราะห์ของเราเองจึงทำให้ได้ผลไม่บริบูรณ์ หาได้คิดไม่ว่าเป็นเพราะตัวเองขาดความกตัญญูกตเวทีต่อแม่ผู้มีพระคุณ

ณ เมืองเสฉวน ได้มีพระเถระรูปหนึ่ง ชื่อ บ่อจี่ไต้เสือ เป็นผู้สำเร็จฌานอภิญญาเจริญอิทธิบาทภาวนา เป็นผู้มีอายุยืน เพราะสำเร็จวิชาที่เรียกว่า อภิญญา คนสมัยนั้นเรียกว่าวิชาอายุวัฒนะ เอียฮูเด็กหนุ่มเมื่อได้ทราบข่าว ก็อยากจะไปเรียนวิชาอายุวัฒนะกับท่าน "บ่อจี่ไต้เสือ" วันหนึ่งจึงเข้าไปลาแม่ และเรียนให้แม่ทราบว่าตนเองจะเดินทางไปเรียนวิชาอายุวัฒนะ ยังเมืองเสฉวนกับพระชื่อบ่อจี่ไต้เสือ

มารดาจึงเตือนลูกว่า การเรียนวิชาอายุวัฒนะนั้นยากมาก ไม่ใช่เรียนได้ง่าย ๆ เวลานี้แม่ก็แก่มากแล้ว ถ้าลูกเดินทางไปเมืองเสฉวนเสีย แม่จะอยู่กับใคร และใครเล่าเขาจะเลี้ยงดูแม่ ตามโบราณประเพณีนั้นเมื่อพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่และแก่เฒ่ามาก ลูกนั้นไม่ควรจะเดินทางไกล ควรจะอยู่คอยดูแลแม่ ทั้งเวลานี้บิดาของลูกก็สิ้นชีวิตไปแล้ว ตัวของลูกเองก็ไม่มีสามพี่สี่น้อง ตัวคนเดียวเท่านั้น ก็หวังจะพึ่งพิงไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ถ้าลูกไปเสียแล้ว แม่จะได้ใครมาอยู่เป็นเพื่อนเล่า

การไปของลูกครั้งนี้ จะสำเร็จสมความปรารถนาหรือไม่ ลูกก็ยังไม่ทราบ ลูกไม่คิดดูบ้างว่า ตั้งแต่โบราณกาลมาผู้ที่เรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จนั้น ก็เพราะเอาคุณธรรมคือความกตัญญูเป็นที่พึ่ง จึงสามารถเรียนวิชาได้สำเร็จ แม้แต่ผู้ที่ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านก็ต้องอาศัยความกตัญญูเป็นที่ตั้ง

ลูกจะทิ้งแม่ไปอย่างนี้ ลูกไม่คิดกตัญญูบ้างหรือ นางก็ได้แต่อ้อนวอนลูกชายอย่างนี้ แต่เอียฮูผู้เป็นลูกหาได้เชื่อฟังไม่ คิดจะเดินทางไปให้ได้ เสร็จแล้วก็จัดแจงเก็บเครื่องเสบียงในการเดินทาง พร้อมทั้งเงินตราสำหรับใช้จ่าย ออกเดินจากบ้าน นางผู้เป็นแม่ก็ได้แต่นั่งมองลูกเก็บข้าวของแล้วน้ำตาก็เอ่อท้นออกมาด้วยความเสียใจ พอลูกเดินทางออกจากบ้านลับตาไปเท่านั้น นางก็เป็นลมสลบแน่นิ่งไปด้วยความเสียใจ และห่วงใยลูก คนข้างบ้านเห็นเหตุการณ์ ก็พากันมาช่วยแก้ไข จนกระทั่งนางรู้สึกตัวฟื้นขึ้น แล้วนางก็นั่งร่ำไห้บ่นถึงลูกอยู่ร่ำไป

พระเถระปลอมมาเทศน์

เอียฮู เมื่อเดินทางออกจากบ้าน ก็มุ่งหน้าตรงไปยังเมืองเสฉวน โดยมิได้ห่วงใยในมารดาเลยแม้แต่น้อย หวังจะเรียนวิชาอายุวัฒนะให้สำเร็จลงจงได้ เมื่อเดินไปได้ประมาณครึ่งทาง ก็เห็นพระเถระองค์หนึ่งนั่งเทศนาโปรดสัตว์อยู่ข้างถนน เอียฮูเดินทางไปถึงที่แสดงธรรมนั้น จึงยืนหยุดฟังด้วยความสนใจ

พระเถระรูปนั้นเทศน์ว่า เมื่อมาพิจารณาดูโลกเราในปัจจุบันนี้แล้ว รู้สึกสังเวชใจมนุษย์ในโลกปัจจุบันนี้ ประกอบแต่กรรมชั่ว มีใจบาปหยาบช้ามาก ไม่รู้จักบุญคุณของมารดาบิดาครูบาอาจารย์และผู้มีอุปการคุณ ทอดทิ้งมารดาบิดาที่แก่เฒ่า แล้วบุคคลเหล่านี้จะหาความเป็นศิริมงคลได้แต่ที่ไหน มีแต่อัปมงคล คิดแต่อาฆาตมาดร้ายต่อกันไม่มีจิตใจเมตตาต่อสัตว์ เป็นผู้หญิงก็คิดแต่จะแต่งตัวเที่ยวเตร่ดูมหรสพ การบ้านการเรือนก็ไม่เอาใจใส่ บ้านช่องปล่อยสกปรกรกรุงรังเอาแต่แต่งตัวเท่านั้น พ่อแม่สร้างหลักทรัพย์เอาไว้ให้แล้วก็ไม่รู้จักรักษาไว้ให้ดี ครั้นสิ้นบุญของพ่อแม่ ลูก ๆ ก็แย่งทรัพย์มรดกถึงกับต้องฟ้องร้องทางศาลเป็นความกัน จนกระทั่งทรัพย์สินเหล่านั้นต้องตกไปเป็นของคนอื่นจนหมดสิ้น พี่น้องก็ต้องแตกความสามัคคีต่อกัน

เขามิได้คิดเลยว่า เมื่อตายไปแล้วก็นำเอาไปไม่ได้ ต้องทอดทิ้งไว้เป็นสมบัติประจำโลก ที่คนเหล่านั้นไม่มีความอารีต่อกัน คิดประทุษร้ายต่อกัน ในขณะที่ยังไม่ประสบต่อความพิบัตินั้น ก็เพราะบุญแต่ปางก่อนสนับสนุนอยู่ ความพิบัติจึงไม่ปรากฏให้เห็นโดยเร็ว แต่ถึงกระนั้นความพิบัติเหล่านี้ ก็ต้องตกไปถึงลูกหลานจนได้ในวันหนึ่ง ซึ่งมีหลักฐานให้เห็นอยู่มากมาย บางครอบครัวนั้นพ่อแม่ร่ำรวยสร้างหลักทรัพย์ไว้ให้แก่ลูกหลาน ครั้นคนเหล่านั้นตายลง ไม่ช้าลูกหลานก็ต้องตกระกำลำบาก เพราะพ่อแม่หาทรัพย์มาด้วยความไม่ยุติธรรม ไม่สุจริต

คำปริศนาของพระเถระ

เอียฮู เมื่อได้ฟังไปก็เกิดความสนใจ เลื่อมใสในคำเทศนาสั่งสอนของพระเถระนั้น เมื่อเทศน์จบลง เอียฮูจึงไปกราบแล้วถามพระเถระว่า พระคุณเจ้าเดินทางมาจากไหน ?

พระเถระก็ตอบว่า "เรามาเมื่อน้ำจืด"

เอียฮู ก็ถามต่อไปว่า "แล้วพระคุณเจ้าจะเดินทางต่อไปที่ไหนอีก"

พระเถระตอบว่า "เราไปแล้วไม่มีใจ"

เอียฮู จึงถามต่อไปด้วยความสนใจว่า "พระคุณเจ้าอายุพรรษาสักเท่าไรแล้ว ?"

พระเถระตอบว่า "เราเรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จแล้ว อายุของเราจึงประมาณไม่ได้ว่าเท่าไร"

เอียฮู จึงถามว่า พระคุณเจ้ามีอายืนเพื่อที่จะคอยใครหรือ ?"

พระเถระจึงตอบว่า "เรามีอายุอยู่เพื่อที่จะคอยคนที่ไม่มีความรู้สึกตัวว่าชั่ว"

เอียฮูได้ฟังเช่นนั้นก็สงสัยว่า เอ! ท่านสมณะรูปนี้พูดเป็นปริศนาชอบกลอยู่แล้วจึงถามท่านพระเถระต่อไปว่า "ก็ท่านเรียนวิชาอายุวัฒนะสำเร็จแล้ว ท่านรู้จักพระเถระที่ชื่อ *บ่อจี่ไต้เสือที่เมืองเสฉวน* หรือไม่"

พระเถระย้อนถามว่า "เธอถามถึงท่านสมณะบ่อจี่ไต้เสือทำไม ?"

เอียฮู ตอบว่า "กระผมประสงค์จะเดินทางไปศึกวิชาอายุวัฒนะกับท่านบ่อจี่ไต้เสือ"

พระเถระตอบว่า "การที่จะเรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จนั้นจะต้องเรียนโดยตรงกับพระพุทธเจ้า เธอไม่ต้องเดินทางไปยังนครเสฉวนให้เหนื่อยยากดอก"

เอียฮู จึงพูดกับพระเถระว่า "บัดนี้พระพุทธเจ้าท่านก็เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ทำอย่างไรเราจึงจะพบท่านได้เล่า"

พระเถระจึงบอกว่า "การที่จะพบพระอรหันต์นั้นไม่ยากดอก เธอจงเดินกลับไปบ้านของเธอเถิด ท่านที่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับนั่นแหละคือพระอรหันต์ของท่าน เธอจงอย่าลืมคำที่เราบอกนะ"

เอียฮู ได้ยินพระเถระพูดเป็นอัศจรรย์เช่นนั้น จึงหันหน้ากลับเพื่อเอาของที่สะพายไปวางไว้ เพื่อที่จะซักไซร้ให้แน่นอนจะแจ้งลงไป เมื่อวางของลงแล้วก็หันหน้ากลับมาเพื่อสนทนากับพระเถระ แต่ปรากฏว่าพระเถระหายตัวไปเสียแล้ว เอียฮูจึงคิดว่าพระเถระองค์นี้จะต้องเป็นผู้วิเศษสำเร็จวิชาชั้นสูง คือ อภิญญาเป็นแน่แล้วมาชี้แจงตัวเรา อย่ากระนั้นเลย เราจะรีบเดินทางกลับบ้านดีกว่า จึงจัดแจงยกเสบียงกรังขึ้นสะพายแล้วหันหน้าเดินทางกลับมาทางเก่า

ในระหว่างเดินทางกลับบ้าน ก็คิดถึงคำของพระเถระรูปนั้นอยู่เสมอ จนกระทั่งถึงบ้าน เวลานั้นเป็นเวลาเที่ยงคืนผู้คนหลับหมดแล้ว พอถึงหน้าบ้านจึงเคาะประตูเรียกแม่...แม่จ๋า...แม่...เปิดประตูรับด้วย มารดาของเอี่ยฮู เมื่อลูกเดินทางออกจากบ้าน นางก็เฝ้าแต่คิดถึง ห่วงใยลูก กินไม่ได้ นอนไม่หลับ ร่างกายผ่ายผอมลง เมื่อนางได้ยินเสียงใครมาเรียกแม่ แม่จ๋า...แม่ ที่ประตู ฟังคล้ายเสียงของลูกมาร้องเรียก นางก็ยังไม่เชื่อหู คิดว่าคงจะเป็นเพราะความผูกพันในลูก จึงทำให้ได้ยินเสียงลูกมาเรียก

แต่เสียงเรียก แม่ แม่จ๋า...แม่ ก็ยังดังอยู่ นางจึงคิดว่า เราไม่ได้ฝันไปนี่ เรายังไม่หลับ เสียงลูกมาร้องเรียกให้เปิดประตู นางก็ดีใจว่าลูกกลับมาแล้ว ด้วยความรีบร้อนจึงหยิบเสื้อมาสวมใส่ หยิบรองเท้ามาใส่โดยมิได้พิจารณาดูเสียก่อน จึงใส่กลับกันหมดรีบกระวีกระวาดลุกไปถอดกลอน พอเปิดกลอนก็พบว่า เอี่ยฮูลูกรักของนางนั่นเอง นางดีใจจนพูดไม่ออก ตื้นตันใจอย่างบอกไม่ถูก

เอี่ยฮู เมื่อเห็นแม่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับ ตรงตามที่ท่านสมณะบอกไว้ว่าผู้ที่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับนั่นแหละ เป็นพระอรหันต์ของท่าน เอี่ยฮู เกิดความสำนึกผิดก้มลงกราบที่เท้าของผู้เป็นมารดา แล้วหลั่งน้ำตาด้วยความเสียใจในการกระทำของตน แล้วขอโทษต่อผู้เป็นมารดาที่ตนเองได้ทอดทิ้งไปว่า "ต่อแต่นี้ไปตนจะประพฤติตนเป็นลูกที่ดีของแม่ตลอดไป จะไม่ทอดทิ้งแม่อีก แม่เป็นพระอรหันต์ของลูก"

มารดาจึงถามว่า มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นหรือลูก จึงได้ร้องห่มร้องไห้อย่างนี้ เอี่ยฮูแหงนหน้าขึ้นมองหน้าผู้บังเกิดเกล้าด้วยน้ำตานองหน้า แล้วเล่าให้แม่ฟังว่า ในระหว่างทางที่เดินทางไปเมืองเสฉวนนั้น ได้พบพระเถระท่านแสดงธรรมอบรมพุทธบริษัทอยู่ ตนจึงเข้าไปหยุดฟังและเกิดความเลื่อมใส จนกระทั่งพระเถระให้ลูกเดินทางกลับบ้านแล้วจะพบพระอรหันต์ผู้ที่เป็นพระอรหันต์ของลูกก็คือ ผู้ที่ใส่เสื้อกลับ รองเท้ากลับ บัดนี้ลูกพบพระอรหันต์ในดวงใจของลูกแล้ว ต่อจากนี้ไปลูกจะบูชาพระอรหันต์ของลูกตลอดชีวิต

นางจึงก้มหน้าดูตัวของนาง ก็รู้ว่าได้ใส่เสื้อกลับ รองเท้ากลับ ผู้เป็นมารดาจึงพูดปลอบใจลูกว่า ดีแล้วลูกรักอย่าเสียใจไปเลย แม่อภัยให้ลูกทุกอย่าง ขอให้ลูกจงตั้งมั่นไว้ในกตัญญูเถิด แล้วลูกของแม่จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองเพราะคุณธรรมข้อนี้เป็นสิริมงคลแก่ผู้ปฏิบัติมาก

ผลแห่งความกตัญญู

ตั้งแต่นั้นมา เอียฮูก็ตั้งหน้าทำนาด้วยความขยันขันแข็งต่อไป โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก ดูแลปรนนิบัติแม่มิให้เดือดร้อนใจ ให้อยู่อย่างสุขสบาย ปรากฏว่าข้าวกล้าในนาปีนั้นอุดมสมบูรณ์อย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งเดิมทีเดียว เอียฮูทำนา ๕๐ ไร่ ได้ผลเกือบไม่พอกินพอใช้ แต่ก่อนที่ข้าวกล้าในนาจะได้รับการเก็บเกี่ยว มารดาของเอียฮูก็ล้มเจ็บลงอย่างหนัก เอียฮูเที่ยวตามหาหมอมารักษาจนสุดความสามารถ แต่ก็ไม่สามารถจะรักษาหญิงชราผู้เป็นมารดาของตนให้หายได้ ผลสุดท้ายเวลาแห่งความวิปโยคก็มาถึง นางลืมตามองดูบุตรครั้งสุดท้าย แล้วพูดขึ้นอย่างแผ่วเบาว่า ลูกรักของแม่ เจ้าจงตั้งใจในความกตัญญูกตเวทีตลอดไปเถิด แล้วเจ้าจะเจริญ จงจำคำของแม่ไว้ แม่ลาก่อนนะ แล้วเปลือกตาของผู้เป็นแม่ก็หรี่ดับ วิญญาณดับสิ้นลงด้วยความสงบ

เอียฮู เด็กหนุ่มซึ่งเฝ้าพยาบาลแม่อยู่อย่างใกล้ชิดด้วยความเป็นห่วง เห็นแม่สงบแน่นิ่งไปเช่นนั้นก็ตกใจเขย่ากายร้องเรียกแม่ แม่จ๋า แม่ แม่เป็นอะไรไป โธ่! แม่ถึงจะเขย่าเท่าไร ร่างของหญิงชราผู้บังเกิดเกล้าก็หาได้ไหวติงไม่คงนอนสงบแน่นิ่งอยู่ตามเดิม เอียฮูเอาสำลีไปวางที่ปลายจมูกเพื่อจะดูว่า ลมหายใจของผู้เป็นมารดายังมีอยู่หรือไม่ สำลีไม่ไหวติงเด็กหนุ่มฟุบหน้าลงบนทรวงอกของผู้บังเกิดเกล้า ที่ตนเองเคยซบมาเมื่อตอนเยาว์ และได้ทอดทิ้งเหินห่างจากทรวงอกของแม่ ที่เคยให้ความอบอุ่นมาเป็นเวลาช้านานคร่ำครวญร้องเรียกหาแม่ให้กลับคืนมา แต่อนิจจา ใครเล่าจะนำเอาดวงวิญญาณของแม่กลับคืนมาได้

เอียฮูเพ้อรำพันว่า แม่มีพระคุณต่อลูกเหลือเกิน ได้ให้กำเนิดและเลี้ยงชีวิตลูกมาจนเติบใหญ่ ลูกหาได้คิดถึงคุณของแม่ไม่ ลูกผิดไปแล้วที่ลูกไม่มีความกตัญญูต่อแม่ แต่เมื่อลูกนึกถึงคุณของแม่ ลูกมีความสำนึกผิดคิดกลับตัวใหม่ ตั้งต้นเป็นลูกที่ดีของแม่ คิดว่าจะเลี้ยงแม่ให้มีความสุขสบายให้มากกว่าที่แม่จะต้องเป็นทุกข์เฝ้าห่วงใยในตัวลูก แต่ลูกมีบุญน้อย แม่ต้องมาด่วนจากลูกไปเสียก่อนที่จะชดใช้หนี้พระคุณของแม่ โธ่...แม่จ๋า ชาติหน้าขอให้ลูกได้เกิดเป็นลูกของแม่อีก และขอให้ลูกจงอย่าเป็นลูกชั่วช้าเหมือนชาตินี้เลย เอียฮูเด็กหนุ่มคร่ำครวญด้วยความทุกข์โศกอย่างแสนสาหัสจนกระทั่งเป็นลมสลบแน่นิ่งไปดุจดังเมื่อตอนที่ตนหนีแม่ออกจากบ้าน ทำให้แม่ต้องเสียใจร้องไห้จนสลบไปในครั้งนั้น นี่แหละกรรมย่อมสนองแก่ผู้กระทำเสมอ จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ชาวบ้านผู้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็พากันมาช่วยแก้ไขจนเอียฮูฟื้นคืนความรู้สึกขึ้นมาอีกวาระหนึ่ง

เมื่อเอียฮูฟื้นขึ้นมาแล้วก็ร้องไห้คร่ำครวญถึงแม่อยู่ต่อไป ชาวบ้านก็พากันมาช่วยปลอบใจ จนกระทั่งเอียฮูคลายความเศร้าโศกลงบ้าง จึงจัดแจงปลงศพมารดาแล้วนำเอาไปฝังตามธรรมเนียมจีน

เอียฮูไปเยี่ยมมารดาที่หลุมฝังศพเป็นประจำทุกวัน ถึงมารดาจะตายไปแล้วหลายวัน แต่เขาก็หาได้คลายความเศร้าโศกลงไปได้ไม่ อยู่มาวันหนึ่ง บ้านที่อยู่ใกล้เคียงมีงิ้วอันเป็นมหรสพประจำปี เอียฮูจึงคิดที่จะไปดูงิ้วให้หายคลายทุกข์ไปบ้างชั่วขณะหนึ่ง จึงเดินทางออกจากบ้านไปดูงิ้ว เผอิญงิ้วคืนนั้นก็แสดงถึงเรื่องลูกที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ในเนื้อเรื่องนั้น มีอยู่ตอนหนึ่ง ที่ลูกผู้ตั้งมั่นในกตัญญู เมื่อแม่ตายไปแล้ว ก็เอาไม้มาแกะเป็นรูปแม่ เอาไปตั้งไว้บนหิ้งบูชาเซ่นไหว้เป็นประจำ

สาเหตุที่เอาไม้มาแกะเป็นรูปแม่ไว้บูชานี้มีอยู่ว่า เด็กหนุ่มผู้นี้มีอาชีพเลี้ยงแกะ เช้าขึ้นก็ไล่แกะไปกลางทุ่ง เย็นลงก็ไล่แกะกลับบ้าน เด็กหนุ่มผู้นี้เป็นคนโหดร้ายมาก ไม่มีความเคารพบิดามารดาของตน เป็นคนอกตัญญู อยู่ต่อมาพ่อก็ตายลง ทิ้งให้ผู้เป็นแม่อยู่กับตนสองคนเท่านั้น ถ้าวันใดมารดาหุงหาอาหารไปส่งกลางทุ่งช้าไป ก็เกิดโทสะด่า

ว่าผู้เป็นแม่ต่างๆนานา บางครั้งก็ตบตีแม่ผู้แก่เฒ่านั้นอย่างไม่ปรานี เด็กหนุ่มผู้นี้ประพฤติตนอย่างนี้เป็นอาจิณ ผู้เป็นแม่ก็ร้องห่มร้องไห้เสียใจอยู่เสมอ จะว่ากล่าวสั่งสอนลูกก็ไม่ได้ ลูกก็ใช้กำลังตบตีเอา

อยู่มาวันหนึ่ง ในขณะที่เด็กหนุ่มผู้นี้ไล่แกะไปเลี้ยงกลางทุ่งเมื่อฝูงแกะกำลังเล็มหญ้าอยู่ ด้วยความร้อนจึงหลบมานั่งในร่มไม้ใกล้ฝูงแกะนั้น ได้มีแกะแม่ลูกอ่อนตัวหนึ่งกำลังให้ลูกกินนม ลูกแกะตัวนั้นกำลังคุกเข่าลงดูดนมด้วยความเคารพ เด็กหนุ่มผู้นี้ก็นั่งดูแกะแม่ลูกสองตัวนั้น ด้วยความสนใจ จึงนั่งเรื่อยเปื่อยคิดไปว่า ลูกแกะในระยะที่ยังเล็กอยู่นี้ ต้องอาศัยนมของแม่แกะกินเป็นอาหารจึงเติบโตขึ้นมาได้ และลูกแกะก็กินนมแม่ของมันด้วยความเคารพ แม่แกะก็เอาลิ้นเลียขนลูกของมันด้วยความรักความเอ็นดู

เด็กหนุ่มผู้นั้นก็นึกย้อนมาถึงตัวเองว่า เราเมื่อตอนเป็นเด็ก ก็คงจะต้องกินนมแม่มาอย่างนี้ แม่ก็คงจะรักเราเอ็นดูเราเหมือนแม่แกะตัวนี้เป็นแน่ แต่ว่าเมื่อตอนเป็นเด็กนั้น เรารับประทานนมแม่อย่างนี้หรือเปล่าก็ทราบไม่ได้ ทราบแต่ว่า เดี๋ยวนี้ถ้าวันใดแม่หุงอาหารมาส่งเราช้าไป หรือรสอาหารไม่ถูกปากเรา เราก็ด่าว่าแม่ตบตีแม่เราทำอย่างนี้ไม่ถูกนี่ เราเป็นมนุษย์ แม้แต่สัตว์เดียรัจฉาน มันก็ยังมีความเคารพแม่บังเกิดเกล้าของมัน เราเป็นมนุษย์แท้ ๆ ไม่เคารพในมารดาบิดา

เมื่อคิดไปถึง การกระทำอันโหดร้ายของตนต่อมารดาผู้บังเกิดเกล้าเช่นนั้นจึงเกิดสำนึกผิดขึ้นมา สงสารมารดาผู้แก่เฒ่า ต้องลำบากยากเข็ญเพราะตนผู้เป็นลูกแทนที่จะเลี้ยงดูท่านให้สบายแต่ก็ต้องมาทรมานให้ลำบาก ต้องหุงอาหารให้แก่ตนแต่เช้าตรู่ เมื่อหุงเสร็จแล้วยังต้องหิ้วมาส่งกลางทุ่งอีกด้วยระยะทางไกล ๆ เมื่อนั่งคิดไปน้ำตาคลอออกมาด้วยความสำนึกบาป จึงคิดว่าวันนี้เราจะไปเอาอาหารที่บ้านมารับประทานเอง ไม่ต้องให้แม่หิ้วมาส่งลำบาก ขณะนั้นก็พอดีได้เวลาที่หญิงชราจะต้องนำอาหารมาส่งลูกชาย เด็กหนุ่มผู้นี้ก็เหลียวไปดูต้นทางเห็นแม่เดินลัดทุ่งมาด้วยความรีบร้อน จึงรีบลุกขึ้นวิ่งไปหาแม่อย่างรวดเร็ว เพื่อไปรับอาหารจากแม่

ในขณะที่วิ่งไปนั้น หญิงชราผู้เป็นแม่เห็นลูกชายวิ่งมาฝุ่นตลบอย่างไม่คิดชีวิต ชีวาเช่นนั้น ก็ตกใจกลัวตัวสั่น คิดว่าตายแน่แล้ว วันนี้ลูกคงตีเราตายแน่ ดูซิ ลูกวิ่งมาด้วยความโกรธ ลูกคงจะหิว นางจึงหยุดคิดด้วยความลังเลใจว่าจะทำอย่างไรดี จะไม่วิ่งหนีหรือลูกก็จะตีเอาด้วยแผ่นกระดานที่ถืออยู่เป็นประจำ เมื่อปล่อยให้ลูกตี ลูกก็จะบาปหนัก ความเจ็บปวดรวดร้าวนั้นนางพอทนได้เพราะความรักลูกสงสารลูกนางทนได้ทุกอย่าง

นางคิดเช่นนั้นจึงตัดสินใจวิ่งหนีดีกว่า แต่จะวิ่งเร็วก็ไม่ได้เกรงว่าอาหารจะหกลูกจะไม่ได้รับประทาน เมื่อเด็กหนุ่มเห็นแม่กลับหลังวิ่งหนี เพราะความเข้าใจผิดเช่นนั้นก็ตะโกนไปว่า แม่อย่าหนี แต่เสียงที่ตะโกนไปนั้นเหมือนกับไปยุให้แม่ต้องวิ่งเร็วยิ่งขึ้นด้วยคิดว่าตายแน่แล้ววันนี้ ลูกคงจะหิวมาก จึงโกรธแม่มากมายเพียงนี้ นางวิ่งไป น้ำตาก็ไหลรินออกมาด้วยความระทมทุกข์ คิดไปว่านางช่างมีกรรมเหลือเกิน มีลูกชายคนหนึ่งหวังจะพึ่งพาอาศัยด้วยความสุขเมื่อแก่เฒ่า ก็พึ่งพาอาศัยไม่ได้ นางต้องอยู่อย่างทุกข์ทรมานทุกวัน ก็พอดีเบื้องหน้าของนางนั้น มีสระใหญ่ขวางหน้าอยู่ นางจึงตัดสินใจว่ากระโดดน้ำตายดีกว่า อยู่ต่อไปก็เป็นทุกข์ ลูกจะต้องรับบาปกรรมมากขึ้น เพราะนางเป็นแม่ ก็พอดีนางวิ่งไปถึงขอบสระ จึงเอาหม้อใส่อาหารวางลง แล้วบอกลูกว่าให้กินข้าวเสีย แม่ลาละ แล้วนางก็ทำท่าจะกระโดดลงน้ำ ลูกก็ตะโกนไปว่า แม่อย่าโดดแม่อย่าโดด แต่สายไปเสียแล้ว ร่างของนางผู้เป็นแม่ลอยลงสู่กลางสระใหญ่จมหายไปใต้น้ำ เด็กหนุ่มเมื่อวิ่งมาถึงก็กระโดดตามลงไปหวังจะช่วยชีวิตแม่ แต่ก็สายไปเสียแล้วร่างของผู้เป็นแม่จมหายไปอย่างอัศจรรย์ งมเท่าไร ๆ ก็ไม่พบศพแม่ จึงขึ้นมานั่งร้องไห้ที่ขอบสระ จนกระทั่งดวงตะวันจะลับขอบฟ้า เด็กหนุ่มจึงเอาแผ่นกระดานที่เคยตีแม่อยู่เสมอ ๆ นั้นมาแกะเป็นรูปแม่และสถานที่ตาย เวลาตาย แล้วเอาไปบูชาไว้ที่บ้านด้วยความระลึกถึงคุณของผู้บังเกิดเกล้า

เอียฮู จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า อันโบราณประเพณีนั้น เขาตั้งมั่นในกตัญญูกตเวทีอย่างมั่นคง เขาจึงมีความสุขความเจริญ อย่ากระนั้นเลย เราควรจะไปหาซื้อคนชราที่อนาถาไร้ญาติขาดมิตรที่มีรูปร่างเหมือนแม่เอามาทำแม่ของเรา เราจะได้มีโอกาสปรนนิบัติแม่ได้อย่างเต็มที่ เราจะเลี้ยงให้เหมือนมารดาของเรา

หาซื้อแม่

เมื่อคิดดังนั้นแล้ว ก็กลับบ้านรวบรวมทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่ออกเดินทางตระเวนไปตามสถานที่ต่าง ๆ แล้วสอดส่องดูว่า ใครมีรูปร่างเหมือนแม่บ้าง เดินทางไปหลายหัวเมืองแต่ก็ไม่พบ จนกระทั่งเงินทองที่นำติดตัวไปนั้นหมดก็ยังไม่พบผู้ที่มีรูปร่างเหมือนแม่ เขาเกิดความท้อแท้ใจ ครั้นจะเดินทางกลับบ้านเดิมเงินทองก็หมดเสียแล้ว ไม่มีเสบียงสำหรับเดินทาง เอียยูจึงต้องลงทุนด้วยการขอทานเลี้ยงชีวิตในต่างเมือง แล้วก็เก็บหอมรอมริบ จนกระทั่งได้เงินทองพอเป็นค่าเดินทาง เขาก็เดินทางกลับบ้านด้วยการขอทานมาตามลำดับ จนกระทั่งบรรลุถึงบ้านของตน เขาก็ไม่หายเศร้าโศกอุตส่าห์เดินทางไปตามหัวเมืองต่าง ๆ หลายหัวเมือง เพื่อหาซื้อคนมาทำแม่ แต่ก็ไม่พบ เอียยูตรอมใจเศร้าโศกคิดถึงแม่อยู่เสมอ จนร่างกายผอมซูบซีดไปมาก

อยู่มาวันหนึ่ง เอียยู นั่งอยู่หน้าบ้านคอยเฝ้าดูผู้คนที่เดินทางไปมาว่ามีใครเหมือนกับแม่เราบ้าง ก็พอดีเหลียวไปเห็นหญิงชราคนหนึ่งมาขอทาน มีรูปร่างเหมือนแม่เหลือเกิน เอียยูดีใจรีบลุกขึ้นเดินเข้าไปหา แล้วโค้งตามธรรมเนียมจีน แล้วร้องเรียกว่า แม่จ๋า ลูกเที่ยวหาแม่มาเป็นเวลาหนึ่งปีเต็ม ๆ แล้ว จนกระทั่งทรัพย์สินเงินทองที่ติดตัวไปหมด ครั้งนี้เป็นบุญของลูกที่แม่อุตส่าห์เดินทางมาหาลูกถึงบ้าน ว่าแล้วก็ก้มลงกอดเท้าคนชรานั้นไว้แน่น เหมือนกับเกรงว่านางจะเดินหนีไป

หญิงชราผู้ขอทาน จึงทำหน้าฉงนด้วยความแปลกใจว่า นี่อะไรกัน เรามิใช่เป็นมารดาของเจ้า จะมาเรียกเราเป็นแม่นั้นไม่ถูกธรรมเนียม

เอียยูจึงเล่าให้หญิงชราขอทานนั้นได้ทราบว่า ตนได้สูญเสียแม่ไปตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเที่ยวตามหาซื้อแม่มาทำแม่ตั้งแต่ต้นจนจบ ลูกเที่ยวหาแม่มาเป็นเวลาหนึ่งปีแล้ว เอียยูก็อ้อนวอนหญิงชราขอทานนั้นให้มาอยู่เป็นแม่ของตน

หญิงชราบอกว่า เราอยู่คนเดียวเที่ยวขอทานก็พอกินพอใช้ เราไม่อยากเป็นแม่ใคร เราอยู่คนเดียวอย่างนี้มีความสุขกว่า ทั้งเราก็เป็นคนที่มีโทสะมาก เราอยู่กับใครไม่ได้ดอก

เอียฮูก็เฝ้าอ้อนวอนอยู่อย่างนั้น จนกระทั่งหญิงชราอ่อนใจ หญิงชราจึงถามว่า เธอจะให้เราเป็นแม่ของเธอนั้น เธอจะปฏิบัติตนต่อผู้ที่เป็นแม่ของเธออย่างไร จงเล่าให้เราฟังก่อน ถ้าเราพอใจเราก็จะอยู่เป็นแม่ของเธอ

เอียฮูก็บอกว่า ถ้าคุณแม่ยินดีมาอยู่กับลูก ลูกจะมีความยินดีมาก ลูกจะปรนนิบัติคุณแม่ดุจดังมารดาผู้บังเกิดเกล้าของลูก การสิ่งใดก็จะมิให้คุณแม่ต้องร้อนใจ

หญิงชราจึงว่า การเหล่านี้เป็นธรรมเนียมอยู่แล้วที่ผู้เป็นลูกทุกคนจะต้องปฏิบัติเช่นนั้น

เงื่อนไขของผู้ที่จะรับเป็นแม่

แล้วหญิงชราก็ถามว่า "ตามธรรมดาคนแก่นั้น เมื่อถึงฤดูหนาวก็มักจะหนาว เธอจะปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอียฮูจึงตอบว่า "เมื่อถึงฤดูหนาว ลูกก็จะหาผ้านวมมาให้คุณแม่ห่มให้อบอุ่น และก่อไฟให้คุณแม่ผิง เวลาคุณแม่จะนอนที่นอนนั้นเย็น ลูกก็จะขึ้นนอนก่อนเพื่อให้ที่นอนอบอุ่น แล้วจึงจะเชิญให้คุณแม่ขึ้นนอนต่อไป เสร็จแล้วก็จะห่มผ้าให้คุณแม่ ปิดประตูหน้าต่างให้มิดชิด ไม่ให้ลมเข้าได้คุณแม่จึงจะไม่หนาว"

หญิงชราจึงพูดว่า "หน้าหนาวเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่ว่าเมื่อถึงฤดูร้อน เธอจะปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอียฮูตอบว่า "เมื่อถึงฤดูร้อน ลูกก็จะนั่งพัดลมให้คุณแม่มิให้คุณแม่ร้อน แล้วหาผ้าแพรมาให้คุณแม่นุ่งห่ม เมื่อถึงวันหนึ่งก็เปลี่ยนใหม่ทีหนึ่ง แล้วลูกก็นำไปซักน้ำให้สะอาดตากแดดให้แห้ง พอถึงเวลาเย็นลูกก็เอาน้ำมาให้คุณแม่ชำระกาย แล้วเชิญแม่ไปนั่งเล่นในที่เย็น ๆ ลมพัดผ่าน แล้วลูกก็เข้าไปในห้องนอนของคุณแม่ ปัดกวาดที่นอนให้เรียบร้อย แล้วก็ปูผ้านอน เสร็จแล้วลูกก็มาเชิญให้คุณแม่เข้านอน ในระหว่างที่คุณแม่เข้านอน ลูกก็จะคอยพัดโบกมิให้คุณแม่ร้อนจนกว่าคุณแม่จะหลับ"

หญิงชราพูดว่า “หน้าร้อนเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลากลางคืนล่ะเธอจะปฏิบัติกับคุณแม่ของเธออย่างไร”

เอี่ยฮูตอบว่า “ธรรมดาแม่แก่แล้ว กลางคืนมักนอนไม่ค่อยหลับ ลูกก็ต้องหาผลไม้หรือของที่คุณแม่ชอบรับประทานมาเก็บเอาไว้ เผื่อว่าคุณแม่จะหิว เมื่อตื่นขึ้นจะได้รับประทาน แล้วลูกก็จะเก็บกวาดห้องให้เรียบร้อย ไม่ให้มีสิ่งกีดขวาง เพราะคุณแม่แก่แล้วตาไม่ค่อยดี เดี๋ยวจะเดินไปสะดุดหกล้มได้รับอันตราย”

หญิงชราพูดว่า “กลางคืนเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลาเช้าเธอจะปฏิบัติกับคุณแม่ของเธออย่างไร”

เอี่ยฮูตอบว่า “เวลาเช้าขึ้นลูกก็จะต้องตื่นก่อนคุณแม่แต่เช้าตรู่ แล้วลูกก็จะเดินไปหาคุณแม่ที่เตียงแล้วถามคุณแม่ว่า เมื่อคืนคุณแม่หลับสบายดีหรือ คุณแม่นอนต่อไปเถอะยังเช้าอยู่ ลูกจะไปต้มน้ำสำหรับให้คุณแม่ล้างหน้า และเตรียมอาหารเช้าสำหรับให้คุณแม่รับประทาน เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ลูกก็มาบอกกับคุณแม่ให้ลุกขึ้นได้แล้ว ลูกก็ประคองคุณแม่ให้ลงจากเตียงนอน ประคองคุณแม่ไปล้างหน้า แล้วพาคุณแม่ไปนั่งที่โต๊ะอาหาร”

หญิงชราพูดว่า “เวลาเช้าเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลากินอยู่จะปฏิบัติกับคุณแม่เธออย่างไร”

เอี่ยฮูตอบว่า “การกินอยู่ของคุณแม่นั้น ลูกก็จะหาอาหารที่คุณแม่ชอบรับประทาน มาให้คุณแม่รับประทาน และระวังมิให้คุณแม่รับประทานอาหารผิดเวลา เพราะจะทำให้ลมกำเริบ”

หญิงชราก็พูดว่า “การปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธอในเรื่องอาหารการกินก็ดีแล้ว แต่เวลาคุณแม่เธอเจ็บไข้เล่า เธอจะปฏิบัติอย่างไร”

เอี่ยฮูตอบว่า “ถ้าคุณแม่เจ็บไข้ ลูกก็ไม่นิ่งนอนใจ ลูกเป็นทุกข์ห่วงใยคุณแม่และรีบไปหาหมอมารักษาคุณแม่ให้หายในเร็ววัน ก่อนที่คุณแม่จะทานยา ลูกก็จะชิมยาดูก่อนว่าร้อนหรือเปล่า หรือเย็นเกินไปแล้ว ลูกจึงให้คุณแม่รับประทาน ถ้าคุณแม่

รับประทานยาไม่หาย ลูกก็จะบนบานเทพยดาอารักษ์ ให้คอยคุ้มครองแม่ ช่วยขจัดปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้หายไป ถ้าคุณแม่มีอายุเพียงแค่นี้ ลูกก็จะขอให้เทพยดาอารักษ์มาตัดทอนเอาอายุของลูกไปต่ออายุของคุณแม่ให้ยืดยาวต่อไป''

หญิงชราพูดว่า "เธอปฏิบัติต่อแม่ของเธอในยามเจ็บไข้ก็ดีแล้ว ทีนี้เมื่อคุณแม่ของเธอตายไปแล้วล่ะ เธอจะปฏิบัติอย่างไร"

เอี่ยฮูตอบว่า ถ้าคุณแม่ตายก็เหมือนกับลูกถูกใครมาควักเอาดวงใจของลูกไป ลูกก็มีความทุกข์โศกเสียใจ ลูกคงกินไม่ได้ นอนไม่หลับเป็นแน่ ครั้นลูกคลายความเศร้าโศกไปได้บ้างแล้ว ลูกก็จะจัดการปลงศพคุณแม่ ทำบุญให้ทานอุทิศส่วนกุศลให้คุณแม่ และไว้ทุกข์ให้คุณแม่สามปีเป็นอย่างน้อย ในระหว่างไว้ทุกข์ให้คุณแม่ ลูกจะไม่ทำบาป จะไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ลูกจะกินเจ คือกินแต่ของที่ไม่มีชีวิต แล้วทำป้ายชื่อของคุณแม่ไว้บูชาเซ่นไหว้จนตลอดชีวิตของลูก"

หญิงชราพูดว่า "การปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธอเมื่อตอนตายก็ดีแล้ว และดีทุกอย่างตั้งแต่ต้นมาไม่บกพร่อง แต่การที่เธอจะรับเรามาเป็นคุณแม่เธอนั้น เธอจะต้องเชื่อฟังคุณแม่และตามใจคุณแม่ทุกอย่าง ทั้งต้องเชื่อถ้อยคำของคุณแม่ ถ้าเธอปฏิบัติได้เราก็จะอยู่กับเธอ ถ้าเธอไม่ปฏิบัติตามนี้ เราก็จะไม่อยู่เป็นคุณแม่เธอต่อไป เธอจะรับได้หรือไม่ได้"

เอี่ยฮูดีใจรับปฏิบัติตามทุกอย่าง แล้วก็รับเอาหญิงชราขอทานนั้นมาเลี้ยงเป็นแม่ของตน เอี่ยฮูปฏิบัติตามคำพูดที่ให้ไว้แก่หญิงชราทุกอย่าง โดยไม่บกพร่องเหมือนกับมารดาบังเกิดเกล้าของตน ก่อนที่เขาจะทำอะไร เอี่ยฮูจะต้องมาปรึกษากับคุณแม่ทุกครั้ง ไม่ทำไปโดยพลการ

อยู่ต่อมาถึงฤดูทำนา เอี่ยฮูก็ไปปรึกษากับคุณแม่ว่า "แม่จ๋า ถึงฤดูทำนาแล้วนะชาวบ้านเขาลงมือทำนากันแล้ว เพราะฝนก็ตกลงมาแผ่นดินนองไปด้วยน้ำฝนสะดวกแก่การเพาะปลูก เราควรจะลงมือทำนาหรือยัง"

หญิงชราผู้เป็นมารดาก็ห้ามลูกว่า "อย่าเพิ่งลงมือทำในเดือนนี้เลยลูก เราไปลงมือทำเอาเดือนเจ็ดเถอะ ใครเขาจะทำก็ให้เขาทำไปก่อน"

เอียยูก็ปฏิบัติตามคำของแม่ทุกประการ ปรากฏว่าชาวนาที่ลงมือทำเมื่อเดือนห้านั้น พอข้าวกล้าในนางอกฝนก็แล้งทำให้ต้นข้าวเหี่ยวแห้งตายไปหมด พอถึงเดือนเจ็ดฝนตก เอียยูก็ลงมือทำนา เมื่อหว่านลงไปแล้ว ฝนก็ตกมาอยู่เสมอ ข้าวกล้าในนาก็เกิดผลเต็มที่กว่าปีก่อน ๆ ทั้งปีนั้นข้าวในนาของเอียยูยังออกรวงแปลกอีกด้วย คือต้นหนึ่งมีสองรวง

สมัยนั้น เป็นสมัยที่พระเจ้าซ่งเจ็งได้ขึ้นเสวยราชย์ใหม่ ๆ พระองค์จึงตรึกตรองในพระหฤทัย ประสงค์จะทอดพระเนตรชมของที่แปลกประหลาด ที่มีอยู่ในพระราชอาณาจักรของพระองค์ จึงมีพระบรมราชโองการให้ออกหมายประกาศไปทั่วราชอาณาจักรว่า ถ้าบ้านใดมีของแปลกประหลาด ขอให้ทูลเกล้าถวายทอดพระเนตร มารดาของเอียยูจึงเรียกเอียยูมาบอกว่า "บ้านเราปีนี้ปลูกข้าวออกต้นละสองรวง ไปทูลเกล้าถวายให้พระเจ้าซ่งเจ็งทอดพระเนตรเถิด"

เอียยูก็เชื่อแม่นำข้าวสองรวงขึ้นทูลเกล้าถวายพระเจ้าซ่งเจ็ง เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรแล้ว ก็เห็นเป็นอัศจรรย์และมีความพอพระทัยมาก จึงตรัสถามขุนนางทั้งหลายว่า "ข้าวสองรวงนี้จะดีหรือไม่" ขุนนางทั้งหลายจึงกราบทูลว่า อันต้นข้าวที่ออกเป็นสองรวงนี้ เป็นชัยมงคลมาก บ้านเมืองและไพร่ฟ้าประชาราษฎร์จะอยู่เย็นเป็นสุข"

เมื่อขุนนางทั้งหลายกราบทูลเช่นนั้น พระเจ้าซ่งเจ็งก็หันพระพักตร์ไปถามเอียยูผู้เป็นเจ้าของว่า "เธอได้ประพฤติธรรมอันประเสริฐอย่างใดหรือ ข้าวในนาจึงได้ผลสมบูรณ์ ออกเป็นสองรวงเป็นของแปลกประหลาดอย่างนี้"

เอียยู จึงกราบทูลเล่าเรื่องแห่งความจริง ที่ตนปฏิบัติอยู่ว่าตนเองเป็นผู้ตั้งมั่นในกตัญญูต่อพ่อแม่ ครั้นต่อมาแม่ตายลง ตนก็ไปหาซื้อคนมาทำเป็นแม่ ให้ทรงทราบทุกประการ

พระเจ้าซ่งเจ็งมีพระทัยยินดีมาก จึงตรัสว่า คนที่มีกตัญญูอย่างนี้ ถ้าแต่งตั้งให้เป็นขุนนางคงจะซื่อสัตย์สุจริตยุติธรรม พระเจ้าซ่งเจ็งจึงทรงแต่งตั้งให้เอียฮูเป็นขุนนางชั้นฮั่นหลิม คือ ขุนนางฝ่ายพลเรือน แล้วประทานข้าวของเงินทองเป็นจำนวนมาก เมื่อเอียฮูได้รับพระราชทานเรียบร้อยแล้ว ก็ทูลลาเดินทางกลับบ้านด้วยความดีใจ และจะนำข่าวดีนี้ไปบอกให้แม่ทราบด้วย

แต่อนิจจา...เมื่อเอียฮูเดินทางมาถึงบ้าน เปิดประตูบ้านเข้าไปแล้วร้องเรียกหาแม่ แต่ก็ไม่มีเสียงขานรับ เอียฮูก็เที่ยวค้นหาแม่จนทั่วบ้าน แต่ก็ไม่พบแม้แต่เงา ครั้นไปถามคนข้างเคียงว่า มีใครเห็นแม่เขาบ้าง คนข้างบ้านก็ปฏิเสธว่าไม่เห็น เอียฮูเมื่อค้นหาแม่ไม่พบก็เสียใจร้องไห้โศกเศร้าถึงมารดา และนึกเสียใจว่าเราคงจะกระทำผิดให้คุณแม่ต้องเสียใจแล้วหนีเราไป แม่ไปแห่งหนตำบลใดเราก็ไม่ทราบ อย่ากระนั้นเลยเราจะต้องออกเดินทางตามหาแม่ให้พบจงได้ เอียฮูก็เก็บข้าวของเงินทองใส่ถุงเรียบร้อยแล้วก็เดินออกจากบ้าน แต่พอโผล่ออกจากประตู ก็พบพระเถระองค์หนึ่ง มีรูปร่างสง่างาม ผิวพรรณผุดผ่องมาก ยืนขวางประตูอยู่

พระเถระรูปนั้นถามเอียฮูว่า "เธอจะเดินทางไปไหน" เอียฮูก็ตอบว่า "กระผมจะเดินทางไปตามหามารดาของกระผมที่หายไปจากบ้าน"

พระเถระรูปนั้นจึงถามเอียฮูว่า เธอจำฉันได้ไหม รู้จักฉันไหม ?

เอียฮูจึงพิจารณาดูรูปร่างพระเถระ ซึ่งงดงามมาก จึงตอบไปว่า ไม่รู้จักท่านจำท่านไม่ได้ดอก

พระเถระรูปนั้นจึงตอบว่า เรามิใช่ใครอื่นไกลที่ไหนดอก เราคือบ่อจี่ไต้เสือแห่งเมืองเสฉวนนั่นเอง แต่ก่อนเธอได้ทอดทิ้งมารดาของเธอ แล้วเดินทางเพื่อจะไปศึกษาวิชาอายุวัฒนะกับท่านบ่อจี่ไต้เสือที่เมืองเสฉวน เราเห็นว่าเธอประพฤติผิดต่อมารดาของเธอโดยทอดทิ้งให้มารดาอยู่บ้านคนเดียว เราจึงได้ปลอมแปลงเป็นพระเถระมาคอยเธอระหว่างทาง เทศนาให้เธอเดินทางกลับบ้าน รู้จักกตัญญูกตเวทีต่อมารดาของเธอ เมื่อเธอเดินทางกลับมาไม่นาน มารดาของเธอก็ถึงอนิจกรรมลง เธอมีความ

เศร้าโศกมาก ต้องเที่ยวเดินทางหาคนมาทำแม่แต่ก็ไม่ได้ จนเงินทองหมดเนื้อหมดตัว จนต้องขอทานเดินทางกลับบ้าน ครั้นถึงบ้านแล้วเธอก็ยังมีความเศร้าโศกมาก จนร่างกายซูบผอมล้มเจ็บลง เราสงสารเธอจึงได้แปลงกายมาเป็นคนแก่ให้มีรูปร่างเหมือนกับมารดาของเธอ แล้วมาขอทาน จนกระทั่งเธอพบหญิงที่ฉันแปลงกายมาและรับซื้อทำแม่ เราจึงมาอยู่กับเธอด้วย เธอก็มีความกตัญญูรู้คุณคน ซื่อสัตย์สุจริตต่อเรา เราจึงช่วยให้เธอสร้างความดีจนกระทั่งได้รับความเจริญมากแล้วด้วยการได้รับการแต่งตั้งเป็นขุนนางในราชสำนัก

เอียฮู เมื่อได้ทราบดังนั้นก็ดีใจ ก้มลงกราบพระอาจารย์ด้วยความซาบซึ้งในพระคุณของท่านอาจารย์ที่ช่วยเหลือตนให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี มีความสุขความเจริญ

พระเถระจึงสอนเอียฮูว่า เธอควรแสวงหาตัวของเธอเองดีกว่า อย่าไปแสวงหาสิ่งอื่นเลย เมื่อพบตัวเธอแล้ว เธอย่อมจะกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในไม่ช้า แล้วพระเถระก็สอนกรรมฐานให้แก่เอียฮู ให้เอียฮูปฏิบัติธรรม เพื่อทำลายอาสวะกิเลสอันเป็นเหตุแห่งทุกข์ให้หมดไป เมื่อบอกมนต์คาถาพอสมควรแล้ว ก็หายวับไป

ต่อแต่นั้น เอียฮูก็มุ่งหน้าปฏิบัติธรรมตามที่พระอาจารย์สั่งสอนทุกประการด้วยการเข้าฌานภาวนาจนกระทั่งอายุถึงแปดสิบปี ก็นั่งทำสมาธิและตายลง พอตายแล้วปรากฏว่าศพไม่เน่า พระเจ้าซ่งเจ็งทรงทราบเรื่อง จึงมีพระราชดำรัสสั่งให้เอารูปของเอียฮูมาปิดทองสร้างศาลาบรรจุไว้ แล้วจารึกอักษรไว้เป็นสำคัญว่า

"ถ้ามาตรแม้นผู้ใด ไม่มีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดาและกับผู้ที่มีพระคุณทั้งหลายแล้ว ถึงจะประพฤติการสิ่งใด ก็ย่อมจะไม่สมดังความปรารถนา"

นี่เป็นนิทานจีนที่เล่าสอนศีลธรรมอันดีงามมาเป็นเวลาช้านาน เราจึงสังเกตได้ว่า ชาวจีนนั้นมักถือความกตัญญูเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเขาถือว่า ถ้าเขาขาดคุณธรรมสองข้อนี้แล้ว เขาทำมาหากินไม่เจริญรุ่งเรืองได้ คนจีนจึงมีประเพณีเซ่นสรวงไหว้บรรพบุรุษเป็นประจำ นี้เป็นยุคที่คนในประเทศจีนยังมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักแห่งใจอยู่ แต่ต่อมาในยุคนี้ลัทธิคอมมิวนิสม์เกิดขึ้น ทราบว่าลัทธินี้สอนให้คนไม่เคารพพ่อแม่ และผู้มีอุปการคุณ คุณธรรมทั้งสองนี้จึงเสื่อมไปตามลำดับ

คุณธรรมทั้งสองข้อนี้ เป็นเรื่องที่อัศจรรย์มาก ข้าพเจ้าผู้เขียนเคยทดสอบธรรมข้อนี้อยู่หลายครั้ง แม้แต่ชีวิตของคนเราที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกันออกไปนั้น ก็อยู่ที่คุณธรรมทั้งสองข้อนี้เอง บางคนต้องตกระกำลำบากเมื่อตอนชรา ไร้ญาติขาดมิตร พึ่งพิงลูกหลานไม่ได้ เมื่อสืบประวัติคน ๆ นั้นดูแล้ว เขาบกพร่องต่อคุณธรรมทั้งสองประการ คือ **กตัญญูกตเวที**

ส่วนบุคคลบางคน มีอนาคตรุ่งโรจน์ มีชื่อเสียงโด่งดัง มีคนเคารพนับถือ *สืบดูประวัติทราบว่า เขาประพฤติธรรมทั้งสองประการนี้ บางครั้งผู้ที่ประพฤติธรรมสองข้อนี้ต้องเผชิญต่ออันตราย แต่ก็รอดพ้นมาได้ คนโบราณในสมัยก่อนเชื่ออย่างมั่นคงว่า ในขณะที่กระแสจิตของคนใดกำลังนึกถึงคุณของมารดา บิดา ของครูอาจารย์ในขณะนั้นใครมาทำอันตรายไม่ได้ เรื่องธรรมะนี้แปลกมากทีเดียว*

มีท่านผู้สูงอายุผู้หนึ่งเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ในสมัยสงครามอินโดจีน มีทหารคนหนึ่งถูกเกณฑ์ไปรบ พลทหารผู้นี้มีมารดาเพียงคนเดียว ทั้งยังแก่เฒ่าด้วย มารดาของเขามีบุตรเพียงคนเดียว ครั้นเมื่อตนถูกเกณฑ์ไปรับใช้ประเทศชาติเช่นนี้ ใจหนึ่งก็ยังห่วงใยคุณแม่ซึ่งอยู่ทางบ้าน ใจหนึ่งก็คิดถึงประเทศชาติ *ชีวิตในสมรภูมินั้นไม่แน่นอน เมื่อตอนออกสู่สมรภูมิแล้ว จะมีโอกาสกลับมาได้เห็นหน้าแม่หรือไม่ก็ยังไม่ทราบ ถ้าเขาตายในสนามรบแม่จะอยู่กับใครเขาครุ่นคิด คิดอยู่อย่างนี้ตลอดเวลา ด้วยความกตัญญูและกตเวที* แต่ผลสุดท้ายวันเวลาที่เขาต้องเดินทางก็มาถึง ก่อนที่เขาจะเดินทางไปรับใช้ชาติ *ได้เข้าไปกราบลาแม่ผู้บังเกิดเกล้า แม่ก็เป็นห่วงลูก สงสารลูก แต่เมื่อนึกถึงประเทศชาติ ศาสนาและองค์พระมหากษัตริย์แล้ว ผู้เป็นแม่จึงต้องตัดสินใจแล้วปลอบใจลูก ให้กำลังใจลูกด้วยการอวยพร ให้ลูกได้แคล้วคลาดจากอันตรายได้รับชัยชนะในสงคราม ก่อนที่ลูกจะออกเดินทาง จึงขอของเป็นที่ระลึกจากผู้เป็นแม่ แต่ผู้เป็นแม่ก็ยากจน* **ลูกจึงขอผ้าถุงที่แม่นุ่ง โพกศีรษะไปเป็นที่ระลึกในสนามรบด้วย**

ในระหว่างที่ออกปฏิบัติหน้าที่ในสนามรบ **ก็ระลึกถึงคุณแม่ตลอดเวลา ขออำนาจคุณแห่งมารดาคุ้มครองป้องกันอันตราย ปรากฏว่าลูกปืนของข้าศึก ไม่สามารถ**

ระคายผิวเลย เขารอดตายมาได้ นี่ก็เป็นเพราะอำนาจคุณของมารดาคุ้มครอง และจิตของลูกผู้เต็มเปี่ยมด้วยความกตัญญูกตเวทีนั่นเอง จึงรอดพ้นจากอันตรายมาได้อย่างอัศจรรย์

ฉะนั้น ทุกคนที่ปรารถนาความเจริญรุ่งเรือง ทั้งชาตินี้ชาติหน้า ก็จงปฏิบัติทั้งสองข้อนี้เถิด

ประการต้นพึงปฏิบัติธรรมเหล่านี้ *ต่อมารดาบิดาเสียก่อน* ด้วยการเลี้ยงดูท่านเพราะท่านเคยเลี้ยงเรามา ช่วยเหลือกระทำกิจของท่านอย่าเฉยเมยทอดทิ้ง และพยายามรักษาวงศ์ตระกูลเอาไว้อย่าให้เสื่อมเสีย ประพฤติตนให้เป็นคนดี เป็นผู้ควรแก่การสืบสกุลวงศ์ เป็นผู้ควรรับทรัพย์มรดกเมื่อท่านทั้งสองได้ตายไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน คนที่ปฏิบัติต่อพ่อแม่อย่างนี้ ก็เรียกว่าเป็นผู้ตอบแทนคุณของมารดาบิดาอย่างหนึ่ง

ประการต่อไปก็คือ *ครูอาจารย์* ทุกคนเกิดมาเป็นคนครั้งแรกไม่รู้อะไรเลย ที่เราอ่านหนังสือออก มีวิชาอาชีพอยู่อย่างนี้ ก็เพราะคุณครูอาจารย์ได้พร่ำสอนเรามาด้วยความเหนื่อยยาก ทุกคนจึงควรแสดงความเคารพคารวะ ด้วยการยกมือไหว้หรือคำนับ หรือยืนขึ้นต้อนรับ และควรหาโอกาสไปคอยรับใช้บ้าง ช่วยเหลือคุณครูอาจาย์กระทำกิจการต่าง ๆ เพื่อสนองคุณท่าน ครั้งใดที่ครูอาจารย์แนะนำพร่ำสอน ก็จงเชื่อฟังหาโอกาสไปปรนนิบัติท่าน จะเป็นการนวดเฟ้นให้หายปวดเมื่อย หรืออย่างใดอย่างหนึ่งอันจะพึงปฏิบัติได้แล้วก็ควร ตลอดจนการเคารพในหลักวิชาการที่ครูอาจารย์ได้สอนไว้อย่างนี้ก็จัดเป็นกตเวที คือตอบแทนคุณท่าน

คนที่จะมีกตเวที คือตอบแทนคุณแก่ผู้มีคุณนั้น ก็ต่อเมื่อเขาเหล่านั้นเป็นผู้รู้คุณเห็นคุณเสียก่อน ฉะนั้นปัญหาที่สำคัญในการที่เราจะสอนให้คนทุกคน มีธรรมทั้งสองประการนี้ เราจะต้องสอนให้เขารู้เสียก่อน และที่ว่ารู้ในข้อนี้ *หมายถึงรู้คุณไม่ใช่รู้โทษ* คนที่อกตัญญูนั้น *ก็เพราะเขาไม่รู้คุณและเห็นคุณ ก็เลยตอบแทนคุณไม่ได้* เรื่องของการ

รู้คุณจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ข้าพเจ้าจะขอยกตัวอย่างมาสักเรื่องหนึ่ง เช่น *ในกรณีที่บุตรมีบิดามารดาเป็นคนไม่ดี เป็นคนขี้เหล้า เมาเช้า เมาเย็น เล่นการพนัน เป็นนักเลง เจ้าชู้ ตบตีลูกเมียให้เดือดร้อน บิดาอย่างนี้ลูกจะต้องกตัญญูด้วยไหม*

เรื่องนี้ขอตอบว่า *ลูกจะต้องกตัญญูและกตเวที เพราะท่านมีคุณต่อเรา ในฐานะที่เป็นบิดา แต่เรามิได้ไปมองคุณของบิดา เราไปมองโทษของบิดาที่ท่านประพฤติตนไม่ดี เราก็เลยกลายเป็นคนอกตัญญู เพราะไปเอาโทษของท่านเพียงเล็กน้อย มาทำลายพระคุณอันมากมายของท่านเสีย* ฉะนั้นผู้ที่ปฏิบัติธรรมสองข้อนี้ *จะต้องเป็นคนดูคุณของคนที่มีคุณอย่างเดียว อย่าไปดูโทษเป็นอันขาด มิฉะนั้นโทษอันเล็กน้อยนั้น จะปิดบังพระคุณของผู้อื่นจนเรามองไม่เห็น*

สิ่งที่มีคุณต่อเราที่นอกเหนือไปจาก มารดาบิดาและอาจารย์ *ก็มีประเทศชาติ พระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณแก่ชาติ ด้วยการรับใช้ชาติ ป้องกันชาติของเราให้ดำรงความเป็นไทยอย่างนี้ตลอดไป*

ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณพระศาสนา ด้วยการทำนุบำรุงด้วยการศึกษา ด้วยการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณพระมหากษัตริย์ อันเป็นพระประมุขของชาติ ด้วยความจงรักภักดี

คนใดที่มีคุณธรรมเหล่านี้โดยสมบูรณ์ คนนั้นท่านกล่าวว่าเป็นคนดี ดังนี้ฯ

สังคมครอบครัว

โดย

หลวงอรรถวิภาคไพศาลย์

ตามธรรมดามนุษย์เรานั้น จะมีชีวิตอยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพังคนเดียวหาได้ไม่ จำเป็นจะต้องอาศัยอยู่ร่วมกันกับคนอื่นด้วยเสมอ นับตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดา ก็ต้องอาศัยอยู่ในที่นั้นเป็นเวลานานถึง ๙–๑๐ เดือน แต่ถ้ามารดาประคับประคองรักษาครรภ์ไม่ดี หรือมีเจตนาร้าย ก็จะทำให้แท้งเสียได้ คือตายไปยังไม่ทันจะได้ลืมตาเห็นโลก แต่ตามธรรมดาของมารดาย่อมมีความรัก ความเมตตากรุณาต่อบุตรอยู่เสมอ จะพยายามประคับประคองรักษาครรภ์ไว้เป็นอย่างดีที่สุดที่สามารถจะทำได้ แม้จะได้รับความลำบากเหนื่อยยาก และต้องเสียเงินเสียทองประการใดก็ยอมด้วยความเต็มใจ เพื่อจะให้บุตรธิดาในครรภ์ได้เจริญเติบใหญ่จนถึงวันที่จะได้คลอดออกมา ในการคลอดนั้นได้อาศัยบุคคลสำคัญประเภทหนึ่ง คือแพทย์และพยาบาลเป็นผู้แนะนำช่วยเหลือเรื่อยมาตั้งแต่ต้นจนถึงทำการคลอดออกจากครรภ์ และยังทำหน้าที่รักษาพยาบาลเมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วยต่อไปจนถึงกาลอวสานแห่งชีวิต นับได้ว่าเป็นผู้มีหน้าที่กระทำกิจที่มีประโยชน์แก่มนุษย์เป็นอย่างยิ่ง อันควรได้รับความยกย่องสรรเสริญ นอกจากได้อาศัยมารดารวมทั้งแพทย์และพยาบาลแล้ว ตามธรรมดาก่อนที่วิญญาณแห่งสัตว์จะได้มาปฏิสนธิในครรภ์มารดา จำเป็นต้องอาศัยบิดาเป็นผู้ให้กำเนิด มิฉะนั้นแล้วมนุษย์หรือสัตว์ก็ไม่สามารถมาเกิดในโลกนี้ได้ นับว่าบิดาเป็นผู้ให้ชีวิตแก่บุตรธิดานั่นเอง

ตามธรรมดามนุษย์ที่คลอดออกมาใหม่ ๆ เป็นผู้ไร้ความสามารถด้วยประการทั้งปวง ไม่สามารถจะช่วยตัวเองได้เลย ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นแล้ว

ชีวิตก็ไม่อาจดำรงอยู่ต่อไปได้ ไม่เหมือนลูกสัตว์เดรัจฉานบางจำพวก ซึ่งเมื่อเกิดออกมาแล้ว ก็สามารถช่วยตัวเองให้มีชีวิตรอดอยู่ต่อไปได้ ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องอาศัยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวหรือสังคม นับตั้งแต่สังคมเล็กที่สุด ๒-๓ คน จนถึงเป็นสังคมใหญ่ มีจำนวนเป็นล้าน ๆ ดังที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้

แม้ว่าบุคคลได้เติบโตแข็งแรงขึ้น เนื่องจากการเลี้ยงดูของบิดามารดาจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้แล้วก็ดี แต่ก็ยังหามีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตลอดถึงความรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมในสังคมให้เพียงพอที่จะเลี้ยงตัวเองต่อไปได้ไม่ จำเป็นต้องได้รับการสั่งสอนอบรมจากบิดามารดาและจากครูอาจารย์ ตามสมควรแก่ฐานะต่อไปอีก จึงเกิดมีศิษย์และอาจารย์ขึ้น สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระศาสดาเอกของโลก ได้ทรงสอนธรรมเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ของบุคคลต่าง ๆ ที่พึงปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักธรรม เพื่อให้ได้รับความพ้นทุกข์หรือได้รับความสุขความเจริญไว้มากมายหลายประการ มีอาทิ หน้าที่ของอาจารย์และศิษย์ที่ดี มีดังต่อไปนี้ :-

ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ดังต่อไปนี้

๑. ให้การต้อนรับ

๒. คอยรับใช้

๓. เชื่อฟังคำสั่งสอน

๔. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

๕. อุปัฏฐาก คือบำรุงส่งเสริม

อาจารย์พึงอนุเคราะห์ศิษย์ คือ

๑. แนะนำสั่งสอนดี

๒. ให้เรียนดี

๓. บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง

๔. ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง

๕. ทำการช่วยเหลือและป้องกันอันตรายต่าง ๆ

เมื่อบุคคลได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้ความสามารถพอสมควรแล้ว ก็หาควรจะอยู่ว่างเปล่าโดยไม่กระทำการงานใด ๆ ให้เป็นประโยชน์แก่ตนและแก่สังคมไม่ เพราะเท่ากับเอาเปรียบสังคม ทำให้สังคมและตนเองเสื่อมลง ในที่สุดก็จะนำความเดือดร้อนมาสู่สังคมและตนเองด้วย สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสสอนในเรื่องประโยชน์ในปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) เพื่อให้บุคคลถือเป็นทางปฏิบัติจะได้มีหลักฐานมั่นคงต่อไปดังนี้คือ

๑. บุคคลพึงถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ และใช้ปัญญาพิจารณาสอดส่องในการปฏิบัติเพื่อให้งานนั้นได้ผลสำเร็จตามความประสงค์

๒. รักษาคุ้มครองทรัพย์ที่หามาได้ อย่าให้เสียหายไปด้วยภัยต่าง ๆ

๓. คบเพื่อนที่ดี เพราะต้องมีการติดต่อกับผู้อื่น

๔. ใช้จ่ายเลี้ยงชีพให้พอสมควร อย่าให้ฟุ่มเฟือย แต่อย่าให้ฝืดเคืองนัก รายจ่ายต้องไม่เกินรายได้ รายได้ต้องสูงกว่ารายจ่าย เพื่อจะได้เก็บออมไว้บ้าง รู้ทางเจริญและทางเสื่อมของโภคทรัพย์

คนเรานั้นแม้จะเป็นผู้หาทรัพย์ได้ แต่ถ้ามีความประพฤติปฏิบัติไปในทางไม่ดีก็ย่อมจักมีความเสื่อมเสีย จึงจะต้องงดเว้นการปฏิบัติในทางเสื่อมเสีย (อบายมุข) ดังข้อความต่อไปนี้

๑. เว้นการเป็นนักเลงผู้หญิง

๒. เว้นการเป็นนักเลงสุรา

๓. เว้นการเป็นนักเลงการพนัน

๔. เว้นจากการคบคนชั่วเป็นมิตร

เมื่อเว้นการปฏิบัติได้ดังนี้ก็ย่อมจะมีแต่ความเจริญ

คนเราจะอยู่ในโลกคนเดียวไม่ได้ จึงได้มีสภาพสังคมเกิดขึ้น สังคมชั้นต้นได้แก่ครอบครัว ซึ่งมีสามีภรรยามาอยู่ร่วมกัน เมื่อบุคคลสองคนมาอยู่ร่วมกัน ก็จำเป็นต้องมีการปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้ต่างได้รับความพอใจและเพื่อความสุขความเจริญร่วมกัน นอกจากจะร่วมมือกันปฏิบัติตามหลักธรรม เรื่องประโยชน์ในปัจจุบันและละเว้นอบายมุขแล้ว ยังมีข้อธรรมซึ่งสามีภรรยาพึงยึดเป็นแนวทางปฏิบัติดังต่อไปนี้ คือ

สามีพึงบำรุงภรรยา คือ

๑. ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา ในสมัยนี้ก็ต้องไปจดทะเบียนสมรส

๒. ไม่ดูหมิ่น

๓. ไม่ประพฤตินอกใจ

๔. มอบความเป็นใหญ่ให้

๕. ให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยาพึงอนุเคราะห์สามี คือ

๑. จัดการงานดี

๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี

๓. ไม่ประพฤติล่วงใจของสามี

๔. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้

๕. ขยันไม่เกียจคร้านในการงานทั้งปวง

เมื่อสามีภรรยาปฏิบัติตามแนวทางธรรมนี้แล้ว ก็คงจะอยู่ครองชีวิตสมรสร่วมกันไปด้วยความสุขความเจริญ จนถึงกาลอายุขัย โดยไม่มีปัญหายุ่งยากใด ๆ มาทำให้แตกแยกกันได้

ในครอบครัวตามธรรมดาย่อมมีบุตรธิดาเกิดขึ้นตามมาด้วย ในสมัยก่อนแต่ละครอบครัวมักจะมีบุตรธิดาเป็นจำนวนมาก แต่ในสมัยนี้เห็นกันว่า การมีบุตรธิดามากเกินกำลังที่ครอบครัวจะบำรุงเลี้ยงดูให้ดีได้ ย่อมจะทำให้คุณภาพของบุคคลเสื่อมลงเป็นเหตุให้ครอบครัวและสังคมเสื่อมลงตามไปด้วย ดังนั้น เกือบทุกประเทศในโลกได้มีการวางแผนครอบครัว เพื่อให้แต่ละครอบครัวได้มีบุตรธิดาพอเหมาะกับฐานะและความสามารถของครอบครัวที่จะบำรุงเลี้ยงดูให้เป็นพลเมืองดี มีประโยชน์แก่ครอบครัวและสังคมต่อไปได้

หลักธรรมซึ่งเกี่ยวกับหน้าที่ของบิดามารดาและบุตรธิดาในพระพุทธศาสนา มีอยู่ดังต่อไปนี้

บิดามารดาพึงอนุเคราะห์บุตรธิดาคือ

๑. ห้ามมิให้ทำความชั่ว

๒. อบรมสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. ให้การศึกษาศิลปวิทยา

๔. หาภรรยาหรือสามีที่สมควรให้

๕. มอบทรัพย์ให้ในเวลาอันสมควร

บุตรธิดาพึงบำรุงบิดามารดา คือ

๑. ทำกิจของท่าน

๒. ท่านเลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงตอบท่าน

๓. ดำรงวงศ์สกุล (ไม่ประพฤติในทางเสื่อมเสียใด ๆ)

๔. ประพฤติตนเป็นคนดี สมควรรับทรัพย์มรดก

ในครอบครัวหรือสังคมใดปฏิบัติตามหลักธรรมข้อนี้ ก็จะมีแต่ความสุขความเจริญสืบต่อเนื่องเรื่อย ๆ ไปไม่เสื่อมถอย

เมื่อครอบครัวเจริญก้าวหน้าขึ้นไป ก็ย่อมมีทรัพย์สมบัติและบุคคลมากขึ้น ทำให้มีภาระหน้าที่อันพึงปฏิบัติเพิ่มขึ้นด้วย มีธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติของครอบครัวใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

การใช้จ่ายทรัพย์ คือ

๑. เลี้ยงตัว บิดามารดา ภรรยา บุตรธิดา คนใช้ ให้เป็นสุข

๒. เลี้ยงเพื่อนฝูง

๓. บำบัดอันตรายที่เกิดแต่เหตุต่าง ๆ

๔. ทำพลี คือการเสียสละให้

๔.๑ สงเคราะห์ญาติ

๔.๒ ต้อนรับแขก

๔.๓ ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย

๔.๔ เสียภาษีอากรต่าง ๆ

๔.๕ ทำบุญอุทิศให้แก่เทวดา

๕. บริจาคทานให้แก่สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติชอบ

เนื่องจากครอบครัวใหญ่มีการใช้จ่ายมาก และอาจมีเหตุอื่นมาทำให้ครอบครัวนั้นเสื่อมลงได้ ข้อนี้มีธรรมพึงยึดถือดังนี้

เหตุที่ทำให้ครอบครัวเสื่อม คือ

๑. ไม่แสวงหาวัสดุที่หายแล้วคืน

๒. ไม่บูรณะวัสดุที่เก่า

๓. ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคใช้ทรัพย์

๔. ตั้งสตรีหรือบุรุษผู้ทุศีลเป็นแม่เรือนหรือพ่อเรือน

หัวหน้าสังคม ครอบครัวมีความสำคัญในการที่จะให้ครอบครัวเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ฉันใด หัวหน้าสังคมอื่น ๆ ซึ่งประกอบขึ้นจากสังคมครอบครัว เช่นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ตลอดถึงประเทศชาติ เป็นต้น ก็มีความสำคัญในการที่ทำให้สังคมนั้น ๆ เจริญขึ้นหรือเสื่อมลงฉันนั้น เมื่อสังคมส่วนใหญ่เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ก็ย่อมมีผลกระทบกระเทือนถึงสังคมส่วนย่อยด้วย หลักธรรมข้อ ๔ นี้ จึงมีความสำคัญต่อสังคมเป็นอันมาก.

บุคคลในสังคมย่อมต้องมีการติดต่อกันอยู่เสมอ มีหลักธรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์อันดีต่อกันในสังคม มีอาทิ

ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน (สังคหวัตถุ)

๑. ให้ปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรให้

๒. พูดจาอ่อนหวาน

๓. ประพฤติสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์แก่กัน

๔. ความไม่ถือตัว.

ฆราวาสธรรม

๑. มีความซื่อสัตย์แก่กัน

๒. มีความข่มจิต

๓. มีความอดทน

๔. สละสิ่งของให้ผู้อื่นตามสมควร

ผู้ปฏิบัติตามธรรมข้อนี้ จะทำให้ผู้อยู่ในสังคมมีความสามัคคีต่อกัน มีความรักใคร่ช่วยกันทำประโยชน์ให้แก่กัน สังคมนั้นก็จะมีความสงบเรียบร้อย ประชาชนก็จะมีความสุขความสบายทั่วกัน.

ธรรมเหล่านี้ แม้ว่าจะเป็นแต่เพียงบางส่วนของธรรมอันเกี่ยวกับประโยชน์ในปัจจุบันก็ดี แต่ก็พอที่จะอำนวยประโยชน์และความสุขให้แก่บุคคลผู้ปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เมื่อบุคคลในสังคมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจนมีความสุขความเจริญแล้ว สังคมอันเป็นส่วนรวมก็ย่อมจะมีความสุขความเจริญไปด้วย

นอกจากสมเด็จพระพุทธองค์จะทรงสอนธรรมเรื่องประโยชน์ปัจจุบัน อันเป็นธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับปุถุชนธรรมดาทั่วไป ถือปฏิบัติเพื่อผลดีแก่ตนและสังคมเฉพาะหน้าแล้ว ยังได้ทรงสอนธรรมเรื่องประโยชน์ในภายหน้า (สัมปรายิกัตถประโยชน์) อันเป็นธรรมที่นับว่าสูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งซึ่งได้แก่ :–

๑. ความเชื่อในความตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เชื่อในเหตุในผล เช่นเชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น (กฎแห่งกรรม)

๒. มีศีล คือรักษากายวาจาใจให้เรียบร้อย

๓. ถึงพร้อมด้วยการบริจาค คือไม่ตระหนี่

๔. ถึงพร้อมด้วยปัญญา คือรู้จักบาป บุญ คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์.

ธรรมเกี่ยวกับประโยชน์ในภายหน้านี้ ย่อมเป็นธรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนธรรมที่เกี่ยวกับประโยชน์ในปัจจุบันด้วย เพราะเป็นโลกียธรรมด้วยกัน ควรจะได้มีการปฏิบัติร่วมกันไปกับประโยชน์ในปัจจุบัน ก็จะได้รับประโยชน์สูงขึ้นไปตามสมควรแก่กำลังความศรัทธาและความสามารถนั้นด้วย

ส่วนธรรมอันเป็นประโยชน์อย่างยอด (ปรมัตถประโยชน์) อันได้แก่พระนิพพานซึ่งเป็นโลกุตรธรรมชั้นสูงสุด พ้นวิสัยโลกนั้น เป็นธรรมซึ่งนำไปสู่การดับทุกข์อย่างเด็ดขาด ไม่มีการเกิดแก่เจ็บตายต่อไป ซึ่งท่านผู้มีปัญญาและบารมีแก่กล้าอาจสามารถปฏิบัติให้ถึงได้

พระธรรมคำสอนของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ามีอยู่มากมาย ท่านกล่าวว่ามีถึง ๘๔,๐๐๐ ข้อ แต่เมื่อย่อลงก็ได้เพียง ๓ ข้อ คือ

๑. เว้นจากการกระทำชั่ว ด้วยกาย วาจา ใจ

๒. ทำแต่ความดี ด้วยกาย วาจา ใจ

๓. ทำใจของตนให้ผ่องใส.

ท่านสาธุชนผู้มีจิตศรัทธาสามารถปฏิบัติธรรมได้มากน้อยเพียงใด ก็ย่อมได้กุศลผลดีมากเพียงนั้นเสมอ.

ที่ว่าจิต ๆ นั้นเป็นฉันใด

หรวง อินทุลักษณ์

ชีวิต

สิ่งมีชีวิตในโลกนี้ย่อมมีพี่เลี้ยงหรือสิ่งยึดเหนี่ยวอาศัยมาก่อน เริ่มด้วยสัตว์เซลล์เดียว ซึ่งไม่อาจมองเห็นด้วยตาเปล่าหรือไม่เห็นด้วยกล้องจุลทัศน์ธรรมดา มีโปรตีนเป็นตัวประกอบที่สำคัญ มีนูเคลียสเป็นจุดกลาง ไมโตฆอนเดรียในส่วนที่อยู่นอกนูเคลียสเป็นแหล่งงานใช้ ATP (Adenosine triphosphate) เป็นอาหาร มีเอ็นไซม์เป็นตัวกระตุ้นปฏิกิริยาให้มีการสลายตัวของอณูปรมาณู โปรตอน อีเลคตรอน...เป็นตัวกำเนิดพลังงานไฟฟ้าต่าง ๆ เพื่อการสลายตัวรวมตัวของธาตุต่อไปใหม่ พลังงานเหล่านี้ได้รับมาจากสิ่งแวดล้อม เช่น ลำแสงต่าง ๆ ความร้อน สื่อไฟฟ้า .. จากดวงอาทิตย์ ๆ มีกำเนิดจาก "ต้นกำเนิด" ซึ่งบางคนอาจสมมุติให้เป็น "พระผู้เป็นเจ้า The Great Deity" การที่โลกหมุนเวียนรอบตัวเองและโคจรรอบดวงอาทิตย์ ย่อมก่อให้เกิดแรงโน้มถ่วงและเฉลี่ยไปสู่สภาพบังคับของชีวิตต่าง ๆ ในโลก

นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่า ดวงอาทิตย์และดาวนพเคราะห์ (ซึ่งรวมโลกเข้าด้วย) มีอายุราว ๔,๕๐๐ ล้านปี คิดว่าถ้าได้ขึ้นไปสำรวจดวงจันทร์ จะบอกอะไรได้แน่นอนใกล้เคียงความจริงขึ้นอีก เพราะพื้นผิวดวงจันทร์ยังอยู่ดีเรียบร้อย ไม่เหมือนโลกซึ่งมีการเกิดภูเขาและมหาสมุทรได้ชะล้างผิวพื้นโลกไปมากเมื่อราวห้าล้านปีมานี้

อาศัยพลังความกดดันจากสิ่งแวดล้อมและก่อปฏิกิริยาต่าง ๆ ของธาตุในโลกทำให้มีการรวมตัวกัน เกิดเป็นสารอนินทรีย์และอินทรีย์ เมื่อได้วิวัฒนาการมานาน ๆ เข้าก็เกิดสภาพเหมาะสมที่จะกลายเป็นชีวิต เมื่อชีวิตนั้นมี สูตร ที่เรียบร้อยสมบูรณ์ก็จะคงไว้

ซึ่งชาติพันธุ์ ต่อมาได้พ่อ, แม่ให้กำเนิดลูก สัตว์เซลล์เดียว เช่นแอมมีบ้า (Amoeba) แบ่งตัวเป็น สอง ตัวเองก็หายไป กลายเป็นลูกหรือเซลล์ใหม่ขึ้นมาแทนที่ เซลล์ร่างกายมนุษย์เช่นเดียวกัน ส่วนมากแบ่งตัวเป็นสอง ฉะนั้นทุกนาที วินาที ย่อมมีการดับสูญและเกิดใหม่ขึ้นแทนที่เป็นอนิจจ ของสิ่งมีชีวิตแม้ในร่างกายมนุษย์ ซึ่งจะมียกเว้นเพียงเซลล์ประสาทที่มีชีวิตยืนยาวอยู่นานเท่า ๆ ชีวิตคน

ตัวสูตรนี้อีกแหละที่กำหนดความยืนยาวของชีวิตมวลสัตว์ พืช ทั้งหลาย เช่น แมลงบางอย่างมีอายุสั้นมากเป็นวัน, ช้างและคนอายุยืน ๗๐–๑๐๐ ปี, เต่ายักษ์มากกว่า ๑๐๐ ปี, นักวิทยาศาสตร์สันนิษฐานว่ามีมนุษย์เป็นชาติพันธุ์ แบบมนุษย์วานร (apes) ครั้งแรกอาศัยอยู่บนต้นไม้ กินผลไม้ พืช ผักเป็นอาหาร อยู่ในโลกนี้มาได้ ๒๐ ล้านปี มนุษย์ตายแล้วเกิดใหม่แน่! แต่ไม่ใช่เกิดทันที จะกลายเป็นขี้เถ้า เป็นดิน เป็นอากาศ เป็นกลิ่นไป และจะต้องไปเป็นพืช ผัก ผลไม้ แล้วกลับเข้ามาอยู่ในตัวคนในสภาพของอาหารเป็นส่วนของเนื้อหนังคน แล้วจึงกลายเป็นคนโดยการสืบพันธุ์ของคนนั่นเอง

เรื่องของ อัจฉริยะ อภิชาตบุตร การรำลึกชาติได้ หูทิพย์ ตาทิพย์ เหล่านี้คงจะเป็นสูตรพิเศษของกำเนิดสมองและระบบประสาทซึ่งไม่อาจทราบหรือเข้าใจได้แน่ชัด มีบันทึกที่ปรากฏถึงผู้ระลึกชาติได้ในเมืองไทยและอินเดีย ที่ทรานสวาล อาฟริกา-ใต้ บริษัทขุดเพชรต้องจ้างเด็กหนุ่มไว้คนหนึ่งด้วยค่าจ้างแพงลิบลิ่ว เพราะเด็กพื้นเมืองคนนั้นสามารถมองเห็นและบอกให้ขุดลงไปตรงนั้น ตรงนี้ จะพบโคตรเพชร พญาเพชรได้ ซึ่งจัดเป็นพวกตาทิพย์ ในทางพุทธศาสนามีการบำเพ็ญญาณโดยแบ่งเป็นสมาธิ, วิปัสสนา ซึ่งเป็นการทำให้จิตสงบแน่วแน่ จิตใจจะได้ผ่องใส บริสุทธิ์ สามารถตัดกิเลสทั้งปวงให้หลุดพ้นไปได้โดยง่าย ภาวะอันสงบแน่วแน่ เรียกว่าฌาน ๔ ในขั้นที่ ๔ หรือขั้นสุดท้าย ผู้ปฏิบัติจะได้ความสงบสุขสมบูรณ์ทั้งทางกายและจิต ในขั้นนี้ผู้ปฏิบัติสามารถบรรลุ อภิญญาทั้ง ๕ ซึ่งเป็นความสำเร็จอย่างลึกซึ้ง ๕ ประการ คือ ๑. มีอิทธิฤทธิ์หรืออำนาจอย่างมหัศจรรย์ ๒. ตาทิพย์ ๓. หูทิพย์ ๔. ระลึกชาติได้ ๕. รู้ถึงความคิดอ่านของผู้อื่น การที่บรรลุอภิญญา เกิดตาทิพย์ หูทิพย์ ระลึกชาติได้อย่างไร ยังไม่มีทางที่เราเข้าใจถึงความสามารถของสมองเช่นนั้นได้ มีปรากฏการณ์ทางโรคจิต

ที่เรียกว่า "Dejà vu" ซึ่งเกิดจากโรคลมบ้าหมูชนิดที่มีความพิการอยู่ในสมองกลีบข้างขมับ (Temporal Lobe Epilepsy) ผู้ป่วยไปที่ไหน ๆ ก็รู้สึกตนเองว่าคุ้นเคยกับผู้คนและสถานที่เหล่านั้นมาแต่ก่อน ต่อมาไม่ช้านานกลับไปอีกทีก็จำไม่ได้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวของสมองที่พิการนี้ดูคล้ายเรื่องระลึกชาติได้ แต่ไม่ใช่เรื่องจริง เป็นความรู้สึกหลอก ๆ ชั่วคราว

จิต

จิตจึงนับเป็นพลังงานอันมหัศจรรย์ของสมอง ซึ่งฝึกฝนให้มีอำนาจสูงส่งขึ้นมาได้ด้วย "สมาธิ" แต่จิตนั้นต้องมีกำเนิดและดำเนินไปในลักษณะจิตบริสุทธิ์ จิตที่ไม่บริสุทธิ์ มีพยาธิรบกวนบั่นทอน จะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ข้าพเจ้ามีผู้ป่วยคนหนึ่งมาหาด้วยอาการผิดปกติทางจิต ไม่กิน ไม่นอน ไม่รู้กาลสถานที่ ความประพฤติดุร้าย ผิดแปลกไปกว่าแต่ก่อน มีการปวดศีรษะมาก ญาติสงสัยว่าจะเป็นเนื้องอกในสมอง ข้าพเจ้าตรวจดูภายในลูกตา พบว่าขั้วประสาทตา (Fundus) ปกติ ได้ฝากเข้าป่วยที่แผนกประสาทวิทยาโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เจาะน้ำไขสันหลังพบว่ามีความดันภายในเยื่อหุ้มสมองสูง มีโลหิตกระจายปนอยู่ในน้ำไขสันหลังมากพอสมควร เอ๊กซเรย์ไม่พบหลอดเลือดโป่งพอง (Aneurysm) ความดันโลหิตปกติ เจาะโลหิตย้อมสีพบว่าเมล็ดเลือดขาวชนิดอีโอสิโนฟีลสูงถึง ๒๐ % เชื่อว่าผู้ป่วยคงมีพยาธิตัวจี๊ดหรือพยาธิจากหอยโข่ง (Angiostrongyloides cantonensis) ทำลายเส้นโลหิตฝอย หลังการบำบัดได้ติดตามผู้ป่วยไปถึงทางบ้านพบว่าจิตค่อย ๆ คืนดีสู่ปกติ ตัวอย่างนี้แสดงว่าจิตเป็นผลจากความสามารถของสมอง สมองพิการจิตก็พลอยพิการไปด้วย

คราวนี้ ถ้าจะถามว่าจิตเกิดขึ้นได้อย่างไร ? มาจากไหน ? ก็เป็นเรื่องทำนองเดียวกับที่จะถามว่าชีวิตคืออะไร ? มาจากไหน ?

พ.อ. บึน มุทุกันต์ อธิบดีกรมการศาสนาได้เคยแสดงปาฐกถาเรื่อง "จิต" ที่ยุวพุทธิกสมาคม เมื่อปีพ.ศ. ๒๔๙๕ มีความว่า "คัมภีร์วิสุทธิมรรคแสดงไว้อย่างแจ่มแจ้งว่า...จิตอาศัยอยู่ในหทัยรูป หทัยรูปนั้นคือก้อนเนื้อก้อนหนึ่งตั้งอยู่ในทรวงอกระหว่างราวนม... หทัยรูปนั้น สีแดงเหมือนสีของหลังกลีบบัวหลวง สัณฐานเหมือนดอกบัวหลวงที่ตูม... แล้ววางเอาปลายดอกห้อยลงไปข้างล่าง ข้างในหทัยรูปนั้นมีแอ่งเท่าเมล็ดบุนนาควางลงได้ ภายในแอ่งนั้นมีน้ำ(โลหิต)ขังอยู่ประมาณกึ่งฟายมือ มโนธาตุหรือมโนวิญญาณธาตุ (จิต) ได้อาศัยน้ำที่กล่าวนี้เป็นไป..." หทัยรูปนั้นคงหมายถึงหัวใจ Heart หรือ Cor นั่นเอง

ในทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ เราถือว่า จิตเกิดจากระบบสมอง (Central Nervous System) ซึ่งผ่านการทดสอบและวิวัฒนาการตามกาลที่ผ่านพ้นมานับด้วยจำนวนล้าน ๆ ปี

ชีวิตคืออะไร ? ตัวแทนของชีวิต คือเซลล์ (Cell) ซึ่งประกอบด้วยอณูอันซับซ้อน มีปฏิกิริยาทางเคมี และถูกบังคับให้อยู่ในหน้าที่อันเป็นสัดส่วนของตนจากศูนย์นูเคลียส เซลล์มีคุณสมบัติรากฐาน คือ ๑. สามารถเปลี่ยนอาหารให้เป็นพลังงานได้ อาหารชั้นยอดและพื้นฐานนี้คือ ATP (Adenosine triphosphate) ซึ่งจะทำให้...๒. เซลล์สามารถมีปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้า และส่งกระแสสัญญาณ (Impulse) ไปได้ ๓. สามารถเคลื่อนไหวได้ ๔. สามารถเติบโตสืบพันธุ์และถ่ายทอดมรดก (inherit) ทางกายและใจได้

มันสมองของมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์สมองและประสาทหลายชนิด มีใยประสาทและเส้นประสาท เพื่อการสื่อสารของสัญญาณ เซลล์ประสาทจัดกลุ่มกันขึ้นเป็นพวกๆ บางพวกเพื่อสติปัญญา บางพวกเพื่ออารมณ์ บางพวกเพื่อสัญชาตญาณ บางพวกเพื่อควบคุมการสร้างและเผาผลาญพลังงาน บางพวกเพื่อการเคลื่อนไหวและทำงาน พึงทราบด้วยว่าพืชเป็นสิ่งที่มีชีวิตที่ไม่มีสมอง สมองของสัตว์ชั้นต่ำก็เจริญอยู่ในขั้นเพียงพอเพื่อดำรงชีวิต แต่ในมนุษย์มีสมองที่เติบโตเต็มที่ ธาลามัส (Thalamus) ซึ่ง

เป็นจิตเดิมขั้นพื้นฐาน รับสัญญาณและควบคุมสัญญาณ (Reflexes) ขั้นง่าย ๆ และจำเป็นแก่ชีวิต แล้วมีปฏิกิริยาสนองตอบอย่างรวดเร็ว นอกจากธาลามัสมนุษย์ยังมีสมองชั้นนอกที่เรียกคอร์เตกซ์ (Cortex) ห่อหุ้มธาลามัสและเจริญเติบโตออกไปอีกมาก ทำให้สามารถมีความคิดอ่านและสติปัญญาพิเศษกว่าสัตว์อื่น ๆ สติปัญญาความรู้คิดของจิตมนุษย์นี้เข้าใจว่าเกิดจากเซลล์ที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในส่วนของ Prefrontal area, Temporal และ Parictal lobe ทำให้เห็นภาพ ได้ยิน จดจำ และบันทึกไว้ ซึ่งนับวันก็จะสลับซับซ้อนมากขึ้นทุกที เป็นความชำนาญของชีวิต ประมาณว่ามันสมองนี้จะสามารถเก็บความรู้ ความเข้าใจสะสมไว้ได้เท่ากับตัวหนังสือในห้องสมุดหลายสิบห้องรวมกัน เป็นเครื่องคำนวณมหัศจรรย์ (Great computor)

ไฮโปธาลามัสซึ่งเป็นขั้วยาวที่เชื่อมต่อมพิจอิตารีกับฐานสมองเป็นที่ตั้งของอารมณ์ความเครียดต่าง ๆ ศูนย์บังคับการหลับ ฯลฯ ในสัตว์ทดลองเช่นแมว เมื่อตัดเอาคอร์เตกซ์ของสมองออกทั้งสองข้าง จะยังมีชีวิตอยู่ได้อีกระยะหนึ่ง แต่จะมีอาการของ "Shamrage" คือมีทั้งกลัวและดุร้าย เมื่อมีใครไปถูกต้องตัวหรือได้ยินเสียงอะไรกรอบแกรบหางจะตวัดเข้า แสดงอาการหวาดระแวงขู่ฟ่อ ๆ ตลอดเวลา

ในมนุษย์การตัดสมองกลีบหน้า (Frontal lobes) สองข้างออกตรงหน้า Motor areas จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจไปมาก ที่เรียกว่า Frontal lobe Syndrome คือ

๑. ขาดความอดกลั้น (Restraint) ทำให้โม้ ทำใหญ่โต อาฆาต รุกราน
๒. จิตใจเผลอ ล่องลอย ไม่อยู่นิ่ง
๓. เคลื่อนไหวเกินปกติ
๔. ฟุ้งซ่าน จิตหวั่นไหว
๕. ขาดการริเริ่ม ทำอะไรส่งเดชไปไม่รู้เรื่อง
๖. ความจำปัจจุบันเสื่อม แต่อดีตดี
๗. ศีลธรรมและการสังคม เหินห่างขาดความรักต่อลูกเมีย
๘. ไม่จำ ไม่สนใจต่อภาวะที่แวดล้อมมีลักษณะยิ้มหวัวอยู่เรื่อย

นอกจากนั้นยังมีความอยากอาหารมากขึ้น ปัสสาวะ อุจจาระไม่รู้ตัว ไม่รู้กาลสถาน มีมือสั่น ตัวสั่น เชื่อว่าสมองกลีบหน้า (Frontal lobe) นี้เป็นศูนย์แห่งการเห็น มีการฟัง การสัมผัสอื่น ๆ เชื่อมโยงด้วย เมื่อเปรียบเทียบการเติบโตของสมอง นับจากสัตว์ชั้นต่ำ ๆ ขึ้นมา จะพบว่าสมองกลีบบน (Parietal lobe) ของมนุษย์เป็นส่วนของซีรีบราลคอร์เตกซ์ที่เจริญเติบโตยิ่งกว่าส่วนใด ๆ ทั้งหมดของสมอง ทำให้เชื่อว่าสติปัญญา ความเจริญแห่งจิตใจของมนุษย์ไม่ได้จำกัดอยู่แต่ที่สมองกลีบหน้าแห่งเดียว

ศาสนา

มนุษย์ชาญฉลาดขึ้นทุกวันในทางความคิด การประดิษฐ์ ทางวิทยาศาสตร์ในทางบำรุงบำเรอความสุขทางกาย แต่ความเจริญในทางศีลธรรมหรือจิตใจไม่ได้ตั้งหน้าค้นคว้าส่งเสริมกันเหมือนทางด้านวิทยาศาสตร์อื่น ๆ เมื่อสองสามพันปีที่แล้วมาเป็นอย่างไร เดี๋ยวนี้ก็เป็นอย่างนั้น หรือจะเสื่อมทรามลงยิ่งกว่าเสียอีก ถ้าไม่มีการไหวตัวกันในเรื่องนี้ก็น่าเป็นห่วงว่า โลกอาจถูกทำลายลงด้วยฝีมือมนุษย์ผู้มีมันสมองหรือ "จิต" ที่ไม่ได้มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นเจริญขึ้น

ประเทศรัสเซีย สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส จีนแดง ต่างใช้เงินมากมายมหาศาลเพื่อสร้างระเบิดปรมาณูและยานอวกาศเพื่อไปยังโลกพระจันทร์ ประเทศมหาอำนาจเหล่านี้ต่างแก่งแย่งแข่งดีเพื่อเอาชนะกันทางอาวุธและการเมือง การรบราฆ่าฟันกันก็ยังมีทั่วไปในโลกตลอดจนความอดหยากยากแค้น แต่ไม่ปรากฏว่ามีประเทศไหนที่จะสนใจทุ่มเทเงินทองอย่างมากมาย เพื่อให้มีสถาบันค้นคว้าหาวิธีให้มนุษย์ มีความสุข มีจิตใจอันดีเลิกรบราฆ่าฟัน เบียดเบียนกัน

พระมหาทองคำ เขโยโธ ป. ๗ ได้เขียนเรื่อง "อาเวคและสติปัญญาในจริยศึกษา" ไว้ในหนังสือ "จิตวิทยาประยุกต์" ของ ม.ล. ตุ้ย ชุมสาย หน้า ๘๒–๙๖ ฉบับ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๙๓ ท่านเขียนไว้น่าฟังอย่างยิ่ง โดยเอาศีล ๕ ข้อของพุทธศาสนา

(เพิ่มเติม) ใน ค.ศ. ๑๙๖๕ ประธานาธิบดีจอห์นสัน ได้ให้งบประมาณแผ่นดินสหรัฐแก่กระทรวงสาธารณสุขแห่งชาติเป็นเงิน ๖,๒๐๐ ล้านบาท หนึ่งในสามของจำนวนนี้ให้แก่ National Institute of Health เป็นเงินทุนค้นคว้าทางแพทย์ สำหรับสุขวิทยาทางจิต ๔๒๐ ล้านบาท โรคเด็ก ๒๐๐ ล้านบาท โรคหัวใจ ๑๐๐ ล้านบาท โรคข้ออักเสบและเมตะโบลิสม์ ๒๐๐ ล้านบาท (คิดอัตราเงิน ๑ ดอลล่าร์ = ๒๐ บาท)

มาอธิบายอย่างทันสมัย เช่น ศีลข้อ ๑......"จงเว้นการเบียดเบียนทำลายล้างผลาญชีวิตกัน" ก็ตั้งอยู่บนรากฐานสัญชาตญาณแห่งความกลัว การหนีภัย การปกปักรักษา การต่อสู้ เพราะสัตว์ทั้งปวงต่างรักชีวิต กลัวความตายเหมือนกันหมด ศีลข้อ ๔......"ให้เว้นจากการพูดปด มดเท็จ" ตั้งอยู่บนสัญชาตญาณแห่งการร่วมหมู่ ร่วมคณะ เพื่อความอยู่รอดของสังคมแห่งมนุษยชาติ ให้มีความสัตย์ซื่อต่อกัน อันเป็นภารกิจสำหรับส่วนรวมของมวลมนุษยชาติในโลก เพียงแต่ถือศีลสองข้อนี้ได้ทุกคนมนุษย์ก็จะคงอยู่ในโลกนี้ต่อไปได้ ทั้งโลกก็จะไม่ถูกทำลายด้วยความโง่เขลาของมนุษย์ เราจึงภูมิใจที่พุทธศาสนามีหลักการที่น่าจะถือได้ว่าเป็นศาสนาที่มีหลักที่ดีพอที่จะได้รับเลือกเป็น "ศาสนาสากลของโลก" ถ้าหากมีการพิจารณาคัดเลือกจากหลักธรรมของศาสนาต่าง ๆ เข้าเป็นศาสนาของโลกโดยองค์การสากลหนึ่งองค์การใดที่มีอิทธิพลเป็นที่นับถือของชาวโลกต่อไปในภาคหน้า

อยากจะกล่าวว่าพุทธศาสนาและสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกอีกอย่างหนึ่ง คือมันสมองของพระบรมศาสดาเป็นอัจฉริยะ เราจะเห็นว่าพระองค์ทรงรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวธรรมของโลก ในสมัยนี้เราต้องจดต้องบันทึกความรู้ต่างๆ ลงเป็นตัวอักษร เพื่อให้เกิดความจำ เพื่อบันทึกความรู้ ความนึกคิดต่าง ๆ มิให้สับสน ก่อนเราจะไปพูดหรือสั่งสอนใคร เราต้องเขียนต้องแก้ไข ต้องเตรียมตัว สิ่งเหล่านี้พระพุทธองค์ไม่ต้องกระทำทรงสั่งสอนได้ทันที ทุกโอกาส โดยไม่ผิดพลาด นอกจากนั้นถ้าพิจารณาในเรื่องเบญจขันธ์ จะเห็นว่านอกจากรูปขันธ์คือร่างกายพระองค์ทรงแบ่งเรื่องจิตออกเป็นละเอียดอีกถึง ๔ อย่าง คือ

เวทนา (ความรู้สึกในรสชาติของอารมณ์ ถ้าชอบใจก็เรียกว่า สุข)

สัญญา (คือจำได้ หรือรู้สึกตัว ไม่หลับไม่หมดสติ)

สังขาร (คือรู้ว่าอย่างนี้เป็นของอย่างนั้น อย่างนี้ ชื่อนั้น ชื่อนี้ โดยอาศัยสัมผัส)

วิญญาณ (เป็นประธานทางฝ่ายจิต รู้นึกคิด มีเหตุผล มีอารมณ์) อันเป็นเรื่องยอมรับในทางประสาทและจิตวิทยาแผนปัจจุบันว่าระบบจิตเหล่านี้มีจริง เช่น

ศาสตราจารย์บลูเลอร์แห่งซูริคได้แยกจิตตามหน้าที่ออกเป็นสอง คือ สติปัญญา ความรู้คิดรู้จำ (Intellectual thought & perception) พวกหนึ่ง กับอารมณ์และการดำเนินการ (Affective) อีกพวกหนึ่ง ซึ่งได้แก่ความรัก โกรธ พอใจ เสียใจ ดีใจ ซึ่งบลูเลอร์เชื่อว่าพวกหลัง คือ Affective เป็นตัวกระตุ้นหรือเร่งให้มนุษย์มีการริเริ่มดำเนินการให้มีมานะพยายาม ขวนขวาย อดทน ซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ และบุคลิกของคนก็อาศัย Affective นี้ ถ้า Affective เสีย ก็จะปรากฏอาการแสดงออกซึ่งความแตกแยกแห่งบุคลิกภาพต่าง ๆ เป็นอาการของโรคจิตที่เห็นได้ชัดเจนกว่าความเสียทางด้านสติปัญญา ซึ่งจะต้องอาศัยการทดสอบ วิเคราะห์ ในทางพุทธศาสนาแยกสภาพจิตและกายเป็นเบญจขันธ์ดังกล่าวแล้ว ทำให้เข้าใจในสภาพของจิตได้ไม่ยากนัก นอกจากนั้นคำสอนของพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับไตรลักษณ์ คือ ทุกสิ่งทุกอย่างรวมทั้งเบญจขันธ์ล้วนเป็น อนิจฺจํ (ความไม่แน่นอน) ทุกฺขํ (ความเป็นทุกข์ สภาพที่ไม่อิสระ อยู่ใต้กฎบังคับของธรรมชาติ) อนตฺตา (ความไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง เป็นสิ่งที่ปรุงแต่ง) เป็นธรรมะชั้นสูงให้บุคคลผู้มีปัญญาพิจารณาเห็นแจ้งแทงทะลุในโลกและสากลพิภพ ธรรมนี้เป็นกระจกฉายให้เห็นความเป็นปรัชญาอันยอดเยี่ยมของพุทธศาสนา ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ด้วยกฎเกณฑ์วิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน และคำว่า ทุกข์ นั้น ไม่ได้หมายความเพียงสิ่งหรือภาวะที่ตรงข้ามกับสุขอย่างเดียว ยังหมายความถึงสิ่งหรือภาวะที่ไม่เป็นอิสระด้วยตนเอง สิ่งที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นปรุงแต่ง สิ่งที่เคลือบแฝง หลอกลวงไม่ให้เข้าใจถึงภาวะที่แท้จริง สิ่งที่เป็นกงล้อผลักดันให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปใต้ความกดดันของธรรมชาติ ฯลฯ

ธรรมที่น่ายกมากล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ พุทธพจน์ที่ตรัสเป็นคำสุดท้ายเมื่อก่อนเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน พระศาสดาทรงเตือนภิกษุทั้งหลายให้พึงระวังตั้งตนอยู่ใน ความไม่ประมาท ความประมาทจะชักนำไปสู่ความดับสูญของความดี ความคงอยู่ของมนุษย์และโลกทั้งมวล ความจริงพุทธศาสนามีหลักการปฏิบัติทาง ปริยัติ (หรือทฤษฎี) อย่างละเอียดลออมากมาย รวมทั้งหลัก ปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักใหญ่ ปฏิเวธ คือการปฏิบัติธรรมขั้นสูง ซึ่งเป็นทางเข้าถึงจตุราริยสัจจ์ เมื่อประพฤติตามได้ก็จะถึงซึ่งความสงบ สว่าง ระงับทุกข์ได้โดยแน่แท้ ควรจะได้รับการสนใจและเลือกปฏิบัติให้ได้ผลตามอัธยาศัยของสาธุชนโดยทั่วไป

สมควรจะได้บันทึกไว้ในหนังสือเล่มนี้ในเรื่องพฤติการณ์ของพุทธศาสนิกชนในโลกทั่วไปในระยะใกล้ ๆ กับพุทธศักราช ๒๕๐๐ ซึ่งมีผู้เฒ่าผู้ชรากล่าวว่า เป็นที่เชื่อถือกันสืบมาแต่โบราณว่า พุทธศาสนาจะเรียวลงหรือเสื่อมลงหลังศาสนายุกาลจำเริญมาได้ถึง ๒๕๐๐ ปี และจะดับสูญลงเมื่อถึง พ.ศ. ๕๐๐๐ ต่อจากนั้นจะมีศาสนาของพระศรีอาริยเมตตรัยขึ้นมาแทนที่ ซึ่งเมื่อถึงวาระนั้น ผู้คนจะมีหน้าตารูปร่างเหมือนกันจนแทบไม่รู้ว่าใครเป็นใคร การกินการอยู่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนทั่วหน้าอยู่เย็นเป็นสุข

ในระยะสามสี่ปีที่ผ่านมานี้ มีการกระทำบางอย่างที่ทำให้คนทั่วไปในโลกเชื่อว่าเป็น "วิกฤติกาล" แห่งพุทธศาสนา ซึ่งพยายามจะปรับปรุงให้ไปกันได้กับทางโลกแผนปัจจุบัน เช่นในประเทศลังกา พระสงฆ์ได้พกปืนเข้าไปฆ่านายกรัฐมนตรี พระพม่าทำการเดินขบวนประท้วงรัฐบาล เพื่อให้มีสิทธิมีเสียงในการเมือง พระญวนทำการเผาตัวเองเพื่อแสดงความไม่เห็นชอบในการปกครองของรัฐบาล ตลอดจนพระญวนแสดงอิทธิพลที่จะบังคับรัฐบาลให้ยอมตาม ในการตั้งคณะรัฐมนตรีตามความประสงค์ของพระ ฯลฯ ซึ่งล้วนมองเห็นเป็นการกระทำที่รุนแรงไม่สมควรต่อเพศบรรพชิตทั้งสิ้น แต่ความจริงเป็นการกระทำของพระบางส่วนและเกิดขึ้นด้วยพระวินัย หรือการปกครองตามระเบียบที่ดีของสงฆ์เสื่อมทรามลงไปในประเทศเหล่านั้น

อีกประการหนึ่งจะเห็นได้ว่า ยังไม่มีการยกย่องให้สงฆ์ของประเทศหนึ่งประเทศใดเป็นมหาสากลสังฆปรินายกยิ่งใหญ่ ที่จะมีอำนาจว่ากล่าว หรือชี้แจงชักจูงให้สงฆ์ในประเทศอื่น ๆ ประพฤติตามในด้านที่ถูกที่ควรได้ แม้สมาคมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกก็ไม่ได้มีอิทธิพลจริงจังต่อพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ประเทศที่นับถือพุทธศาสนาโดยบริสุทธิ์ก็มีระบบการเมือง ที่ไม่สู้เอื้อเฟื้อต่อศาสนามากขึ้นเช่น พม่า และลังกา เป็นต้น ส่วนญวน จีน ญี่ปุ่น ธิเบต มองโกเลีย ซึ่งมีพลเมืองรวมกันนับ ๗๐๐ ล้านเศษนั้น เป็นพุทธศาสนาที่เจือปนไปด้วยลัทธิอื่น เช่น ขงจื๊อ เต๋า เซนชินโต และการประหารตนเองแบบพระญวนนั้นยังเชื่อว่าเป็นวิธีการที่จะเลียนแบบ

หรือทำให้เป็นพระโพธิสัตว์ได้ง่ายเข้า นอกจากนั้นทุกประเทศเว้นญี่ปุ่นก็กลายเป็นคอมมูนิสต์ผู้เบียดเบียนและกวาดล้างศาสนาไปทั้งสิ้นเสียแล้ว เมืองไทยเราซึ่งในด้านการปกครองยังมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุขทางศาสนา ก็ยังเป็นห่วงกันในทางสังฆวินัยและความประพฤติของเยาวชน ที่เหินห่างออกไปจากศีลธรรมและศาสนา

ข้าพเจ้าผู้เขียนคิดว่าเป็นหน้าที่ของเราพวกแพทย์ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นปัญญาชนกลุ่มหนึ่งของชาติ ควรจะศึกษาคุณประโยชน์ของพระพุทธธรรม ให้เข้าถึงซึ่งแก่นแท้ของศาสนา และอบรมบุตรหลานของเราให้เลื่อมใสในพุทธศาสนา (หรือศาสนาอื่น ๆ ที่มุ่งให้ความดีแก่โลก) ศาสนาที่มุ่งให้มนุษย์มีจิตใจสูงขึ้น ประพฤติตนในทางที่ชอบที่ควร เท่านี้ก็คงเป็นการเพียงพอแล้ว เราไม่อาจวิตกวิจารณ์แก่การที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้าได้

หลักการของคอมมูนิสต์อันสืบเนื่องจากทฤษฎีของคาลมากซ์, เลนิน, ทรอตสกี้ มุ่งในทางที่จะให้มนุษย์ใช้ภูมิปัญญาอันละเอียดแต่น้อยที่สุด เพ่งเล็งแต่ในทางที่จะปรับปรุงหลักการทางเศรษฐกิจและการครองชีพเป็นหลักใหญ่ ยกย่องชนกรรมาชีพเป็นชนชั้นสำคัญของประเทศ วิถีทางแห่งคอมมิวนิสต์อาจเป็นที่นิยมไประยะหนึ่ง แต่คงถึงเวลาหนึ่งซึ่งสัจธรรมจะปรากฏคุณค่าแก่ชนเหล่านั้นในเวลาข้างหน้า

ระยะเวลาหนึ่งข้างหน้านั้นจะต้องมาถึงแน่นอน ในเมื่อมนุษย์ได้ทุ่มเทกำลังทรัพย์ กำลังปัญญาเพื่อให้วิทยาศาสตร์ได้บรรลุถึงขีดสุดแห่งความเจริญ มนุษย์สามารถจะควบคุมบรรยากาศ พายุ น้ำท่วม ทุกข์ภัยพิบัติตามธรรมชาติให้หมดไป หรือหาทางป้องกันอย่างได้ผล ความเสียหายของพืชผลทรัพย์สินจะหมดไป ความยากจนจะหมดไป มนุษย์จะสามารถใช้ผลทางวิทยาศาสตร์ ทำความสุขให้แก่ตนเองได้โดยทั่วถึง มีอาหารกินเพียงพอ และสำคัญที่สุดคือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันเหมือนหนึ่งทุกคนเป็นครอบครัวเดียวกัน มนุษย์จะกำจัดความเหลื่อมล้ำทางร่างกายและสติปัญญาได้มากขึ้น สามารถจะแก้ไขความผิดปกติทางจิตจากจิตบกพร่อง จิตชั่วร้าย ให้เป็นจิตดีมีคุณภาพ

เมื่อถึงกาลเช่นนั้นศาสนาต่าง ๆ และความขัดแย้งลัทธิเศรษฐกิจการเมืองต่าง ๆ ก็จะสลายตัวไปโดยปริยาย สมัยพระศรีอารย์จะอุบัติขึ้น ลัทธิคอมมูนิสต์ซึ่งอ้างความศักดิ์สิทธิ์ว่าสามารถทำให้มนุษย์สุขสมบูรณ์มีกินมีใช้ แต่ไร้เสรีภาพก็จะหมดสิ้นไปเอง ไม่มีชนชั้นปกครอง ไม่มีคนมี คนจน กันต่อไป

นี่เป็นแต่ความฝันในด้านดี โลกอาจพินาศไปเสียก่อนด้วยความหลงผิดของมนุษย์ก็ได้ ไม่มีใครทราบ

ควรจะได้แก้ไขความเข้าใจผิดของชนชาติอื่นบางคนที่กล่าวว่า หลักการของพุทธศาสนาเป็นหลักเดียวกับลัทธิคอมมูนิสต์ ที่เอื้อเฟื้อยกย่องคนจน ให้สละละทิ้งทรัพย์สมบัติ สันโดษ ซึ่งนับเป็นความเข้าใจผิดอย่างมาก ลัทธิคอมมูนิสต์ยกย่องนับถือแต่กรรมสิทธิ์ส่วนรวมของมนุษย์ เพ่งเล็งแต่ในแง่วัตถุนิยมอย่างเดียว ไม่คำนึงถึงจิตใจหรือสิทธิส่วนบุคคลของมนุษย์ มีวิธีการเผยแพร่ลัทธิโดยเล่ห์เหลี่ยมข่มขู่ใช้อำนาจฆ่าฟัน ประหัตประหารแก่ผู้ขัดขวางไม่ยอมตาม เอื้อเฟื้อแต่พวกของตนที่นิยมนับถือลัทธิ คนที่ไม่เลื่อมใสถือว่าเป็นศัตรู สิ่งเหล่านี้จะมีที่พออนุโลมว่าใกล้ศาสนาพุทธได้ก็เพียงการกระทำเพื่อสังคมส่วนรวมอันเดียวเท่านั้น อย่างอื่นเป็นไปในแนวตรงข้ามกับพุทธศาสนาทั้งสิ้น

วิธีการอันรุนแรงของคอมมูนิสต์จะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๘ พวกคอมมูนิสต์อินโดนีเซียพยายามเข้าทำการกบฏยึดอำนาจเพื่อล้มล้างรัฐบาลและกองทัพบก คอมมูนิสต์ได้ลักพาเอาตัวนายทหารชั้นนายพลหกคนของกองทัพบกไปฆ่าอย่างทารุณและทรมาน ในหลุมฝังศพทั้งทหารและพลเรือนหลุมเดียวกัน ๓๐ ศพ ปรากฏว่าศพนายพลทั้งหกถูกซ้อมจนแขนขาขาดไปไม่มีเหลือ หน้าตาเละเทะไปหมด การทารุณกรรมนั้น เป็นผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งยังเคร่งต่อศาสนามุสลิมมีสำนึกและตื่นตัวขึ้นต่อต้านคอมมูนิสต์ตั้งแต่นั้นมา

สรุป

จิต คือ คุณสมบัติส่วนหนึ่งของกายอันได้แก่มันสมองร่วมกับระบบประสาทอื่นๆ วิวัฒนาการ และผ่านการทดสอบมานับด้วยจำนวนล้านๆ ปี เพื่อทำประโยชน์อย่างดีที่สุดให้แก่องคาพยพ (Organism) ชั้นสูงให้สามารถมีการเคลื่อนไหวโต้ตอบอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพเพื่อความอยู่รอดของชีวิตมีประสบการณ์ความชำนาญ ความคิด ความริเริ่มมีอารมณ์ เพื่อผลักดันให้เกิดพฤติการณ์ที่คิดว่าเหมาะสม

ศาสนา

เกิดขึ้นเพื่อแก้ไข ควบคุม กล่อมเกลาจิตใจให้พ้นจากสัญชาตญาณ และอารมณ์ขั้นต่ำ ให้มีคุณธรรมอันสูงขึ้น เพื่อความเจริญของส่วนตัวและส่วนรวมของมนุษย์พวกที่มันสมองยังดี ปกติอยู่ ก็ใช้ศาสนาเป็นเครื่องอบรมบ่มนิสัย พวกสมองวิกล พิการจัดอยู่ในจำพวกมีโรค ก็ใช้วิทยาการแพทย์เข้าช่วยเหลือบำบัด ผลของการทุ่มเทเงินทองของนานาประชาชาติเพื่อการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ร่วมด้วยการศาสนาเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้โลกพ้นวิบัติได้

๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๘

เชลล์เทาเป็นพิษ

ในโลกอันสับสนอลหม่าน เอะอะมะเทิ่ง รบราฆ่าฟันอย่างทุกวันนี้ มนุษย์ทั้งหลายได้พบว่า บรรดาสิ่งที่ตนเองประดิษฐ์ขึ้นจะเพื่อความสะดวก เพื่อความสุขสบาย เพื่อให้ได้เงินหรือเพื่ออะไรก็ตามแต่ รวมทั้งตัวของมนุษย์เองด้วย ได้กลับก่อภัยให้ชีวิตและร่างกายของมนุษย์เองเป็นอันมาก ยังไม่มีใครสามารถจะบอกได้ว่าภาวะเช่นนี้จะเป็นไปอีกนานเท่าใด จะมีความรุนแรงขึ้นจนมนุษย์ตกอยู่ในสภาพของความพิการทั้งจิตใจและร่างกาย จนถึงกับสูญพันธุ์ หรือว่าจะกลับร้ายกลายเป็นดีขึ้นจนหายจากความวิปริต ก็ยังเป็นของไม่แน่ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ การรู้จักใช้ความคิดให้ถูกต้องจึงมีความสำคัญมากขึ้น ในประการแรก อาจจะเป็นการเริ่มต้นพบหนทางที่จะแก้ไข หรือถ้ายังไม่พบหนทาง ในประการที่สอง ก็อาจเป็นการรักษาสภาพจิตใจมิให้เป็นโรคประสาทอ่อนหรือโรคจิต และในประการที่สาม การรู้จักใช้ความคิดที่ถูกต้องจะช่วยธำรงมิให้เหตุการณ์เลวร้ายยิ่งขึ้น

เพื่อให้ได้มาซึ่งมาตรการอันนี้ ผมได้ลองสำรวจดูชีวิตตั้งแต่ครั้งโบราณนานไกล มาจนปัจจุบัน เผื่อจะได้ของดีมาใช้บ้าง

ท่านคงจะได้เคยได้ยินพระนาม โซโลมอน จักรพรรดิ์แห่งชาวยิวมาแล้วว่าพระองค์เป็นผู้เฉลียวฉลาด และเป็นผู้มั่งคั่งด้วยทรัพย์ศฤงคารธนสารสมบัติอย่างมหาศาล

ลองยกตัวอย่างแห่งความเฉลียวฉลาดของพระองค์ให้เห็นได้ในกรณีหญิงแย่ง-ลูก เรื่องมีอยู่ว่า หญิงสองคนอยู่ในบ้านเดียวกัน คนหนึ่งคลอดบุตรก่อน ต่อมาอีกสามวัน หญิงอีกคนหนึ่งก็คลอดลูกเช่นกัน แต่อยู่ได้วันเดียวก็ตาย ในเวลาราตรี หญิง

ที่คลอดลูกแล้วลูกตายได้ย่องเอาเด็กที่ตายไปนอนแนบหญิงที่ยังมีลูกอยู่ และสับเปลี่ยนเอาเด็กที่มีชีวิตเป็นลูกของตน ครั้นหญิงคนแรกตื่นขึ้นพบเด็กตายก็ตกใจ แต่ครั้นได้สำรวจดูแน่นอนแล้วก็เห็นว่ามิใช่เด็กของตน จึงเกิดต่อว่าต่อขานกันขึ้น หญิงทั้งสองได้พาเด็กมาหาโซโลมอนเพื่อขอให้ตัดสิน

โซโลมอนได้เรียกเสนาให้นำดาบมาให้เล่มหนึ่ง และตรัสสั่งให้ทหารฟันตัดแบ่งเด็กที่มีชีวิตเป็นสองส่วน เพื่อให้แก่หญิงทั้งสองไปคนละส่วน

แต่หญิงคนแรกได้กล่าวว่า "โอ พระองค์เจ้าข้า จงให้เด็กแก่มันเถิด อย่าได้เชือดเฉือนเด็กเลย" ทั้งนี้เพราะนางมีใจสงสารเวทนาด้วยความรักอันแท้ของมารดา

ส่วนหญิงคนที่มิใช่เป็นแม่ที่แท้จริง กลับพูดว่า มันจะไม่เป็นทั้งของแกและของฉันนั่นแหละ เฉือนแบ่งเด็กเถิด

พระเจ้าโซโลมอนกล่าวว่า จงนำเด็กที่มีชีวิตให้แก่แม่หญิงคนแรกเถิด ไม่ต้องฆ่าฟันดอก เพราะนางเป็นมารดาเด็กนั้นอย่างแท้จริง.

เรื่องนี้เมื่อชาวอิสราเอลทั้งหลายได้ทราบเข้าต่างก็ตะลึงในความเฉลียวฉลาดของพระองค์ในการพิทักษ์ ยุติธรรม ให้แก่ประชาชน

ท่านผู้อ่านที่ได้รู้ได้ฟังเรื่องของพระมโหสถ ซึ่งเป็นพระชาติหนึ่งในทศชาติอันเป็นชาติที่บำเพ็ญปัญญาบารมี คงจะได้พบเหตุการณ์อันหนึ่งที่คล้ายกัน คือนางยักขินีแย่งเด็กกับหญิงชาวบ้าน โดยหญิงชาวบ้านลงไปอาบน้ำในสระ ปล่อยเด็กวางไว้บนผืนผ้าข้างสระ นางยักขินีมาเห็นก็คว้าเด็กไปอุ้ม ทำท่าทางเหมือนจะให้กินนม แต่กลับพาหนี หญิงมารดารีบขึ้นจากสระไล่ตามไปทันก็โต้เถียงกันว่าใครเป็นแม่ของเด็ก และพากันมาให้พระมโหสถตัดสิน พระมโหสถก็ให้ขีดรอยลงกับดิน ให้เด็กนอนทับเส้นขีด ให้หญิงมารดายึดข้างเท้าเด็ก ให้หญิงยักขินียึดข้างมือเด็ก แล้วว่าให้แย่งกันเถิด คนไหนดึงเด็กไปได้ ทารกก็เป็นของผู้นั้น หญิงมารดาไม่กล้าทำเพราะกลัวลูกตาย จึงลุกหนีไปยืนร้องไห้อยู่ พระมโหสถก็ตัดสินให้ว่านางมารดาที่แท้จริง คือ หญิงที่ร้องไห้คนนั้น

นี่ก็เป็นของแปลกที่มันช่างมาเหมือนกันได้ แต่เรื่องของชาติก่อนนั้น หลายคนในปัจจุบัน เขาไม่พอใจจะฟังเสียแล้ว ถึงแม้จะเป็นชาวพุทธก็กล่าวหาเสียด้วยซ้ำไป

ว่าเป็นเรื่องแต่งเรื่องกุขึ้นทั้งสิ้น จัดเป็นเรื่องรกในศาสนา ความเห็นเช่นนี้จักถือว่าเป็นปัญญาอย่างหนึ่ง

ว่ากันตามจริงแล้ว พวกเราทุกวันนี้ได้พากันแข่งกันทำงานทำเงิน จะโดยสุจริตหรือไม่ก็ตาม เพื่อหวังความที่จะเป็นโซโลมอน หรือเพียงกะผีกเดียวของโซโลมอนก็เอา ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าทุกคนรู้จักโซโลมอน แต่ความร้อนรนกระวนกระวายและหน้ามืดตามัวในความที่จะให้ตัวเองพรั้งเพริศไปด้วยกำลังและทรัพย์มันบ่งบอกว่ามุ่งไปทางนั้น

พูดกันเป็นรายปี ท่านท้าวโซโลมอน ได้ทองคำ ๖๖๖ ทาเลนท์ หรือประมาณเก้าแสนหกหมื่นออนซ์ เทียบเป็นดอลล่าร์สหรัฐประมาณ สามสิบสามล้านหกแสนดอลล่าร์ต่อปี คนทุกวันนี้ก็มีอยู่ที่มีรายได้คิดมูลค่าเป็นเงินราวนี้ แต่ว่าของโซโลมอนนั้นเป็นทองแท้นะครับท่าน ทองแท้ทองแท่ง ซึ่งท่านท้าวโซโลมอนพบว่ามันเป็นของธรรมดาเสียจนออกจะเบื่อ จึงจัดให้ทำเป็นของใช้สอยแบบทองรูปพรรณ เช่นบัลลังก์ของท่านก็ให้ทำด้วยงาประดับทอง ถ้วยทำด้วยทอง ทองในราชสำนักของโซโลมอนนั้นมีมากเหมือนก้อนกรวดก้อนหินดินลูกรังตามบ้านเรา

กองทัพเรือของท่านท้าว นำทองคำ, เงิน, งา และสัตว์ป่านานาชนิดมาถวายทุกปี เมื่อพระราชาในแว่นแคว้นใกล้เคียงไปเยี่ยมเยียนเป็นราชอาคันตุกะ ต่างก็พากันนำทองคำไปถวาย พระนางเชบานำทองไปถวาย ๑๒๐ ทาเลนท์ หนึ่งทาเลนท์นั้นมีค่าราว ๑,๔๔๔ ออนซ์ ออนซ์หนึ่งก็ราว ๓๕ ดอลล่าร์ พระนางเชบาไม่ได้เอาแต่ทองไปถวาย ยังถวายเครื่องเทศเป็นกองพะเนิน และยังถวายเพชรนิลจินดาอีกนับไม่ถ้วนถุง พระเจ้าไฮแรม ผู้มีเมืองอยู่บนฝั่งทะเลเมดิเตอเรเนียม ก็ใช้เรือนำทอง, เพชร และไม้ที่หายากไปถวายแก่ท่านท้าว.

ในไบเบิล มีคำกล่าวขวัญถึง โซโลมอนในเชิงของนักรักว่า ชอบเริงรักกับสตรีเพศจากด้าวแดนไกล ท่านมีมเหษีเจ็ดร้อยยังไม่พอ แถมนางสนมไว้เผื่อเหลือเผื่อขาดอีกสามร้อยคน ท่านใช้ทหารม้าหมื่นสองพันคนเป็นทหารรักษาพระองค์พร้อมด้วยรถม้าหนึ่งพันสี่ร้อยคัน พร้อมที่จะออกวิ่งพาท่านกับมเหษีหรือสนมไปไหนก็ได้

แต่แล้ว โซโลมอนเองก็เขียนหนังสือที่ชื่อว่า เอคคลีซิอาซเทสว่า ท่านพยายามหาวิธีให้สนุกร้อยอย่างพันอย่าง เพื่อให้เกิดผลเป็นความสุข แต่ความสนุกโดยไม่หยุดนี่มันกลายเป็นเบื่อไปได้แฮ้ ยิ่งนั่งหัวเราะตลอดเวลาก็ยิ่งเป็นไอ้บ้ามากขึ้น จะมีประโยชน์อะไร เข้าหันไปสร้างตึกสร้างโบสถ์ เพื่อให้แม่มเหษีที่มาจากต่างแดนไปบวงสรวงพระเจ้าที่ต่างคนบูชา เสร็จแล้วมันก็เท่านั้น "ข้าทำทุกอย่าง สิ่งไหนที่อยากได้ข้าเอา ข้าไม่เคยห้ามใจให้หยุดสนุก"

มีชื่อเสียง มีเงิน มีความฉลาด แล้วยังมีพละกำลังที่จะสนุก แต่แล้วกลับเป็นคนที่น่าเวทนานัก เพราะโซโลมอนเขียนไว้ว่า "และแล้วบัดนี้ข้าก็เกลียดชีวิตเสียจริง เพราะว่าดูมันไร้สาระ โง่เง่าไปเสียทั้งหมด เหมือนคนไล่จับลม ก็ไอ้เปล่าทั้งนั้น"

คราวนี้ขอให้ลองเทียบชีวิตของชายร่างเตี้ย หัวล้าน จมูกใหญ่รั้นขึ้นไปข้างบน ไว้หนวดเคราะยาวเมื่อต้องลมก็ปลิวไสว ซึ่งมันควรจะอยู่บนศีรษะ กลับมาอยู่ที่ปากกับคาง ความทุเรศของหน้าตานี้ บรรดาเพื่อนของเขาหยิบยกเอามาหัวเราะกันได้ทุกวัน แต่เจ้าของความทุเรศก็ไม่ทุกข์ร้อนอะไร ซ้ำกลับหัวเราะงอหายมีความสบายใจ ที่ทำให้เพื่อนได้ครื้นเครงกันเช่นนั้น

เขาผู้นี้เป็นผู้ยากจน มีอาชีพเป็นช่างสลักหิน แต่ก็ทำมันไปอย่างนั้นแหละ พอเลี้ยงภรรยาหนึ่งคนกับลูกอีกสาม เขาเองชอบหาเวลาเลี่ยงออกไปคุยกับเพื่อนรุ่นเดียวกันบ้าง รุ่นน้อง ๆ บ้าง เทียบกับสมัยนี้ก็สภากาแฟนั่นแล้ว ภรรยาของเขาเป็นผู้หญิงปากกล้า ใช้ปากเหมือนคนขับรถหวดแซ่ตีม้า หล่อนหาเรื่องบ่นว่าเขาได้ตลอดวัน จึงต้องนับว่าอัศจรรย์มาก ที่เขาสามารถสร้างลูกให้หล่อนด่าอีกสามพระหน่อ เป็นชายทั้งนั้น คนเช่นนี้ไม่นับว่าเป็นนักปรัชญาตัวยง แล้วจะไปนับใครที่ไหนอีกเล่า

เมื่อเพื่อนของเขาคนหนึ่ง ไปถามปัญหาพยากรณ์ที่สถานศักดิ์สิทธิ์แห่งเทพเจ้าที่เดลฟี ในข้อที่ว่า ผู้ใดเล่าเป็นคนฉลาดที่สุดในกรุงเอเธนส์ นางนักบวชที่นั่นรับเอาคำทำนายจากเทพเจ้ามาบอกว่า โสเครติส เมื่อนำความอันนี้มาบอกเล่ากับเพื่อนฝูงด้วยกันพร้อมทั้งโสเครติส เขาตอบอย่างสงบเสงี่ยมว่า "เทพเจ้าท่านเลือกข้าว่าเป็นชาวเอเธนส์ที่ฉลาดที่สุด เพราะข้าเป็นคนเดียวเท่านั้น ที่รู้แท้ว่า ข้าไม่รู้อะไรเลย"

นี่ละครับโสเครติส ชายหน้าตลกที่รีบตื่นแต่เช้า รีบกินอาหารอย่างรวดเร็ว รีบเอาเสื้อคลุมสวม พร้อมกับผ้าผืนใหญ่หนาบนไหล่อันกำยำ แล้วก็รีบออกไปแสวงหาเพื่อน ที่มั่วอยู่ตามร้านบ้าง ลานเทวสถานบ้าง สถานอาบน้ำ หรือมุมถนน เพื่อจะได้สนทนากันให้ถึงแก่น ว่าอะไรเป็นอะไร จะเชื่อหรือไม่อย่างไร.

โสเครติสเป็นผู้ที่สอนว่า อันความประพฤติดีนั้น จิตเป็นผู้ควบคุมให้ทำ และขึ้นชื่อว่าคุณธรรมความดีทั้งมวลขึ้นอยู่กับจิตที่ชนะอารมณ์ได้

เมื่อได้ย้ำให้เห็นชัดถึงความสำคัญของการใช้ความคิดที่ถูกต้องแล้ว โสเครติสก็เริ่มสอนถึงก้าวแรกที่จะไปสู่ความคิดที่ถูกต้อง คือการหาคำนิยามจำกัดความหมายของสิ่งที่จะพิจารณาเสียก่อน ว่าจะพูดกันถึงเรื่องอะไรแน่.

ก็ด้วยหลักการใช้ความคิดที่ถูกต้องนี้แล ความคิดที่ชาวเอเธนส์ฝังอยู่ด้วยการบวงสรวงเทพเจ้าทั้งหลาย จึงได้รับการปฏิเสธจากโสเครติส เขาถูกกล่าวหาว่า ไม่เชื่อเทพเจ้าของชาวเอเธนส์ แล้วยังยุยงคนหนุ่มให้พลอยนอกคอกไปด้วย สมควรพิพากษาประหารชีวิต

หนทางออกของการหลุดพ้นข้อพิพากษานี้มีอยู่ คือ ขอเสนอตัวรับโทษที่บางเบากว่านั้น แลขอให้ลงมติใหม่ แต่โสเครติสบอกว่า ขึ้นชื่อว่าคนดีแล้วก็ต้องเชื่อกฎหมายของบ้านเมือง เมื่อกฎหมายของเอเธนส์ว่าให้ข้าตายเสีย การใคร่ครวญโดยตรรกก็บอกว่าเป็นพลเมืองดีก็ต้องตายไปตามนั้น

คิดถึงพันท้ายนรสิงห์ของเราไหมครับ ชื่อของท่านทั้งสองยังดังอยู่จนทุกวันนี้

ในคืนวันก่อนประหาร พวกเพื่อน ๆ ของโสเครติส ไปชุมนุมอภิปรายกันอย่างเคยที่เรือนจำ ได้ยกเอาเรื่องชีวิตหลังจากตายแล้วมาพิจารณา โสเครติสเป็นผู้ที่เชื่อว่า มีโลกหน้าสำหรับผู้ที่ตายแล้ว แต่ก็ยินดีฟังข้อคิดเห็นของเพื่อน ๆ คุยกันจนเกือบรุ่ง

โสเครติสเป็นผู้เรียกนายคุกให้เอาถ้วยยาพิษมาให้ นายคุกปรุงยาพิษไว้ก็นำถ้วยมายื่นพลางร้องไห้พลาง เพราะเขาเป็นลูกศิษย์คนหนึ่งของโสเครติส โสเครติสเป็นผู้แนะพวกเพื่อนว่า อย่าร้องไห้กันนักเลย ปล่อยให้เขาไปโดยสงบเถิด เขาถามถึงวิธีที่

จะให้ยาซึมไปทั่วร่างโดยเร็วแก่นายคุก แล้วจึงดื่มยาพิษเหมือนพวกเราดื่มโอวัลตินกันเป็นประจำ แล้วก็ออกเดินช้า ๆ ไปในห้อง เพื่อให้ยาซึมซาบ แล้วจึงไปนอนบนแคร่ ก่อนจะสิ้นใจเขาได้ถามศิษย์คนหนึ่งว่า "ศริโต ข้าเป็นหนี้ไก่แอสคลีเปียสอยู่ตัวหนึ่ง อย่าลืมใช้หนี้ให้ข้าด้วย"

ถ้าเรื่องของโสเครติส เป็นที่ชินหู เพราะได้เล่าได้เขียนกันมานานนักหนาแล้วในประเทศไทย ก็ขอให้ท่านโปรดอภัยแก่ผมที่ขายของเก่าแก่ท่าน มันอาจเก่าสำหรับท่านที่วัยสามสิบสี่สิบขึ้นไป แต่อย่าลืมว่าคนรุ่นใหม่ที่ยังไม่ได้ยินได้ฟังคงจะมี ถึงแม้ว่าวันนี้เขาจะยังชื่นชมอยู่กับ ทอมโจนส์ วูดสต๊อค จอนนี่แคช เอลวิสเพรสลี่ หรือไวพจน์ เพชรสุพรรณ ถ้าไม่ด่วนจากโลกนี้ไปเสีย คน ๆ นั้นคงจะเหลือหูไว้ฟังเรื่องราวของโสเครติสบ้างในวันข้างหน้า

ถ้าเช่นนั้นก็เอาเรื่องของ ปอล มาเล่ากันหน่อย ก็เป็นเรื่องโบราณนานไกลน่ะแหละ เพราะปอลนี้เป็นมหาสาวกของเยซู ในโลกแห่งคริสเตียน ชื่อของปอลเด่นประหนึ่งพระมหากัสสปแห่งศาสนาพุทธ

เมื่อเริ่มทีเดียว ปอลเป็นคนยิวพวกฟาริซีส์ที่เกลียดชังศาสนาคริสเตียน ซึ่งพระเยซูคริสต์ให้กำเนิดขึ้นอย่างที่สุด ทั้งนี้ เพราะยิวฟาริซีส์ ก็มีศาสนาของตนเองอยู่จึงไม่ประสงค์ให้พระเยซูเข้ามาล่วงล้ำอะไรอีก เมื่อมีตำแหน่งสูงในพวกของเขา เขาจึงใช้อิทธิพลเข้ารุกรานพวกคริสเตียนอย่างไม่ไว้หน้า จนเป็นที่พิศวงแก่ชาวโรมันที่ปกครองบ้านเมืองอยู่ในเวลานั้น แต่ในกาลต่อมาปอลก็มีอันเป็นถึงต้องกลับศาสนา หันมายึดศาสนาคริสเตียนเป็นที่พึ่ง ความเปลี่ยนแปลงของปอล ทำให้พวกเพื่อนฝูงพากันเห็นไปว่า ไอ้หมอนี่คงจะเบาเต็งเป็นแน่

ปอลไม่ใช่ผู้ที่มั่งคั่ง ต้องเลี้ยงชีพโดยการทำกระโจมขาย ปอลก็ร่อนเร่ไปโดยทางเท้าบ้าง ทางเรือบ้าง ตลอดเวลาศัตรูของเขาก็หมายหน้าหมายตาไว้ประดุจพยัคฆาคอยจับมฤคกินเป็นอาหาร

ปอล ได้ลงบันทึกการถูกทรมานลงโทษจากศัตรูชาวยิวของเขาไว้ดังนี้

"ข้าได้ถูกเฆี่ยนตามระบบที่เรียกว่าสามสิบเก้าขวับ ถึงห้าครั้งห้าคราว มีอยู่สามคราวโดนหวดด้วยกระบอง โดนขว้างด้วยก้อนหินนั้นหนึ่งคราว ในการร่อนเร่แผ่ธรรมนั้น เรืออับปางสามครั้ง อันตรายจากกระแสน้ำ และพวกโจรชาวยิวด้วยกันเอง ตลอดจนพวกเยนไทล์ก็มากมายหลายหนมีอยู่เสมอ เข้าเมืองกลัวมันรุมซ้อม ออกไปในทะเลทรายหรือในทะเลครั้งใด ก็มีความตายมาเขย่าขวัญ มีไอ้คนพวกที่อ้างเป็นสังคญาติกับพระคริสต์เข้ามารบกวน แท้ที่จริงพวกมันหาใช่เป็นตามที่อ้าง ข้าดำรงชีวิตอยู่อย่างเหนื่อยอ่อน เจ็บปวด และนอนหลับไม่ลง บางทีก็หิวโหยขาดทั้งข้าวทั้งน้ำ เมื่อเวลาฤดูหนาวเวียนมา ร่างกายของข้าสั่นเทิ้มไปด้วยความหนาวเย็น เพราะเสื้อผ้าปิดบังร่างกายไม่มิด" นอกจากนี้ปอลยังมีความวิตกกังวลว่าในขณะที่ตนเองเที่ยวร่อนเร่อยู่นั้นศาสนาของท่านได้ก้าวหน้าไปอย่างไร ที่ร้ายแรงอีกอย่างหนึ่ง คือโรคประจำตัวของท่านเกี่ยวแก่จักษุ

แต่แม้กระนั้น ใจของปอลก็ขึ้นเหนือทุกขเวทนาทั้งหลาย เพราะความรู้สึกสันโดษ ความรู้จักที่จะอยู่ได้ในเมื่อมีความทุกข์ยากลำบาก อยู่ได้ไม่เหิมเกริมในเมื่อมีความเจริญวัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อยู่ได้ไม่ว่าจะมีเงินทองหรือยากจนเข็ญใจ เพราะปอลมีธรรมแห่งศาสนาเป็นเครื่องจรรโลงใจอย่างแน่นแฟ้นที่สุด

พูด ๆ มาถึงเรื่องศาสนา ทำให้ผมอยากจะพูดให้ละเอียดในศาสนาใหญ่ ๒ ศาสนา คือ คริสเตียน และ อิสลาม แต่เนื่องด้วยผมมีความเคารพในสิ่งที่คนเขานับถือและนับถือกันเป็นจำนวนมาก เป็นความสุขของผู้ที่มีศรัทธาแน่นแฟ้น ผมจึงขอยกเว้นที่จะไม่กล่าวถึงศาสนาใด ๆ เสีย เพียงแต่ขอกล่าวว่า ผู้ที่เข้าใจในศาสนาจริง ๆ แล้ว ไม่พึงหาเรื่องตำหนิติเตียนศาสนาอื่น ด้วยศาสนาก็ย่อมสอนให้ทุกคนเป็นคนดี อันคนดีแล้วก็ย่อมมีความคิดลึกซึ้งมีจิตใจเมตตาอารี รอบคอบและมีมนุษยธรรม ศาสนาทุกศาสนาต้องได้แลเห็นน้ำตา เห็นเลือด หยาดเหงื่อ การร้องไห้และความตายจากผู้ที่นับถือศาสนามาแล้ว การที่จะด่วนว่าศาสนาไหนดีกว่า จริงกว่า และพยายามจะยัดเยียดให้คนในศาสนาอื่นเห็นไปตามตนจึงเป็นการไม่ควรทำ

มันเป็นเรื่องการมองกันคนละแง่จริง ๆ เราเงยหน้ามองขึ้นไปบนท้องฟ้าอันเดียรดาษด้วยดาวส่องแสงระยิบระยับ ดวงจันทร์แรมลอยอยู่ที่ขอบฟ้า เราดูความงดงามอันแสนจะพิศวงของบุปผชาตินานาชนิด คนหนึ่งก็พิศวงไปกับความงามความน่าชมที่ธรรมชาติประดิษฐ์ให้ ส่วนอีกคนหนึ่งกล่าวคำสรรเสริญ พระเป็นเจ้าในความเป็นยอดนักสร้างของพระองค์ มันเป็นเรื่องที่คนไม่ควรนำมาเถียงกันเลย มันเหมือนคนที่ต้องการอาหารทั้งสองคน ชุดนี้มีข้าวต้มอันโอชามาตั้งไว้ตรงหน้าร้อน ๆ จะเถียงกันไปไยว่าข้าวนั้นพระเจ้าสร้างไว้ให้หรือเป็นเรื่องที่คนปลูกด้วยปัญญาตามธรรมชาติ ทางที่ดีควรจะหลีกสลัดปัดทิ้งความแตกต่าง แล้วก็โจ้ข้าวเสียเถิด อิ่มด้วยกันเป็นมิตรกัน จะอยู่หรือจะจากกันไปก็ด้วยดี โลกมนุษย์ก็จะสงบขึ้นมาก

โจชัว ลอทซ ลิบแมน เขียนหนังสือเล่นหนึ่ง เมื่อยี่สิบหกปีมาแล้ว ชื่อเรื่องความสงบแห่งใจ เนื้อหาก็มีสาระดีไม่น้อย เป็นเหตุให้จำหน่ายได้นับเป็นล้านกว่าเล่ม ปรัชญาที่ใช้ก็เป็นหลักธรรมแห่งศาสนาคริสต์ สอนให้ทำใจให้มีความเมตตากรุณารักใคร่สงสารเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นความรักที่ขึ้นเหนือความลำบากยากเข็ญ ก็เช่นเดียวกับชีวิตของท่านปอล ที่ผมเล่ามาเมื่อสักครู่

ที่ดูน่าขำสำหรับผู้คงแก่เรียนอย่างลิบแมน ก็คือตอนที่อ้างถึงศาสนาพุทธ ว่าพระพุทธเจ้าท่านสอนให้คนทำใจเหมือนก้อนหิน ความทุกข์ร้อนปวดร้าวอาจหลีกเลี่ยงไปได้โดยการเลิกสะสมทรัพย์สมบัติ อย่าได้รักใคร่เพราะรักเป็นของแสลง ถ้าลิบแมนจะสนใจศึกษาพุทธศาสนาให้มากขึ้นก็ย่อมจะพบคำว่า อนุบุพพิกถา พรหมวิหารธรรม การแบ่งขั้นของบุคคลธรรมดาไปจนถึงขั้นของพระอริยเจ้า ซึ่งมีศีลแปดมรรคแปดผล ไม่ใช่อยู่ ๆ จะจู่โจมสอนคนว่า อย่ารักพ่อแม่ลูกเมียเลย เข้าป่าไปอยู่ตามโคนไม้เถิด พระพุทธเจ้าได้สอนถึงหน้าที่ที่คนต้องกระทำไว้โดยละเอียด ในหน้าที่ของพ่อ, แม่, ลูก เพื่อน ครูอาจารย์ บ่าว และสมณพราหมณาจารย์ หนังสือของลิบแมนซึ่งจัดว่าแต่งดีมีประโยชน์แก่ผู้อ่าน แต่ก็ยังมีความไม่เข้าใจปะปนอยู่ อันอาจทำให้เกิดการหลงผิด และที่สำคัญก็คือ ในศาสนาคริสต์เองก็มีการสอนไม่ให้ลุ่มหลงในทรัพย์สมบัติ ไม่ลุ่มหลงในกามารมณ์ นักบวชในบางนิกายก็ถือพรหมจรรย์ มีเสื้อคลุม มีวัตรปฏิบัติ เช่นเดียวกับที่ศาสนาพุทธมี มันมิเป็นการยุคนให้ทำใจเป็นหินหรือ เออ อยู่ดีไม่ว่าดี

นับแต่ที่ผมได้อ่านหนังสือเล่มนั้นมาทำให้ผมเพิ่มความระมัดระวังที่จะอ่านหนังสือเล่มใด ๆ ก็ตาม ยิ่งถ้าท่านผู้แต่งเขียนเก่ง พูดเก่งแล้วต้องระวังเป็นพิเศษ มันจะต้องมีการถามตัวเองเรื่อยไปว่าจริงไหม ๆ ถ้ายิ่งเป็นประเภทที่ยกแต่ของตัวว่าดี ข่มความเห็นของผู้อื่นเสียหมดแล้ว มันก็ยิ่งจริงไหม จริงไหม จริงไหม

ก่อนจะมองเห็นพระสยมภูวญาณ เหลือบสายตาขึ้นไปบนท้องฟ้าที่ใด แสงแรงกล้าแห่งดวงตะวันแววับ ชวนให้คิดใคร่ครวญพิลึก ท่านวิภาพญาณ ผู้เป็นครูเฒ่าและเป็นโหราจารย์เก่าแก่คนหนึ่งของสงขลา ได้เคยให้ข้อเตือนใจซึ่งเป็นพระพุทธภาษิตว่า สัมเพธัมมานาลัง อภินิเวสายะ ซึ่งแปลว่าสรรพสิ่งทั้งปวงในโลกไม่มีสิ่งใดพึงยึดถือ เมื่อมองดูดวงตะวันแล้วก็เกิดภาพพจน์ขึ้น ผมจะผูกเป็นคำกลอนคำโคลงและคัดมาไว้ในบทความนี้ เพื่อจะสะดุดจิตสะกิดใจกันบ้าง ต้องขออภัยท่านครูผู้เฒ่าเสียก่อนว่าไม่ทราบว่าเอาโคลงเตือนใจของท่านไปวางไว้ที่ใด จะค้นหาก็ไม่ทัน เพราะบทความนี้ก็จะต้องรีบเขียนส่งให้ทันงานเขา โอกาสหน้าถ้าหาพบก็จะพยายามพิมพ์ให้ได้ทั้งของท่านครูและของผม

วิภาพญาณสารจำนงส่งเสนาะ โคลงไพเราะรับคำจำสนอง
พุทธธรรมนำใจใฝ่คัลลอง ที่คนมองมักเมินด้วยเกินคิด
เหมือนแสงขาวพราวพรรณตะวันส่อง สว่างต้องสีเดียวไม่เหนี่ยวจิต
ต่อแก้วสามเหลี่ยมวางขวางทางทิศ ผันแสงพิศดารพร่างเจ็ดอย่างพลัน
ทั้งม่วงแดงเขียวข้าน้ำเงินเหลือง พาประเทืองผุดผ่องเห็นต้องหัน
เอนกสิ่งสวยสอางค์ทุกอย่างนั้น ต่างแทรกสรรพ์สีผสมให้กลมกลืน
เฉกความงามยามตะวันพลันจะรุ่ง ใช้แสงรุ้งแรพ้าพาชมชื่น
บุปผาหลากสีสลับกับภพพื้น เด่นดายดื่นดังประดิษฐ์ติดไว้ดู
ยังเนื้อสาวขาวเรื่อเจือกุหลาบ เนตรดำวาบหวามแดเจ้าแลคู่
อันสีสรรพ์พรรณาที่ตราตรู ล้วนแปลกอยู่ยิ้มพรากจากตะวัน
ยามพระลบเลือนลับดับขอบฟ้า ความมืดคราครอบครองผองเขตขัณฑ์

จะแลสีไม่เห็นเด่นสักอัน เหมือนชวนกันนอนหลบลงซบเซา
ต้องอาศัยสุริยาพาแสงสู่ สีส้มอยู่ส้มสีกระปรี้กระเปร่า
ถ้าแดงอยู่แดงเฉิดเพริศพริ้งเพรา ต่างสีเหล่าต่างรับกับอาทิตย์
นี่แหละมองต้องสัพเพธัมมา นาลือภินิเวสายะแจ้งจิต
เรามัวเมาเอาที่สีชีวิต ความจริงนิดเดียวไม่ยักรู้จักมอง
ตะวันสร้างตะวันแสร้งแต่งให้หลง เป็นสุขส่งแสงสู่อยู่ทั้งผอง
เป็นความอุ่นครุ่นกามงามลำยอง เป็นทำนองโศกศัลย์บั่นชีวา
แต่ผมไม่รู้ละเอียดเฉียดความซึ้ง ต้องขอพึ่งเพียรพึ่งที่กังขา
อันโคลงดีที่ครูกรุณา เขียนส่งมาผมรับด้วยจับใจ
จนความจริงวิ่งวุ่นกรุ่นกิเลส เหมือนนาเวศหว่างมหาชลาไหล
ทั้งคลื่นลมโถมลั่นแทบบรรลัย ยังคงไม่แตกดับลับลำลง
เพราะยึดยุดพุทธธรรมนำชีวิต แสงโสภิตพาพรากจากผุยผง
เป็นพระคุณอุ่นขวัญให้ยรรยง ผมขอส่งความเคารพนบคุณครู

๏ เตาไฟใหญ่พ่องฟ้า ฟาดแสง
เช้าค่ำทำเขียวแดง แดะเหล้น
กลางวันวะวาบแรง เหลือเหลือบ
ดั่งพ่อมดมุ่งเขม้น มากด้วยมายา

๏ พบหน้าตาต่อกี้ ทิวา วันเฮย
ยามค่ำอย่าคิดพา พบพ้อง
แต่ยังหลั่งกรุณา ปล่อยอุ่น ไอพ่อ
มิฉะนั้นพลันต้อง หยุดเต้นเย็นตาย

๏ ทอดกายลงกราบเท้า สุริยัน
ท่านแหละเจ้าชีวัน เหล่านี้
ท่านสร้างโลกขึ้นพลัน เพื่อเหตุ ดังฤๅ
ไยมากทุกข์สุขลี้ โปรดเน้นเป็นไฉน

๏ ได้กล้องขยายส่องจ้อง อาทิตย์
โกรธที่ไม่ต่อติด สักครั้ง
เห็นแต่กองไฟฤทธิ์ ลุกโลด
เตาใหญ่เผาไป่ยั้ง หยุดสิ้นแรงแสง

๏ อย่าแคลงธรรมเอกข้อ จับใจ เลยเพื่อน
ทุกสิ่งทุกอย่างใน โลกนั้น
ไป่ควรยึดถือไป ประกอบ
ต่อประกิดตนปั้น เปิดกว้างทางเขลา

พระพุทธเจ้าเคยตำรัสกับพระอานนท์ว่า สรรพสิ่งอันเป็นธรรมชาติรอบตัวเรานี้แล เป็นครูที่สอนธรรมให้เราได้เห็นความจริงลึกซึ้งที่สุด อย่าได้มองละเลยไปเสีย

ดวงตะวันมีไฮโดรเจน ๘๑ เปอร์เซ็นต์ มีฮีเลียม ๑๘ เปอร์เซ็นต์ และมีธาตุหนัก ๑ เปอร์เซ็นต์ ดวงตะวันเป็นเตาปฏิกรณ์เทอโมนิวเคลีย เปลี่ยนไฮโดรเจนเป็นฮีเลียม ส่งพลังงานลงมาสู่โลก โดยกะคำนวณได้ว่า ภายใน ๓ นาที โลกจะได้รับพลังงานมากกว่าพลังงานที่ได้จากการเผาถ่านหินนับล้าน ๆ ตันที่มีอยู่ทั้งหมดในโลกให้หมดใน ๑ ปี

พลังงานจากดวงอาทิตย์มาหล่อเลี้ยงโลกของเรา ที่ผละมาจากดวงอาทิตย์ให้เป็นพืช เป็นคน เป็นสัตว์ แล้วต่างฝ่ายต่างก็กินกันไปกินกันมา สืบพันธุ์กันไป เอาของเก่ามาใช้เป็นของใหม่บ้าง

ตัณหาราคะนั้นดูเหมือนมันจะเริ่มจากเซลล์ ๆ เดียวเสียแล้ว ยิ่งเอาเซลล์ไปเลี้ยงในทิซชิวคัลเจ้อ ความเป็นไปของเซลล์เดียว จะเห็นชัดในการแสดงออกโต้ตอบสิ่งแวดล้อมยิ่งเกินคาดกว่าเซลล์ที่อยู่ในกลุ่มในเหล่า อย่างเซลล์ต่าง ๆ ในร่างกายคน ซึ่งมักจะประพฤติตนตามระบบการสั่งงานต่าง ๆ ของร่างกาย

แต่ตะวันก็หาได้พอใจไม่ หล่อเลี้ยงโลกมานับเป็นพัน ๆ ล้านปี จนชีวิตมีร่างกายหลายแบบอย่าง วิจิตรพิสดารจนเกิดธาตุรู้ขึ้นอย่างสูง รู้มากจนประดิษฐ์ปฏิกิริยาเทอโมนิวเคลียร์ล้อเลียนดวงอาทิตย์เสียซ้ำ ทำอะตอมมิคบอมบ์ทีไร ก็ใส่เรือไปทดลองให้ไกลถิ่นที่อยู่ของตน มิได้กังวลว่าคนอื่นเขาจะเดือดร้อนลำเค็ญอย่างไรหรือไม่ บอกแต่ว่าคำนวณดูแล้ว ประเทศนั้นประเทศนี้อยู่นอกรัศมีเด็ดขาด เมื่อ ๕–๖ ปีมาแล้ว ชาวประมงญี่ปุ่นก็โดนเข้าอย่างที่รับรองนี่เอง จอดเรืออยู่นอกรัศมี แต่ก็ไหม้เกรียมกันไปทุกคนต้องไปนอนโรงพยาบาล

การทดลองใต้ดินนั้นก็ไม่แน่นักว่าส่งแรงกระเทือนไปในทางไหนบ้าง จะไปเสริมกำลังภูเขาไฟ หรือภูเขาไฟใต้น้ำให้ระเบิดเป็นไทดอลเวฟลูกคลื่นยักษ์มหาศาลถล่มบ้านหลายเมืองหรือเปล่า

เราพากันลืมไปว่าทั้งคนและสัตว์ในโลกนี้ต่างพากันยืนอยู่บนไฟ คือใจกลางของโลกที่ยังร้อนเหลว โดยมีพื้นโลกเป็นฉนวนกั้นไว้ ภูเขาไฟที่ระเบิดขึ้นที่นั่นที่นี่ดูเหมือนจะเตือนให้ระลึกรู้ว่า ข้ายังอยู่เว้ย แต่มนุษย์ก็หูทวนลมเสีย มิได้คิดเลยว่าเราควรต้องร่วมมือกัน

ความเจริญในทางปัญญาของเรารุดหน้ามากเกินไป ส่งผลให้เราเกิดออกมามาก จนเป็นความวุ่นวายจะแย่งชิงอาหาร ที่อยู่ที่อาศัย ทรัพย์สมบัติ ตลอดจนความโด่งดังชื่อเสียง ยิ่งในปัจจุบันเราพากันลืมนึกถึงคำสั่งสอนในศาสนาเสียหมด ปังเกิดความมืดหน้าตามัวจึงมีพวกที่ทำทุกอย่างได้เพื่อให้ตนได้อยู่สบาย ไม่ว่าสิ่งนั้นมันจะเป็นผลเสียแค่ไหนต่อคนอื่นหรือชาติบ้านเมืองแต่อย่างใด

ก่อนที่บ้านเมืองเราจะสกปรกเสียหายด้วยสิ่งปฏิกูล ก็ควรคิดเสียด้วยว่า ในเซลล์เทาบนสมองของคนบางคนนั้นมันเกิดสิ่งปฏิกูลมาก่อนนานแล้ว มันจึงเริ่มทำเป็นสิ่งสกปรกแก่สิ่งแวดล้อม

มิไยใครจะว่าอย่างใด ก็ช่างข้า เพราะมันเป็นความเจริญของข้า เซลล์เทาปฏิกูลมันสั่งการว่าอย่างนั้น

ก็วิ่งวนอลหม่านกันไปทั้งพิภพนั่นแหละครับ ปล้นเรือบิน ปล้นป่า น้ำเน่า อากาศเสีย เสียงดังกลบแก้วหู ยาเสพติด ค่ายทรมานคนด้วยแรงงาน การล่าหญิงไปเป็นโสเภณี การจลาจล การขาดพืชพันธุ์ธัญญาหาร ตลอดจนคอร์รัปชั่นนานาชนิด

น่าเห็นใจรัฐบาลที่สุด ไม่ว่ารัฐบาลของประเทศใดผมต้องยกมือขออภัย ไม่ใช่จะยกตัวตั้งตนเป็นผู้ฉลาด เป็นแต่เพียงได้ยินพระท่านเทศน์แว่ว ๆ อยู่ในวิทยุ ก็เลยจดมาบันทึกไว้ในบทความนี้

การแก้ปัญหาทั้งหลายมันต้องตั้งต้นที่เซลล์เทาเสียก่อน เมื่อพระพุทธเจ้าพบกับยักษ์นักเลงโตชื่ออาฬวก ซึ่งไม่ยอมให้พระพุทธเจ้าเข้าเมือง ขับไล่พระองค์ พระองค์ก็ไม่ไป

อาฬวกยักษ์ได้ตั้งปัญหา ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ตอบเป็นโดนประหาร ปัญหาแรกว่าอะไรเป็นทรัพย์อันประเสริฐสุดของคนในโลกนี้

พระพุทธเจ้าตอบว่า ศรัทธาเป็นทรัพย์อันประเสริฐสุดของคนในโลกนี้ ศรัทธานี้หมายถึง ศรัทธาที่รู้ทำนองคลองธรรม เช่น เชื่อกรรม เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว สัตว์มีกรรมเป็นของ ๆ ตนนี่แหละครับ ถ้าไอ้เซลล์เทามันไม่เป็นพิษ มันก็คงไม่คิดจะไปฉ้อโกงหลอกลวง โลภเห็นแต่แก่ได้ในทรัพย์ที่มิใช่ของตน เพราะกลัวผลจากความชั่ว ผมคิดถึงมหาสาวกเซนต์ปอลของพระเยซูเสียจริง ๆ ว่ามีศรัทธาเป็นเลิศ

อาฬวกยักษ์ถามเป็นปัญหาที่สองว่า

อะไรอันบุคคลประพฤติดีแล้วย่อมนำสุขมาให้

พระพุทธเจ้าตอบว่า ธรรมอันบุคคลประพฤติดีแล้วย่อมนำสุขมาให้ อันที่จริงคนเราก็เห็นสุขหลายอย่างต่าง ๆ กัน มีแตกต่างกันตั้งแต่วันนี้ขอให้ได้กินเป็ดย่างไฟแดงจะเป็นสุขที่สุด วันนี้ขอให้ได้ปลีกตัวไปอาบ อบ นวดจะเป็นสุขที่สุด หรือว่า วันนี้ถ้าเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เป็นสุขที่สุด นี่มันก็เป็นความสุขแบบโซโลมอนนั่นเอง ถ้ามีความคิดเช่นนี้เรื่อยไป เซลล์เทามันก็เป็นพิษเท่านั้น เพราะเขาจะใช้ความอยากของเขาให้ได้มาในสิ่งที่เขาต้องการที่สุด

อาฬวกยักษ์ถามเป็นข้อที่สามว่า อะไรเป็นรสดียิ่งกว่ารสทั้งหลาย

พระพุทธเจ้าตอบว่า สัจจะ ความซื่อสัตย์และเที่ยงธรรมเป็นรสยิ่งกว่ารสทั้งหลาย ก็ด้วยเหตุนี้แล โสเครติสจึงยินดีให้ตายๆ ไปเสีย เพราะท่านได้ดื่มสัจธรรมมีความอร่อยเลิศล้ำอยู่แล้ว ไม่อยากมีชีวิตอยู่ในถิ่นที่มีเซลล์เทาเป็นพิษอยู่รอบข้าง ไร้สัจธรรม ความคดโกง เล่ห์กระเท่ ใส่ร้ายป้ายสี ตระบัดสัตย์ฉ้อฉลนานาชนิดจะฟูเฟื่องขึ้นหนาหูหนาตา เป็นรสชาติอันวิญญูชน ไม่สามารถจะกลืนให้ล่วงล้ำลำคอลงไปได้ จะต้องคายและถ่มออก

ในข้อสุดท้าย อาฬวกยักษ์ถามพระพุทธเจ้าว่า นักปราชญ์ทั้งหลายสรรเสริญชีวิตแห่งบุคคลผู้เป็นอยู่อย่างไรว่าประเสริฐสุด

ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ตอบว่า ปราชญ์ทั้งหลายสรรเสริญชีวิตแห่งบุคคลผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญา ว่าประเสริฐสุด

มีอรรถาธิบายว่า ปัญญา ก็คือความรู้ความเข้าใจ เช่นเข้าใจในบรรดาศิลปและศาสตร์ต่างๆ ที่มนุษย์ค้นคิดมารวบรวมไว้เป็นตำรับตำรา จนนำมาใช้ในการหาเลี้ยงชีพ ได้เงินทองมาเลี้ยงชีวิต นี่เป็นปัญญาที่อยู่ระดับโลก ดีกว่านั้นและจำเป็นจะต้องมีก็คือปัญญาในธรรม มีการมองเห็นสภาพที่แท้จริงของโลกว่าเป็นอย่างไร ไม่ปล่อยตัวตนให้ตกอยู่ในความลุ่มหลงมัวเมาต่างๆ ปัญญาแห่งธรรมนี้จะเป็นเครื่องผดุงคนที่มีปัญญาทางโลกให้สามารถจะดำรงชีวิตต่อไปด้วยดี

ในทุกวันนี้ปัญญาทางโลกได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง เช่นคนสามารถไปถึงโลกพระจันทร์ได้ และสามารถประดิษฐ์ของกินของใช้ออกมาได้หลายร้อยหลายพันอย่าง แต่ในขณะที่สามารถทำอยู่นี้อาจเกิดผลเสียหายขึ้นมาได้อย่างไร เมื่อไร จำเป็นจะต้องรู้ และรีบบำบัดเสียโดยรีบด่วน เช่นเทของโสโครกจากโรงงาน จนแม่น้ำเป็นพิษ ปล่อยควันจากโรงงานจนเกิดหมอกควันเป็นอันตรายต่อระบบทางเดินหายใจ โรคมินามาต้าอันเกิดจากปลากินปรอทจากน้ำที่เทจากโรงงานในเมืองญี่ปุ่นแห่งหนึ่ง ทำให้คนญี่ปุ่นเองเป็นอัมพาตตายและพิการกันมาก นอกจากนี้ก็มีความสกปรกจากสารพีซีบีจากโรงงานพลาสติค จึงเป็นที่น่ายินดี ที่ผมได้ทราบข่าวว่า ทางบ้านเมืองไทยเราจะได้มีการตรวจดินและน้ำ

ในปากน้ำหลายแห่ง เพื่อตรวจดูว่ามีของเสียติดอยู่เป็นปริมาณเท่าใด อันอาจเป็นภัยแก่การวางไข่ของปลา และจะเป็นผลให้อดกินปลากันทั้งประเทศ อย่างนี้เซลล์เทาก็ไม่เป็นพิษสิครับ

คำตอบ ๔ ข้อนี้ทำให้อาฬวกยักษ์พ่ายแพ้ยอมให้พระพุทธเจ้าเข้าไปในเมืองได้

ถ้าลองเปรียบเทียบดูว่าบ้านเมืองไหนสิ่งแวดล้อมเป็นพิษยังอยู่ ก็เปรียบเหมือนอาฬวกยักษ์ยังอยู่ แต่ถ้าได้มีการรวมกำลังกันแก้ไขเมื่อใดจนได้ผลดี หมดพิษก็เหมือนพระพุทธเจ้าได้แก้ไปแล้ว ก็ดูเหมือนจะแนบเนียนดีไม่น้อย

ก่อนจะจบนี้ ผมขอระลึกถึง น.พ. ทรวง อินทุลักษณ์ เพื่อนผู้จากไปโดยไม่มีวันกลับ

เพื่อนรัก — *โศกสลักทรวงเราเหลือเศร้าจิต*
เมื่อทราบข่าวการตายวายชีวิต — *ปลีกปลดปลิดมิได้สั่งทั้งลูกเมีย*
ทั้งหมู่เพื่อนหมู่ญาติใจขาดหาย — *สุดเสียดายคนดีที่ด่วนเสีย*
เหมือนไฟทุกข์คุกคามลุกลามเลีย — *แสนละเหี่ยหักห้ามความรันทด*

แต่นี้ — *ยิ้มยินดีเริงร่าที่ปรากฏ*
พบหน้ากันวันใดไม่ราลด — *ไพเราะพจน์นุ่มสนิทมิตรต้อนรับ*
จักมลายกลายเหลือเป็นความหลัง — *วิเวกวังเวงว้าเหว่มาจับ*
โอ้เพื่อนยากพรากไยไปไกลลับ — *พวกเรานับทุกหน้าแสนอาลัย*

จงไปดี ไปดีเถิดทรวงเอ๋ย — *กุศลเคยสร้างส่งอย่าสงสัย*
จะนำทางสว่างแถวแนวที่ไป — *สู่ถิ่นใหม่มีถ้วนมวลที่ปอง*
ไร้ร้อยลื้นสิ้นเล่ห์กระเท่ห์หลาย — *อวลกลิ่นอายสุคนธามาบุปผาผอง*
ทินกรผ่อนแสงแรงเรืองรอง — *ลมชายต้องเย็นชื่นทุกคืนวัน*

น.พ. ประเสริฐ ศิวะศริยานนท์
๑๐๙ ถ. ไทรบุรี อ. เมือง สงขลา

พิมพ์ที่สนิทพันธ์การพิมพ์ 60 ซอยกล้วยน้ำไท แยกบาร์โบส 2 สุขุมวิท 42 กรุงเทพมหานคร
นางเสริมศรี เอกชัย ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2516 โทร. 911870, 929298